

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Politologických studií

Katedra Politologie

Diplomová práce

2020

Bc. Tomáš Pergl

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Politologických studií

Katedra Politologie

**Vývoj hnutí STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ – od
lokálního uskupení po parlamentní stranu**

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Tomáš Pergl

Studijní program: Politologie

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Michel Perottino, PhD.

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 31. 7. 2020

Bc. Tomáš Pergl

Bibliografický záznam

PERGL, Tomáš. *Vývoj hnutí STAROSTOVÉ a NEZÁVISLÍ – od lokálního uskupení po parlamentní stranu*. Praha, 2020. 96 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut Politologie. Katedra Politologie. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Michel Perottino, PhD.

Rozsah práce:

172 115 znaků (96 s.)

Anotace

Hnutí Starostové a nezávislí (STAN) jsou v mnoha aspektech českého stranického systému specifickým politickým subjektem, kterému doposud nebyla v akademické sféře věnována dostatečná pozornost. Diplomová práce proto deskriptivní formou případové studie komplexně představuje vznik a vývoj hnutí Starostové a nezávislí. Dílčí výzkumné otázky směřují k posouzení míry institucionalizace hnutí STAN z pohledu teorií autorů Angela Panebianca či Vicky Randall a Lars Svåsand a zasazení mezi klasické typologie politických stran z hlediska vnitrostranické organizace. V první části se práce je analytický výzkum zaměřen na vnitrostranické procesy, organizačním nastavení, vzájemné vztahy mezi aktéry, statut členství i analýzu struktury hnutí STAN. Druhá část výzkumu se věnuje ideologickému a programovému vymezení hnutí STAN, v rámci kterého je zkoumána kromě programových dokumentů a postojů předních aktérů také sebepofilace členské základny z dat dotazníkového šetření. V neposlední řadě se práce zabývá také vztahy k dalším politickým subjektům z hlediska koaličního potenciálu pro tvorbu předvolebních i povolebních koalic. Hnutí STAN již lze v rámci stranického systému považovat za nezávislou politickou sílu, kterou posiluje pevné zázemí na nižších úrovních politiky i ideově-programová rozkročenost, která má za následek zvýšený koaliční potenciál. Míra institucionalizace však není vysoká a jeho přežití na celostátní úrovni ovlivňují v řadě aspektů vnější faktory, což oslabuje jeho autonomii. Svou organizační strukturou patří do kategorie tzv. „elitních“ stran s výrazným vlivem notáblů, které představují především starostové jako politické funkce než konkrétní osoby. Nelze však vyloučit do budoucna strukturální změny současného charakteru, protože v posledních letech hnutí prochází výraznou proměnou.

Annotation

The Mayors and Independents Movement (STAN) is in many aspects of the Czech party system a specific political entity to which has been paid insufficient attention in the academic sphere so far. Therefore, this diploma thesis comprehensively presents the origin and development of the Mayors and Independents movement in a descriptive form of a case study. Partial research questions aim to assess the degree of institutionalization of the STAN movement from the point of view of the theories of the authors Angel Panebianc or Vicky Randall and Lars Svåsand as

well as the placement among the classical typologies of political parties from the point of view of internal party organization. The first part is analytical research focused on internal party processes, organizational settings, mutual relations between stakeholders, membership status and analysis of the structure of the STAN movement. The second part is devoted to the ideological and programmatic definition of the STAN movement, within which, in addition to program documents and attitudes of leading actors, the self-profile of the membership base from the data of the questionnaire survey is examined. Last but not least, the work also deals with relations with other political entities in terms of coalition potential for the formation of pre-election and post-election coalitions. Within the party system, the STAN movement can already be considered as an independent political force, which is strengthened by a solid background at lower levels of politics and ideological-programmatic stride, which results in increased coalition potential. However, the degree of institutionalization is not high and its survival at the national level is influenced in many respects by external factors, which weakens its autonomy. Due to its organizational structure, it belongs to the category of so-called "elite" parties with a significant influence of notables, who mainly represent mayors as political functions than specific persons. However, structural changes of a current nature cannot be ruled out in the future, as the movement has undergone significant change in recent years.

Klíčová slova

starostové, nezávislí, STAN, strana, hnutí

Keywords

mayors, independent, STAN, party, movement

Title

Development of party STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ - from the local organization to the parliamentary party

Poděkování

Chtěl bych na tomto místě poděkovat panu docentu Perottinovi za jeho trpělivost, vstřícný přístup i cenné rady, které mi poskytoval v průběhu mé práce. Také bych chtěl poděkovat své přítelkyni za její maximální podporu. V neposlední řadě patří můj vděk také lidem z vedení hnutí Starostové a nezávislí za ochotné poskytnutí informací v rámci rozhovorů a všem členům a registrovaným příznivcům hnutí, kteří si našli čas odpovědět na otázky v dotazníkovém šetření.

Obsah

ÚVOD	7
1. METODOLOGIE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	10
1.1. VÝZKUMNÉ CÍLE A OTÁZKY	10
1.2. METODOLOGIE	10
1.3. SBĚR DAT – METODY A PRŮBĚH	11
2. TEORETICKÁ ČÁST	14
2.1. VÝVOJ STRANICKÉHO SYSTÉMU V ČESKÉ REPUBLICE	14
2.2. VÝVOJ TYPŮ POLITICKÝCH STRAN A CHARAKTER STRANY NOTÁBLŮ	17
2.3. INSTITUCIONALIZACE POLITICKÝCH STRAN	18
3. HISTORICKÝ VÝVOJ Hnutí STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ	20
3.1. NEZÁVISLÍ STAROSTOVÉ PRO KRAJ	20
3.2. PRVNÍ OBDOBÍ DLOUHODOBÉ SPOLUPRÁCE S TOP 09 (2009 - 2013)	22
3.3. DRUHÉ OBDOBÍ DLOUHODOBÉ SPOLUPRÁCE S TOP 09 (2013 - 2016)	24
3.4. CESTA KE SVĚBYTNOSTI Hnutí STAN	27
4. VNITROSTRANICKÁ STRUKTURA Hnutí STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ	34
4.1. STANOVY	34
4.2. VNITROSTRANICKÉ ORGÁNY Hnutí	34
4.2.1. <i>Republikový sněm</i>	34
4.2.2. <i>Předsednictvo</i>	35
4.2.3. <i>Celostátní výbor</i>	38
4.2.4. <i>Krajské organizace</i>	39
4.2.5. <i>Oblastní sdružení</i>	41
4.2.6. <i>Kontrolní orgány</i>	42
4.2.7. <i>Hlavní kancelář</i>	43
4.3. VNITROSTRANICKÁ KOMUNIKACE	44
4.4. STAROSTOVÉ PRO LIBERECKÝ KRAJ	45
5. CHARAKTER STRANICTVÍ UVNITŘ Hnutí STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ	47
5.1. ÚVOD DO ČLENSTVÍ V POLITICKÝCH STRANÁCH	47
5.2. FORMY ČLENSTVÍ V Hnutí STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ	48
5.2.1. <i>Registrovaný příznivec STAN</i>	48
5.2.2. <i>Člen hnutí STAN</i>	50
5.2.3. <i>Podporovatel</i>	52
5.3. VÝVOJ ČLENSKÉ ZÁKLADNY	52
5.3.1. <i>Odlíšnost členské struktury napříč kraji</i>	55
5.4. ANALÝZA ČLENSKÉ STRUKTURY	56
5.4.1. <i>Základní údaje o členské základně</i>	56
5.4.2. <i>Politická a vnitrostranická angažovanost</i>	62
6. FINANCOVÁNÍ Hnutí STAN	67
7. IDEOLOGICKÉ VYMEZENÍ Hnutí STAN	70
7.1. PROGRAMOVÉ DOKUMENTY	70
7.2. SEBEPROFILACE AKTÉRŮ Hnutí	72
7.3. KOALIČNÍ POTENCIÁL A VZTAH K JINÝM POLITICKÝM STRANÁM	76
ZÁVĚR	83
SUMMARY	88

POUŽITÁ LITERATURA A ELEKTRONICKÉ ZDROJE:	93
TEZE DIPLOMOVÉ PRÁCE	102
VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	102
CÍLE DIPLOMOVÉ PRÁCE	102
VÝZKUMNÉ OTÁZKY	102
TEORETICKÁ VÝCHODISKA	103
VÝZKUMNÝ PLÁN	103
SEZNAM PŘÍLOH	104
PŘÍLOHA Č. 1: SEZNAM ZKRATEK	105
PŘÍLOHA Č. 2: INFORMOVANÝ SOUHLAS	106
PŘÍLOHA Č. 3: FINANCOVÁNÍ Hnutí	107

Úvod

Výzkum politických stran a hnutí, jejich vnitřního uspořádání i postavení v rámci stranického systému je tradičním cílem politologického bádání, ať již ve světě nebo u nás, v České republice. Autoři se při svých výzkumech zabývají politickými stranami hned z několika aspektů. Dlouhodobě se v politickém diskurzu objevuje především výzkum vnitropolitického nastavení a organizační struktury, ovlivňující ve své podstatě chování strany v politickém systému.

Má diplomová práce je zaměřena na vnitrostranické fungování politického subjektu Starostové a nezávislí. Tato politická strana se na české politické scéně pohybuje od roku 2009, kdy už za sebou ovšem měla pětileté působení na lokální úrovni pod označením Nezávislí starostové pro kraj. V mnoha aspektech je hnutí Starostů a nezávislých z hlediska vnitřního uspořádání i postavení v rámci stranického systému specifické, avšak dosud nebylo hnutí podrobena důkladnějšímu zkoumání mezi českými ani zahraničními politology. Čeští badatelé věnovali hnutí pozornost spíše okrajově při širších studiích o českých politických stranách či stranickém systému jako celku nebo naopak při studiích, které se zaměřují na úzký segment působení Starostů a nezávislých na české politické scéně. Takovými příklady jsou studie od Maškarince (2020) od prostorové podpoře elektorátu hnutí STAN nebo diplomové práce Šimona Hlinovského o spolupráci s TOP 09 (2015), Karla Kremla (2017) o volební kampani do krajských voleb v roce 2016 a Lukáše Žmolíka (2018) o politické orientaci hnutí. Výzkum proto má přidanou hodnotu nejen komplexnějším deskriptivním pokrytím vzniku a vývoje uskupení Starostů a nezávislých, ale i zasazením do kontextu klasických politologických teorií o organizačním uspořádání i institucionalizaci politických stran.

Teoretická část je věnována třem aspektům, které jsou pro výzkum diplomové práce relevantní. Nevěnuji jim prostor v jejich širším pojetí, ale zaměřuji se na ty oblasti daného aspektu teoretického rámce, které jsou pro mou práci skutečně nezbytné, abych měl dostatečný prostor na samotný výzkum. Nejprve popisuji samotný stranický systém v České republice, jeho charakter a role aktérů, kteří ho tvoří. Pro účely práce je důležité především období po zásadních proměnách v letech 2010, resp. 2013. Zdrojů, zaměřujících se na podobu stranického systému v ČR mezi lety 2010 – 2017 je celá řada. Intenzivně se proměně stranického systému věnuje například Sean Hanley (2011), Michael Klíma (2015) nebo Charvát a Just (2016). Výrazněji méně odborných zdrojů se však věnuje období po volbách v roce 2017. V tomto období se soustředím primárně na pozici hnutí STAN po sněmovních volbách. Dále se zaměřuji na typologie politických stran, především na tzv. „elitní“ typy politických stran, ze kterých vychází

i model strany notáblů. Autorů, kteří se tímto zabývali je historicky celá řada, především z řad zahraničních politologů. Pracuji také se shrnutí o typech politických stran a jejich porovnání od Miroslava Nováka (1997). Třetím aspektem je teorie institucionalizace, jejíž popis je nezbytný pro uchopení mého výzkumu. Míru institucionalizace hnutí STAN v závěrečné části posuzuji na základě indikátorů, které poskytli teorie zahraničních politologů Panebianco (1988) nebo Randall a Svåsand (2002). Shrnující článek, který může pomoci proces institucionalizace politické strany v českém prostředí snáze pochopit, je z roku 2015 od Jakuba Staubera v *Acta Politologica*.

První kapitola výzkumné části mé diplomové práce je zaměřena na vznik a vývoj politického hnutí od jeho počátků, kdy vznikalo pouze na lokální úrovni, přes spolupráci s TOP 09 až po současné samostatné působení na celonárodní úrovni. Vzhledem k tomu, že se odborná literatura vůbec nezabývá obdobím vzniku politického hnutí od roku 2004 a vývojem v celostátní uskupení, je zmapování působení hnutí v tomto období výraznou přidanou hodnotou této práce. Čerpáno je primárně z polostrukturovaných rozhovorů s aktéry, kteří byli u vzniku a formovali vývoj hnutí i z veřejně dostupných zdrojů, které jsou k dispozici skrze archiv Newton Media. Období od roku 2009 je již zmapované v odborné literatuře i veřejně dostupných internetových zdrojích lépe, proto zde tyto zdroje tvoří primární pilíř, ale opět jsou doplněny o zajímavé informace vyplývající z rozhovorů s aktéry.

Druhá část výzkumné práce se věnuje vnitrostraničné organizační struktuře hnutí a podrobnému deskriptivnímu popisu procesů a pravidel, které ovlivňují fungování politického hnutí STAN. Tato část je rozdělena do dvou stěžejních oblastí – organizační struktura a členství (institut a struktura). Organizační struktura v sobě zahrnuje analýzu pravidel, ovlivňujících míru vnitrostraničné demokracie. Zkoumám zde také roli jednotlivých orgánů v nastavení vnitřních procesů a vztahy mezi nimi, což se odráží nejen na pravidlech definovaných stanovami hnutí STAN, ale také jejich praktickým uplatňováním. Segment členství v hnutí STAN budu posuzovat ve dvou rovinách. Jednak jako institut, který je nastavený pravidly plynoucími ze stanov, která definují postavení členů skrze jejich práva a povinnosti, ale také strukturu členství. Právě struktura členské základny je často opomíjeným segmentem, který však může snáze pochopit fungování ale i směřování politické strany. Stěžejním pilířem oblasti týkající se vnitrostraničné organizace je obsahová analýza stranických dokumentů, především stanov politické strany, ze kterých pravidla a nastavení závazně vyplývají, a jež jsou veřejně dostupné na webových stránkách hnutí. Tento zdrojový pilíř je doplněn veřejně dostupnými daty a rozhovory s aktéry. Pro analýzu struktury členské základny je stěžejním zdrojem dotazníkové šetření, které jsem uskutečnil mezi členskou základnou hnutí.

Prostor je věnován také financování a hospodaření hnutí, jehož charakter je pro studium politických organizací nezbytný. Popisují také vztah s uskupením Starostové pro Liberecký kraj (SLK), který je v českém politickém prostředí značně atypický.

V závěrečné části mé práce se věnuji ideovým a programovým vymezením hnutí STAN v rámci českého stranického systému. Analyzuji programové dokumenty, které jsou volně dostupné na internetových stránkách hnutí. Tato část je doplněna o vyjádření postojů a myšlenek představitelů z polostrukturovaných rozhovorů, záznamů sněmů i dalšího mediálního prostoru. Značná část je čerpána také z dotazníkového šetření, které slouží jako zdroj pohledu členské základny na ideové směřování a programové vymezení hnutí STAN. Součástí této kapitoly je také posouzení míry koaličního potenciálu hnutí STAN na české politické scéně, které může v mnoha ohledech zvyšovat jeho šanci podílet se v konečném důsledku na vládnoucích koalicích na všech úrovních politického systému.

Své poznatky z výzkumné části zasazuji do kontextu vycházejícího z teoretické roviny tak, abych splnil výzkumný cíl práce a jeho dílčí otázky. V tomto případě shrnuji vznik a vývoj a jeho formát v širším kontextu českého politického systému i s faktory, které vyplývají z výzkumu, a mají vliv na jeho podobu a zasazení v současném stranickém systému české republiky. Toto shrnutí je určujícím podkladem pro zodpovězení dílčích výzkumných otázek této práce. Tedy do jaké míry je hnutí Starostové a nezávislí institucionalizováno jako politická strana v českém stranickém systému a jakou roli v tom hraje jeho vznik, vývoj a organizační struktura hnutí. Druhá otázka, kterou si v rámci mého výzkumu pokládám je, zda hnutí STAN je stranou notáblů, tvořenou starosty jako veřejnou funkcí ovlivňující chod strany ze své podstaty.

1. Metodologie a výzkumné otázky

1.1. Výzkumné cíle a otázky

V posledních letech vzniká v rámci studia nových politických stran mnoho analýz detailně popisující nově založená (či nově etablovaná) politická uskupení. V rámci své diplomové práce chci do této oblasti přispět podrobnou deskripcí hnutí Starostové a nezávislí. Proto jsem si jako svůj hlavní výzkumný cíl práce definoval následující:

- Detailně a komplexně představit vznik a vývoj hnutí Starostové a nezávislí z pohledu organizační struktury a jeho zasazení do kontextu politologických teorií.

Na základě toho výzkumného cíle jsem si definoval dílčí výzkumné otázky, na které hledám ve své práci pomocí kvalitativních a kvantitativních metod odpovědi:

- Došlo k proměně organizační struktury uvnitř politické strany od jejího založení, způsobené vnějšími či vnitřními faktory? A jaká je míra jeho institucionalizace v rámci českého stranického systému?
- Naplňují Starostové a nezávislí charakteristické rysy „strany notáblů“?

1.2. Metodologie

Ve své práci jsem se rozhodl přistoupit k výzkumu kvalitativně, a to především vzhledem k mé snaze popsat a prozkoumat detailně politické hnutí Starostové a nezávislí, což považuji za jasně ohraničenou a konkrétní oblast. Rozhodl jsem se tedy přistoupit k práci výzkumným designem případové studie neboli tzv. kazuistikou. Cílem tohoto empirického designu, kvalitativní případové studie, je identifikace a detailní analýza a pochopení jednoho (v případě více-případové studie několika) případů. „*V případové studii jde o zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti.*“ (Hendl 2016: 102). Důležitý je také popis celkového kontextu (politického, společenského, právního a další) (Stake 2005). U případové studie je také zdůrazňováno jasné časové a prostorové vymezení, nutnost zkoumání případu v jeho přirozenosti, kombinace použitých metod pro sběr dat (kvalitativních i kvantitativních) a pokud možno, analýza všech možných dostupných zdrojů (Yin 2014) (Stake 2005). Povaha mé práce tato kritéria splňuje a jak popíši v kapitolách níže, tak se doporučeními, jak k případové studii přistupovat dále řídím – zvolil jsem také více metod sběru dat. Řada autorů upozorňuje na velký přínos provádění více-případových studií, v tomto případě ale není zvolena ze dvou konkrétních důvodů. Prvním je omezená kapacita výzkumníka a druhým je skutečnost, že tato práce doplňuje případové studie jiných (nejčastěji dříve etablovaných) stran, které již existují.

Následně je tedy možné ve výzkumu pokračovat a použít data k hlubším generalizacím či ke komparaci.

Pro fungující a kvalitní výzkum je nutné vymezit také pozici samotného výzkumníka. Moje pozice v hnutí STAN, jakožto tiskového mluvčího, mohla ovlivnit přístup k některým informacím a zvolené metody a průběh sběru dat. Veškeré informace jsem podrobil kritickému pohledu a pokud to bylo nutné, tak ověřil jejich platnost a možnost použití u jednotlivých aktérů.

1.3. Sběr dat – metody a průběh

Nejprve jsem si rozvrhl celý postup výzkumu, kdy jsem na základě dobré praxe výzkumníků dospěl k následujícímu postupu. Na začátku jsem provedl podrobné studium dokumentů, chybějící informace jsem doplnil rozhovory s příslušnými respondenty a na základě prvních rozhovorů jsem vytvořil dotazníkové šetření.

Jak jsem již nastínil, v rámci této případové studie jsem se rozhodl použít pro získání dat více metod, abych získal komplexnější data a hlubší vhled do vybrané politické strany. V první řadě jde o studium dostupných dokumentů týkající se hnutí STAN. Vedle vnitropolitických dokumentů, jako jsou vnitřní stanovy, jednací a volební řád či program strany jde také o studium mediálních výstupů a volebních výsledků (včetně kandidátních listin apod.). Rozmanitost dokumentů je v mém případě velká, a proto jsem při výběru dokumentů vzal v potaz tzv. poznávací cenu dokumentů, které slouží k posouzení kvality a relevantnosti zdrojů (typ dokumentu, vnější a vnitřní znaky dokumentu, intencionalitu dokumentu, blízkost a původ dokumentu). (Hendl 2016: 135) Dalším důležitým kritériem byla dostupnost jednotlivých zdrojů.

Na základě studia těchto dokumentů a dalších dosavadních zdrojů jsem doplnil data o vlastní výzkumné šetření, konkrétně o rozhovory s významnými osobnostmi hnutí STAN. Pro rozhovory je klíčový výběr respondentů, který do značné míry určuje kvalitu získaných dat. Já jsem si (nejen na základě chybějících informací) nejprve stanovil jednotlivé funkce v politické straně, které by pro můj výzkum mohli být relevantní a následně jsem vybral tyto konkrétní respondenty, z nichž všichni jsou členové předsednictva politické strany a zástupci Hlavní kanceláře hnutí Starostové a nezávislí:

- Vít Rakušan - předseda hnutí, poslanec Parlamentu ČR, krajský zastupitel Středočeského kraje (Středočeský kraj¹);

¹ Krajská organizace hnutí STAN, jejíž je respondent členem

- Petr Gazdík – místopředseda a bývalý předseda hnutí, poslanec Parlamentu ČR, radní Zlínského kraje (Zlínský kraj);
- Věra Kovářová – místopředsedkyně hnutí, poslankyně Parlamentu ČR, krajská zastupitelka Středočeského kraje (Středočeský kraj);
- Stanislav Polčák – člen předsednictva, poslanec Evropského parlamentu (Zlínský kraj);
- Jana Krutáková – členka předsednictva, poslankyně Parlamentu ČR (Jihomoravský kraj);
- Věslav Michalík – člen předsednictva a předseda krajského výboru, krajský zastupitel Středočeského kraje a starosta Dolních Břežan (Středočeský kraj);
- Zdeněk Hraba – člen předsednictva, senátor Parlamentu ČR a krajský zastupitel Středočeského kraje (Středočeský kraj);
- Lucie Krejčová – ředitelka Hlavní kanceláře hnutí;
- Štěpán Hofman – ředitel Hlavní kanceláře hnutí v zastoupení.

Dalším důležitým aspektem kvalitního rozhovoru je připravenost samotného výzkumníka. Vzhledem k této skutečnosti a k nízké dosažitelnosti vybraných respondentů, i přes moji pozici, jsem zvolil metodu polostrukturovaných rozhovorů, jejichž základem je dopředu připravený návod či scénář. Scénář mi zajistí nejen určitou podobnost rozhovorů, jednodušší práci s omezeným časem, ale především vytváří větší jistotu, že já, jakožto mladý výzkumník a insider, žádné z témat neopomenou. „*Rozhovor s návodem dává tazateli možnost co nejvýhodněji využít čas k interview. Současně umožňuje provést rozhovory s několika lidmi strukturovaněji a ulehčuje jejich srovnání.*“ (Hendl 2016: 178-179) Při návrhu tohoto scénáře jsem si nejprve navrhl obecné téma rozhovoru, jeho vedlejší témata a okruhy otázek. Následně jsem vše systematicky uspořádal (např. citlivé dotazy na konec) a promyslel posloupnost témat vzhledem k předem vymezenému času. Základní scénář je pro všechny respondenty stejný, prohlubující a vedlejší otázky se však liší a odpovídají funkci a působení jednotlivých respondentů. Vzhledem k časové vytíženosti respondentů a k povaze tématu jsem se rozhodl všechny rozhovory provést osobně (online varianta však byla všem respondentům nabídnuta). Časový prostor pro rozhovory si moji respondenti zvolili až po omezeních spojených s COVID-19, uskutečnil jsem je tedy v rozmezí od 19. června 2020 do 16. července 2020. Místně i časově jsem se plně přizpůsobil respondentům, ale s ohledem k tématu jsem se snažil, aby rozhovory probíhaly v soukromí – povětšinou šlo tedy o kanceláře či venkovní kavářenské prostory. Délku rozhovoru jsem často musel omezit, proto se velmi liší délka jednotlivých rozhovorů a pohybuje

se v rozmezí od 15 minut po 71 minut, v průměru šlo o 30 minut. Před samotným rozhovorem jsem vždy respondenty informoval o jeho účelu a nahrávání rozhovoru – nabídka anonymity zde postrádala smysl, a proto jsem v informovaném souhlasu tuto možnost nenabízel – nabídl jsem však respondentům po ukončení rozhovoru či v jeho průběhu možnost přehodnotit, zda danou informaci mohu použít. Vzor tohoto informovaného souhlasu příkládám do přílohy. Při tvorbě mé práce došlo ještě k doplňujícímu rozhovoru formou emailové korespondence s ředitelem Hlavní kanceláře Štěpánem Hofmanem pro upřesňující informace.

Pro celkové vyčerpání tématu jsem zvolil ještě krátké anonymní dotazníkové šetření, které bylo rozšířeno mezi členy a registrované příznivce hnutí STAN. Dotazník jsem vytvořil v programu Click4Survey, abych zvýšil jeho atraktivitu, jelikož grafická podoba dotazníku je jedna z možných příčin nízké (10-15 %) návratnosti, především u metody CAWI (internetového dotazování pomocí webového formuláře). (Remr 2015: 36) Z tohoto důvodu jsem se rozhodl také pro kombinaci různých typů otázek (otevřené, uzavřené – dichotomické, výčtové či výběrové). Dotazníkové šetření jsem rozdělil na několik tematických okruhů:

- základní sociodemografické údaje (věk, povolání, vzdělání apod.);
- historie stranické příslušnosti a preferencí;
- asociace spojené s hnutím STAN;
- motivace a očekávání.

Toto šetření probíhalo v prvních čtrnácti dnech července (tedy od 1. do 14. července 2020). Toto rozmezí jsem zvolil po konzultaci s ředitelem hlavní kanceláře hnutí STAN, tak, abych zvýšil procento možné návratnosti. Dotazník byl distribuován skrze vnitrostranický adresář na celkem 1615 e-mailových adres, což jeho relevanci pro respondenty také mohlo zvýšit. Celkem odpovědělo 306 respondentů, celková návratnost byla tedy necelých 19 %. Vzhledem ke zvolené metodě, vyplňování dotazníků bez jakékoli odměny a vzhledem k nastalým podmínkám, to považuji za dostačující výsledek.

2. Teoretická část

2.1. Vývoj stranického systému v České republice

Stranický systém v postkomunistických zemích je odlišný od západních demokracií, což je způsobeno především rychlostí, kterou se politické strany po pádu komunistického režimu formovaly. Nebyl čas, aby jejich struktura prošla dlouhodobým vývojem. Personální struktury politických stran se proto formovaly z parlamentních elit, nikoli naopak, jak je to běžné u politických stran v západní Evropě (Van Biezen 2003). Podle Katze a Maira, kteří zkoumali politické strany vznikající v postkomunistických zemích, jsou stranické systémy v transformovaných demokraciích typické slabou vazbou na společnost, slabým vlivem členské základny v rámci stranické struktury i nízkou organizací politické strany (Katz, Mair 1997).

Pro účely této diplomové práce je však zásadní především vývoj stranického systému po roce 2010, proto nebudu detailněji zkoumat předcházející období, ale pouze některé dílčí fakta zasadím do historického kontextu. Dnešní politologický diskurz se veskrze shoduje, že roky 2010, resp. 2013 byly přelomové pro vývoj českého stranického systému až do současné podoby. Po „volebních vzpourách“ v roce 2010 a 2013 skončila éra téměř dvacetileté stability stranického systému, ve kterém dominovaly dva subjekty na protichůdných stranách pravo-levého spektra. Podle Michala Klímy začala po těchto dvou volbách zcela nová etapa vývoje českého stranického systému i demokracie v České republice. Poptávka po nových stranách ve českém systému byla způsobena především úpadkem důvěry v obě dominantní strany ČSSD a ODS které si prošly tolika kauzami, že už to pro českou společnost bylo neúnosné a dalo to možnost vzniku nových stran a hnutí, jejichž úspěch, založený především na líbivých heslech obsahujících boj proti korupci, byl nevyhnutelný (Klíma 2015).

Tento trend není však specifický pouze pro Českou republiku, ale i v západních demokraciích či v oblasti středovýchodní Evropy dochází nejen k oslabení tradičních politických stran, ale ke vzniku nových politických subjektů, které se snaží dosáhnout volebního systému a nalézt vlastní prostor v proměňujícím se stranickém systému. Není proto překvapením, že výzkum tzv. „nových stran“ se postupně dostává do politologického diskurzu.

Proměnou stranického spektra a úspěchem nových subjektů se v českém prostředí zabýval například Sean Hanley. Také jeho výzkum potvrzuje, že v roce 2010 došlo k významnému politickému zemětřesení stranického systému. Tradiční politické strany se dostaly do krize, která znamenala významný odliv voličstva směrem k novým politickým uskupením. Nové politické subjekty získaly ve volbách roku 2010 téměř 40 % hlasů, což v zásadě čtyřikrát více než bylo do té doby v českém prostředí běžné (Hanley 2011: 120). Jak ve své studii, která se

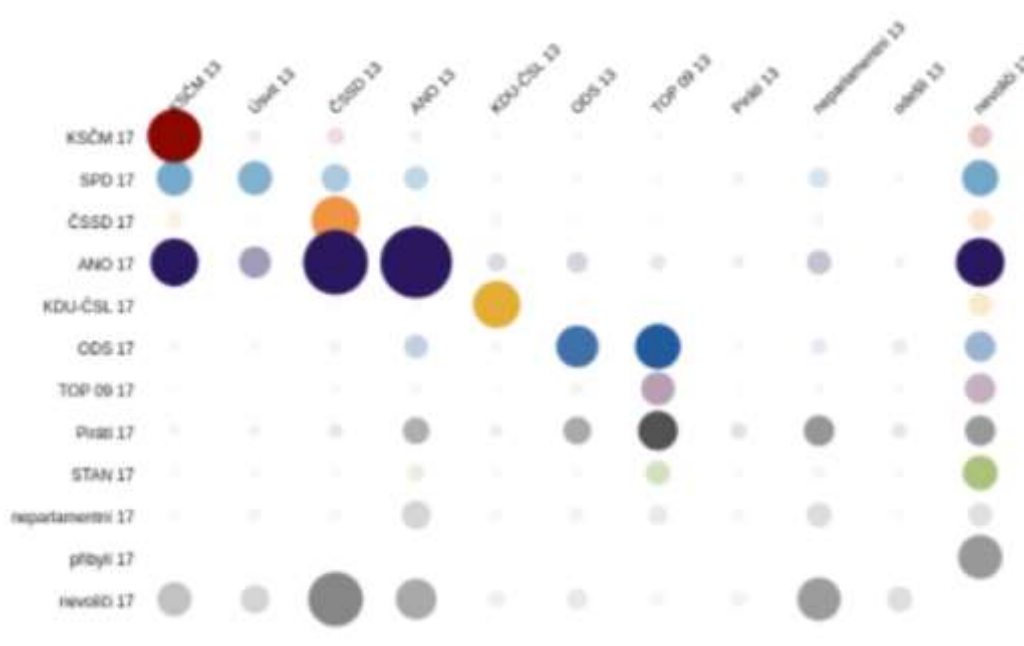
zabývá volatilitou českého stranického systému, upozorňuje Jakub Šedo, výrazný úspěch zaznamenaly především nové strany TOP 09 a Věci veřejné, které se staly důležitými politickými aktéry, což demonstroval i vstup obou stran do vládní koalice. Avšak součástí parlamentního politického subjektu byli i Starostové a nezávislí, proto je pro nás důležitá již podoba stranického systému po volbách v roce 2010 (Digitální repozitář Poslanecké sněmovny).

Podobné volební zemětřesení proběhlo i v předčasných volbách roku 2013. Namísto návratu k původnímu stavu došlo k prohloubení krize tradičních politických stran, které nahradily nové uskupení elitního typu hnutí ANO 2011 a Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury. Transformace stranického systému nakonec vedla k systému, který je označován za nestrukturovaný vícestranický systém (Klíma 2015: 168-169). Změny v podobě stranického systému však v sobě přinesly i další trend, který se vyznačuje distancováním nových politických subjektů od tradičního významu politického stranictví a přistoupením na strategické přistoupení na „nepolitickou politiku“. Nová uskupení se proto sama definovala za politická hnutí, aby se v očích voličů odlišila od stávajících tradičních stran, jejichž důvěra ve společnosti poklesla (Charvát, Just 2016: 86).

V letech 2010, resp. 2013 však nedošlo pouze k proměně stranického systému z pohledu jeho struktury jako celku, nýbrž také významné proměně pojetí organizace politických stran uvnitř. Politické strany, které disponovaly silnou členskou základnou a pevným vnitřním nastavením ve volbách propadly a úspěch zaznamenaly politické strany či hnutí, pro něž byla typická vágní vnitrostranická struktura a flexibilní ideologické postavení, které by určovalo jejich pozici na socioekonomické škále (Charvát, Just 2016: 98-99). Podle autorů Kopečka lze hovořit o „extrémní protikladnosti starých a nových politických stran z hlediska jejich vnitřního organizačního nastavení. Zatímco staré politické strany (ODS, KDU-ČSL, KSČM) s početnou členskou základnou mají vybudovanou nižší organizační strukturu s vyšší mírou autonomie, tak nové politické strany (ANO, Úsvit) mají ve stanovách mnoho prvků, kterými mohou jejich činnost kontrolovat. Výrazně silnější pozici má také u nových stran její předseda, který disponuje pravomocemi, které nahrazují chybějící vliv regionálních elit, přetrvávající u starých stran. Specifickým případem je TOP 09, která kombinuje aspekty charakteristické pro nové i staré politické strany. Vykazuje nižší počet členů, profesionalizaci i dominanci vedení personálně propojeného se zástupci v Parlamentu. Avšak nevede to k potlačování vnitrostranické demokracie a snížení autonomie regionálních jednotek. V mnohém tak připomíná Koolův koncept moderní kádrové strany (Kopeček, Svačinová 2015: 201-203).

Poslední volby do Poslanecké sněmovny v roce 2017 celý proces dokonaly. Nad 5% hranici potřebnou pro získání mandátu dosáhlo celkem devět politických uskupení. Tím došlo k ještě výraznější fragmentaci stranické fragmentaci, což v důsledku vedlo k problémům při sestavování vládnoucí koalice. Do Poslanecké sněmovny se dostala tři nová uskupení – Svoboda a přímá demokracie Tomia Okamury, která byla vlastně programovou náhradou za rozpadlé hnutí Úsvit, Česká pirátská strana a Starostové a nezávislí, kteří v předchozím období tvořili společný projekt s TOP 09. Hnutí ANO 2011 proměnilo během vládního působení svůj elektorát směrem k levicovým voličům (Dostál 2018), což marginalizovalo dosavadní politické strany v levé části spektra (ČSSD a KSČM) a stalo se dominantním subjektem politického systému s náskokem více než 18 procent před dalšími stranami (Volby do Poslanecké sněmovny 2017).

Pro účely této práce se zaměřím na volební zisk výhradně Starostů a nezávislých, kteří se poprvé dostali do Poslanecké sněmovny samostatně. Hnutí STAN získalo v roce 2017 5,18 % hlasů, přičemž téměř polovinu elektorátu z kategorie bývalých nevoličů. Další významnou část tvořil elektorát, který migroval z TOP 09 a hnutí ANO.

(Zdroj: Škop 2017)

Podle výzkumu Pavla Maškarince byla podpora hnutí STAN zaznamenána především v regionech, které volí tradičně pravicové subjekty (ODS a TOP 09), zatímco nižší míru podpory vykazovaly výsledky v „levicových“ regionech. Ovšem prostorová podpora STAN nebyla shodná s oblastmi, kde se profiluje pravicový elektorát. Narozdíl od klasických

liberálních stran (ODS, ODA, TOP 09) STAN nezaznamenal výraznou podporu ve větších městech, ale naopak uspěl především v menších obcích (Maškarinec 2020).

2.2. Vývoj typů politických stran a charakter strany notáblů

Politické strany od svého vzniku představují zásadní prvek politického systému. Jejich organizace i chování v rámci stranického systému se odlišuje nejen vlivem charakteru dané společnosti, ale i z hlediska historie, protože jejich fungování procházelo pravidelným vývojem, který se v posledních dekádách urychluje. Z toho důvodu vznikla od první poloviny 20. století celá řada typologií politických stran, ale jak je pro humanitní vědy typické, nelze vždy jednoduše politické strany klasifikovat do jedné škatulky. Teorií zabývajících se organizačním modelem politické strany vznikla ve 20. století skutečně velké množství. Průkopníkem ve výzkumu této oblasti byl francouzský politolog Maurice Duverger, který přišel s konceptem masových stran, které v průběhu času nahrazovaly strany kádrů, které dominovali především v období vzniku stranických systémů (Duverger 1954). Celá řada dalších autorů však v průběhu času přišla s vlastními definicemi politických stran, které navazují právě na teorii Duvergera a reagují na vývoj politických stran. Vznikly charakteristiky Catch-all strany (Kirchheimer 1966), profesionálně-volební strany (Panebianco 1988), „Business-firm party“ (Hopkin a Paolucci 1999) a celá řada dalších typů politických stran podle rysů organizační struktury.

Ve své práci se konkrétněji zabývám modelem tzv. strany notáblů, s jejímž vymezení přišel v 70. letech Jean Charlot (1970). Jeho teorie byla reakcí na vývoj politických stran v poválečné Francii a vymezil tři typy politických stran z pohledu vnitrostranické organizace – strany voličů (parti d'électeurs), strany aktivistů (parti de militants) a strana notáblů (parti de notables). Jeho teorie v mnohém vychází z Duvergerova rozdělení masových a kádrových stran, jejichž vzájemné soupeření dalo vzniknout vzájemnému sblížení, kdy se oba typy stran pokoušejí přizpůsobit svou organizaci volebnímu úspěchu, čímž vzniká strana voličů, která je v mnoha aspektech shodná s Kirchheimerovou Catch-all party (Novák 1997: 33-34). Strana notáblů naopak plně navazuje na Duvergerovo pojetí kádrových stran. Jedná se o politické strany, jejichž činnost a existence je spjata s úzkou skupinou lidí - tzv. notáblů, kteří mají významný vliv na provoz a směřování politické strany. Členská základna těchto stran se vyznačuje výrazněji nižším počtem než u jiných typů stran. Stranické členství je proto spíše exkluzivitou, protože stranické elity nemají zájem do stranických struktur pouštět širší veřejnost. Zapojení členské základny do stranické politiky je nižší a členové jsou aktivizováni především v předvolebním období (Mejstřík 2013: 284). Na Duvergerovy a Charlotovy teorie navazují i další autoři, kteří koncept rozšiřují a upravují koncept elitářských politických stran s nižší členskou základnou podle vývoje politických stran v čase. V politologickém prostředí se proto

nadále objevují typy nových kádrových stran (Koole 1994) nebo kartelových stran (Katz a Mair 1998). V mnoha aspektech jsou tyto typy politických stran velmi blízké právě svým charakteristickým rysem významného vliv elit na fungování politické strany.

Hlavní rozdíl elitních stran proti masovým nespočívá ve velikosti členské základny, ale v organizační struktuře. Kvantita členství není vypovídajícím faktorem, jakožto spíše kvalita členské základny. Tento typ elitní stran sází především na významné osobnosti, které jsou rekrutovány do politické strany za účelem volebního zisku (Novák: 31-32).

S vývojem politických stran masových a elitních a jejich vzájemnému působení docházelo ke sblížení, které vyústilo ve vznik nových typů stran, které s sebou nesly prvky obou typů původních. Komplexněji takové strany popsal Koole (1994), který je charakterizoval pro nízký poměr členů vůči voličům, profesionalizaci, vliv parlamentních zástupců, silnou orientaci na voliče, rozložení finančních prostředků mezi členské příspěvky, dary a podporu z veřejných zdrojů (Koole: 18).

2.3. Institucionalizace politických stran

Pro účely mé diplomové práce bude důležité pochopit, jak probíhá institucionalizace politických stran a hnutí v rámci stranického systému a jaké faktory ovlivňují její ukotvení na politické scéně. V politologickém prostředí se v tomto ohledu ujala koncepce italského politologa Angela Panebianca, který institucionalizaci chápe jako proces, kdy politická strana přestává být pouhým nástrojem, ale sama o sobě se stává hodnotou trvalejšího charakteru s jasnými neodlučitelnými cíli. Míra institucionalizace je dle něj závislá na nastavení a fungování vnitřní struktury organizace a na vzájemných vztazích mezi organizací a prostředím, ve kterém organizace operuje (Panebianco 1988, cit. podle Stauber 2015).

Genetický model politické strany i vývoj organizační struktury určuje hned několik faktorů. První je vznik a následný vývoj politické organizace, který podle Panebiance může proběhnout ve dvou směrech – teritoriální penetrací a teritoriální difuzí. Teritoriální penetrace je proces, kdy je organizace vytvářena z centra a vystupuje směrem k periferii. Naopak teritoriální difuze znamená vznik spontánně z lokálních struktur, které se integrují směrem do centra (Panebianco 1988, cit. podle Stauber 2015). Druhým významným faktorem je přítomnost instituce, která financuje chod a vývoj organizace. Ta může v důsledku způsobit nepřímou loajalitu stranických aktérů na sponzorské instituci. Zde Panebianco rozlišuje dva typy – interně a externě legitimizované strany. Třetím faktorem pro určení genetického modelu politické organizace je vliv charismatického lídra na její fungování. Taková osoba je v jeho teorii chápána jako vedoucí osoba bytostně spjatá s politickou stranou a formující její postoje a myšlenky (Panebianco 1988, cit. podle Stauber 2015).

Autor navrhuje dva stupně, kterými lze analyzovat míra institucionalizace politických stran – stupeň autonomie a stupeň systémovosti. Stupeň autonomie představuje vzájemný vztah mezi organizací a prostředím, ve kterém působí. Autonomní organizace jsou ty, jež kontrolují procesy, probíhající mezi ní a okolím. Stupeň systémovosti je pak chápán jako vztah k vnitřnímu fungování organizace samotné, respektive její vnitřní strukturální soudržnosti. Panebianco navrhl pět základních faktorů, které indikují míru institucionalizace politické strany v rámci politického systému (Panebianco 1988, cit. podle Stauber 2015).

1. Rozvoj centrální mimoparlamentní organizace
2. Homogenita organizačních struktur na stejné úrovni hierarchického uspořádání
3. Způsob financování politické strany s ohledem na diferenciaci zdrojů
4. Vztahy s návaznými organizacemi
5. Stupeň shody mezi oficiálními stanovami a reálným rozložením moci

Tendence k vyšší míře institucionalizace se podle autora projevuje u stran, které vznikly teritoriální penetrací a vykazují silnou vnitřní legitimitu (Panebianco, cit. podle Stauber 2015). S vlastní novější teorií institucionalizace přišli také autoři Randall a Svåsand, ve které definují dvě základní dimenze – interní a externí. Obě se projevují ve dvou oblastech strukturální a subjektivní. Strukturální oblast interní dimenze se projevuje zakotvení politické strany ve společnosti skrze její rutinizaci, zatímco subjektivní oblast představuje převažující společné motivy pro zapojení jednotlivců nad jejich osobními zájmy. Strukturální oblast externí dimenze v sobě zahrnuje autonomii politických stran, která je definována závislostí na jiných aktérech. Subjektivní oblast externí dimenze představuje zakotvení politické strany ve stranickém systému, což je analyzováno na efektivitě komunikace, stabilní organizační struktuře nebo zajištění vlastního přežití (Randall, Svåsand 2002, cit. podle Stauber 2015).

Institucionalizace politických stran sama o sobě představuje kontinuální proces, který není neměnný, ale vyvíjí se v čase podle proměny vnitřní i vnější. Nejedná se o tedy ani o lineární proces, naopak může dojít v určité fázi k „deinstitucionalizaci“ politické organizace, způsobené např. rozpadem formálních struktur, personálních změn nebo poklesem politické podpory (Stauber 2015).

3. Historický vývoj hnutí Starostové a nezávislí

Tato kapitola je podrobným shrnutím historickým vývojem hnutí Starostů a nezávislých od roku 2009 až po současnost. Kapitola obsahuje klíčové momenty pro hnutí, které jej formovaly až do podoby, kterou známe nyní.

3.1. Nezávislí starostové pro kraj

Hnutí Starostové a nezávislí je politickým uskupením, které oficiálně vzniklo změnou v rejstříku politických stran a hnutí v roce 2009. Nicméně této transformaci předcházelo pětileté působení na české politické scéně, především na nižších úrovních (komunální a krajské), pod názvem Nezávislí starostové pro kraj (dále také jako NSK) (MVČR 2020).

Myšlenka zrodu nové politické strany, která by spojila starosty v politické uskupení, vznikla ve Zlínském kraji před prvními krajskými volbami v roce 2004. Skupina nezávislých starostů, kteří nechtěli vstupovat do tehdejších zavedených politických stran, měla motivaci podílet se na krajské politice, především kvůli tomu, aby byli informováni o dopadu zrušení okresní samosprávy a zavedení té krajské na jejich obce a města. Inspirací k vzniku nového uskupení NSK byla tehdy poměrně úspěšné politické hnutí SNK sdružení nezávislých (dále také jako SNK). Nezávislí starostové pro kraj dokázali před krajskými volbami sehnat 1000 podpisů a registrovat subjekt u Ministerstva vnitra. (rozhovor Gazdík 2020) Do krajských voleb v roce 2004 vytvořili koalici s Evropskými demokraty, jejichž místopředsdou byl i jeden ze zakladatelů NSK Stanislav Polčák. Výsledkem bylo více než 8 tisíc hlasů a 5,61 %, což znamenalo zisk tří krajských mandátů (Volby do zastupitelstev krajů 2004).

Díky tomuto úspěchu získalo nové, tehdy lokální uskupení, státní příspěvek za krajské mandáty a tyto finanční prostředky se v roce 2006 rozhodlo využít na senátní volby ve Zlínském obvodu č. 80 (rozhovor Polčák 2020). Do těchto senátních voleb NSK nominovalo starostku obce Rokytnice Janu Jurenčákovou, která nakonec ve volbách zvítězila nad úřadujícím senátorem Jiřím Stodůlkou (KDU-ČSL) s 58,58 % hlasů. (Volby do Senátu Parlamentu ČR 2006) Podle novely zákona o politických stranách č. 170/2001 Sb. mělo proto uskupení NSK nárok na příspěvek za mandát senátora ve výši 900 000 Kč ročně. To byl zásadní stimul pro úvahy nad vytvořením celorepublikové politické strany. V roce 2008 nominovalo hnutí do senátních voleb dva vlastní kandidáty, oba v obvodech Zlínského kraje – obvod 78. Zlín a obvod 81. Uherské Hradiště. Ani jeden z dvojice Pavel Jungmann a Josef Bartoněk však ve volbách neuspěl. (Volby do Senátu Parlamentu ČR 2008)

Zcela zásadní pro vznik celostátního uskupení a transformaci do hnutí Starostů a nezávislých byly roky 2007 až 2008. Právě starostové ze Zlínského kraje začali intenzivně upozorňovat na

znevýhodnění malých obcí v rámci rozpočtového určení daní (dále také jako RUD), kterým se přerozdělují daňové výnosy samosprávám. Téma rezonovalo mezi starosty napříč celou republikou a přední iniciátoři Stanislav Polčák, Jana Jurenčáková a Petr Gazdík díky němu navázali velké množství kontaktů mezi starosty (rozhovor Polčák 2020). V lednu 2008 pak došlo k ustavujícímu sněmu nové profesní organizace starostů Sdružení místních samospráv ČR (dále také jako SMS ČR), které na rozdíl od již existujícího Svazu měst a obcí ČR (dále také jako SMO ČR), mělo reflektovat potřeby menších obcí. K tomuto sdružení se již na začátku přihlásilo 1023 vesnic a menších měst (Bohun 2008). „*Věděli jsme, že musíme jít dvěma směry – jak cestou profesního sdružení a politického hnutí. Byli jsme stejní lidé a přirozeně se na nás začali lepit starostové, kteří byli nespokojeni se stranickou politikou a značná část jich přišla třeba z ODS. Od začátku jsme nebyli široce rozkročení, přidávali se k nám skutečně středopraví starostové.*“ (rozhovor Gazdík 2020).

Právě tento úspěch aktéry utvrdil v tom, že je možné na základě nosného tématu změny RUD seskupit starosty napříč Českou republikou, což vedlo k motivaci vytvořit z lokálního sdružení Nezávislí starostové pro kraj celostátní hnutí. Začali se vytipovávat starostové a starostky z profesního sdružení SMS ČR, kteří měli politické ambice pro nadcházející krajské volby. Kandidátky nakonec NSK postavilo ve 4 krajích (Zlínském, Olomouckém, Pardubickém a Středočeském). Avšak uspěl pouze ve Středočeském kraji, kde obdrželo čtyři mandáty a ve Zlínském kraji, kde získalo hnutí 5 mandátů (Volby do zastupitelstev krajů 2008). Jak potvrzuje Stanislav Polčák, paralelně však již také spolupracovali se starosty v Karlovarském a Libereckém kraji, kteří však kandidovali pod vlastním uskupením – Alternativa pro kraj, resp. Starostové pro Liberecký kraj (rozhovor Polčák 2020). Už z obsazení kandidátních listin si můžeme všimnout propojení s dnešními vrcholnými představiteli hnutí – Jan Horník, Martin Půta nebo Jan Farský. V krajských volbách v roce 2008 ve Zlínském kraji kandidovalo NSK v koalici s SNK a Zlínským hnutím nezávislých a poprvé se ve volbách objevila kandidátní listina, která nesla název STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ PRO ZLÍNSKÝ KRAJ (Volby do zastupitelstev krajů 2008). „*Potřebovali jsme název, který by byl vhodnější pro senátorské a evropské volby. Ten název dával hlavu a patu a mně se jako skautovi líbila zkratka STAN.*“ (rozhovor Gazdík 2020).

Úplná transformace v celonárodní hnutí Starostové a nezávislí proběhla na sněmu, který se uskutečnil 19. února 2009 v pražských Průhonicích. Sněmu se zúčastnilo 83 delegátů, z nichž 82 zvolilo za prvního předsedu Starostů a nezávislých dlouholetého starostu Suché Lozi Petra Gazdíka. Ten byl představitelem právě silného starostenské proudy ze Zlínského kraje, který inicioval myšlenku na spojení starostů pod jednu politickou značku (ČT24 2009). Podle Petra

Gazdíkova byla první sněmy celostátního uskupení velmi podobné jednáním SMS ČR, protože starostové si často neuvědomovali, že jsou na schůzích politického hnutí (rozhovor Gazdík 2020). Výraznou proměnou prošly také stanovy hnutí. Zatímco vnitrostranické nastavení organizace uvnitř NSK nepřipomínalo politickou stranou s celorepublikovými ambicemi, stanovy Starostů a nezávislých se již výrazněji podobaly stanovám zavedených stran. Velký rozdíl lze zaznamenat především v možnosti členství, protože NSK bylo spravováno pěti správci bez možnosti stát se členem hnutí, tak Starostové a nezávislí už své členy nabírali. Byť už tehdy vznikl formát dvojitého členství (rozhovor Polčák 2020).

Prvními celostátními volbami, kterých se hnutí zúčastnilo jako plnohodnotná politická strana, byly volby do Evropského parlamentu v roce 2009. Hnutí STAN se dohodlo na široké spolupráci s dalšími subjekty jako Unie svobody – Demokratická unie, Klub angažovaných nestraníků nebo Strana práce. Jako volební lídr byl stanoven Jaromír Štětina. „*To neunesli někteří naši levicově smýšlející starostové a asi 20 jich hnutí opustilo.*“ (rozhovor Gazdík 2020). Celá volební koalice obdržela pouze 2,28 % a mandát europoslance tak nezískala (Volby do Evropského parlamentu 2009).

3.2. První období dlouhodobé spolupráce s TOP 09 (2009 - 2013)

Při boji za odstranění daňové diskriminace obcí poznali představitelé hnutí osobně tehdejšího ministra financí Miroslava Kalouska. Ten po vystoupení z KDU-ČSL založil nové uskupení TOP 09. „*Domluvili jsme s ním v květnu 2009 schůzku a představili mu návrh spolupráce s naším uskupením a z toho vznikla kandidátka.*“ (rozhovor Gazdík 2020). Byla odsouhlasena Smlouva o dlouhodobé spolupráci a společném postupu ve volbách s TOP 09, která byla vrcholnými představiteli obou stran podepsána 9. července 2009. Spolupráce obou uskupení ve volbách se netýkala pouze předčasných voleb do Poslanecké sněmovny ČR v roce 2009², ale všech následujících komunálních, regionálních i parlamentních voleb až do roku 2012. Smlouva oběma stranám povolovala dialog s dalšími parlamentními i regionálními subjekty, avšak zároveň se v ní TOP 09 i hnutí STAN zavázaly, že „*nebudou spolupracovat v jakékoli formě s KSČM a ostatními nedemokratickými a extrémistickými formacemi.*“ (TOP 09 2009). Financování volební kampaně i nárok na peněžitou odměnu za mandáty nebylo předmětem této smlouvy, ale poskytovala možnost pro dohodu o finančním vyrovnání (TOP 09 2009).

² Volby do Poslanecké sněmovny ČR v roce 2009 byly odloženy na rok 2010.

Prvními společnými volbami byly předčasné volby v roce 2010. Nominace kandidátů probíhala tak, že „*kraje nabídly kandidáty a lídry jsme po poradě v předsednictvu oslovili sami. Poté proběhlo vnitřní referendum, ve kterém naši členové hlasovali, zda chtějí jít s TOP 09 do sněmovních voleb. To nakonec prošlo velmi těsně. Bylo to jediné vnitrostranické referendum hnutí a účast byla vysoká něco mezi 70 a 80 procenty*“ (rozhovor Gazdík 2020). Všichni nominovaní kandidáti pak byli dle smlouvy registrovaní navrhuující stranou TOP 09. Obě strany se smlouvou zavázaly ke společnému programu pro sněmovní volby, jehož prioritami byl boj s byrokracií, vzdělávání a rozvoj samospráv včetně změny RUD. Ve volbách do Poslanecké sněmovny, ve kterých uskupení obdrželo 16,7 % hlasů a stalo se třetím nejsilnějším uskupením na politické scéně (Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky 2010), vznikl na základě smluvních závazků také společný poslanecký klub s názvem „TOP 09 a Starostové“. Poslanecký klub sdružoval celkem 41 poslanců, z nichž 9 bylo členy či registrovanými příznivci hnutí STAN. V květnu 2013 se počet zástupců Starostů a nezávislých zvýšil na 10, poté co se stal členem poslaneckého klubu Milan Šťovíček po vystoupení z Věcí Veřejných. Předsedou poslaneckého klubu byl zvolen tehdejší předseda hnutí Starostů a nezávislých Petr Gazdík, který tuto funkci zastával až do roku 2013 (Digitální repozitář Poslanecké sněmovny). „*Byl to pro mne obrovský šok jako starostu malé obce. Největší přínos spolupráce vidím v tom, že nás politici TOP 09 naučili tu velkou politiku a my mohli rozvíjet náš potenciál*“ (rozhovor Gazdík 2020).

V roce 2010 kandidovaly obě strany společně i v senátních volbách. Dohromady nominovaly 14 kandidátů, přičemž pouze ve třech případech byl kandidát navržený hnutím STAN. Mezi navrženými kandidáty TOP 09 byli i dlouholetí členové či registrovaní příznivci Starostů a nezávislých. Ze čtrnácti kandidátů však byli zvoleni pouze 2 – obhajující Jan Horník a Jaromír Štětina. Počet senátorů v klubu TOP 09 a Starostů se tak po volbách 2010 zmenšil z osmi členů na pět (Volby do Senátu Parlamentu ČR 2010).

Uskupení TOP 09 a Starostů se v roce 2010 zapojilo do vyjednávání o vládní koalici a poté, co se podařilo nalézt programovou shodu s vítěznou ODS a novou politickou stranou Věci veřejné, se stalo jedním z koaličních subjektů. Ve vládě obsadila TOP 09 čtyři rezorty a Starostové a nezávislí získali možnost svého zástupce dosadit do čela Ministerstva kultury. Za tříleté období vládní koalice se v něm vystřídali dva zástupci Starostů a nezávislých. „*Já jsem to odmítl a druhý nejzkušenější byl kolega Besser z Berouna, který to přijal a celostátní výbor STAN ho do funkce navrhl.*“ (rozhovor Gazdík 2020). V červenci 2010 se pak stal bývalý starosta města Beroun Jiří Besser ministrem kultury a po odstoupení v prosinci roku 2012 ho nahradila poslankyně Alena Hanáková (ČTK 2011). Petr Gazdík označil vládní působení za velmi

nešťastné. „*Hnutí na to nebylo připraveno. Byl to nejhorší rezort, který jsme si mohli vzít. A ještě v čase krize, kdy na kulturu nebyly prostředky. Zpětně, když to zhodnotím, Ministerstvo pro místní rozvoj by nám sedělo více.*“ (rozhovor Gazdík 2020).

V roce 2012 kandidovaly strany společně v senátních a krajských volbách. V senátních volbách společné uskupení nedosáhlo výrazného úspěchu. Z 22 kandidátů neuspělo 15 navržených stranou TOP 09 a 5 navržených hnutím STAN. Senátorský mandát získali pouze dva kandidáti, kteří byli navrženi za Starosty a nezávislé – Luděk Jeništa a Jiří Šesták (Volby do Senátu PČR 2012). Po volbách v říjnu 2012 společně s Janem Horníkem (STAN), Jaromírem Štětinou (TOP 09) a Leopoldem Sulovským (Ostravak) založili pětičlenný senátorský klub „Starostové a Ostravak“, který navazoval na zrušený klub „TOP 09 a Starostové“ (Senátorské kluby 2020). Pro volby do krajských zastupitelstev vytvořili Starostové a nezávislí s TOP 09 společné kandidátní listiny ve všech 13 krajích. Koaliční kandidátní listiny měly až na výjimku Zlínského kraje vždy shodný název – „TOP 09 a Starostové pro (vždy název kraje)“. Název kandidátní listiny ve Zlínském kraji odrážel dominantní postavení Starostů a nezávislých ve svém „rodném“ kraji, prohozením pořadí obou uskupení – „STAN a TOP 09 pro Zlínský kraj“. V 10 krajích překročil zisk koaličních kandidátních listin 5% hranici a zástupci obou stran obsadili křesla v krajských zastupitelstvech. Výraznější, dvojciferný výsledek, zaznamenaly TOP 09 a STAN pouze ve Středočeském a Zlínském kraji. Naopak ve třech krajích společné kandidátní listiny neuspěly – v Ústeckém, Moravskoslezském a Libereckém kraji. Liberecký kraj byl však specifický příklad, kde ve volbách zvítězilo partnerské uskupení Starostů a nezávislých - Starostové pro Liberecký kraj (dále jen SLK) v čele s Martinem Půtou (Volby do zastupitelstev krajů 2012).

3.3. Druhé období dlouhodobé spolupráce s TOP 09 (2013 - 2016)

Po pádu vládní koalice v srpnu roku 2013 se měly ještě tentýž rok konat předčasné volby do Poslanecké sněmovny. Vzhledem k tomu, že s koncem roku 2013 měla vypršet platnost smlouvy mezi TOP 09 a hnutím STAN o dlouhodobé spolupráci, tak nejvyšší představitelé obou politických stran zahájili jednání o prodloužení spolupráce. „*První období spolupráce bylo velmi dobré. Měli jsme velký společný klub, kde se sešli skutečně velcí lidé s grácií. A všechny okolnosti kolem pádu vlády nás ještě více stmelily.*“ (rozhovor Gazdík 2020). Tato smlouva o dlouhodobé spolupráci byla podepsána 26. září 2013, měsíc před předčasnými sněmovními volbami. Nová smlouva o dlouhodobé spolupráci navázala na předešlou Smlouvu z roku 2009 s detailnějším vymezením formy společného postupu v nadcházejících volbách. Obě strany se zavázaly ke společnému postupu v poslaneckých, evropských, krajských i

senátních volbách a shodě nad podporou prezidentského kandidáta. Pro komunální volby se žádné závazky nevztahují a rozhodnutí o formě kandidátní listiny je v gesci místních organizací. Mezi programové priority, které se obě strany Smlouvou o spolupráci zavázaly prosazovat jsou opatření vůči korupci a byrokracii ve veřejné správě, posílení role samospráv, zavedení prvku přímé volby starostů, udržování stability veřejných rozpočtů se zavedením daňových, sociálních, důchodových a zdravotnických reforem. Platnost smlouvy byla vázána k poslednímu dnu roku 2017 (TOP09 2014). Smlouva tedy počítala s plným volebním obdobím Poslanecké sněmovny, včetně dalších voleb, které měly dle řádného průběhu proběhnout na podzim roku 2017.

V předčasných volbách v říjnu 2013 kandidovali Starostové a nezávislí, stejně jako v roce 2010, na kandidátních listinách TOP 09. Výsledek 11,99 % a zisk 26 poslaneckých mandátů byl po vládním angažmá značným oslabením (Volby do Poslanecké sněmovny 2013). Z výsledků voleb je patrný klesající trend v regionech, kde měla TOP 09 s podporou STAN v minulých sněmovních volbách výraznější podporu - Liberecký, Královéhradecký, Pardubický a Jihočeský kraj a především velká města. Ve volbách roku 2013 byla silná podpora (více než 20 %) zaznamenána pouze v Praze a přilehlém okolí. Z 26 poslaneckých křesel získali Starostové a nezávislí pro své zástupce křesel pouze pět (počítáme i Jana Farského, zástupce SLK). Po výrazném úspěchu v Praze a následném přepočtu volebních výsledků na mandáty se TOP 09 stala dominantní stranou v počtu poslanců, protože měla výraznější zastoupení kandidátů na listině ve volebním obvodu Praha (Volby do Poslanecké sněmovny 2013).

Petr Gazdík se po znovuzvolení do Poslanecké sněmovny rozhodl neobhajovat na dubnovém volebním sněmu pozici předsedy hnutí Starostů a nezávislých. Své rozhodnutí odůvodňoval tím, že hnutí STAN potřebuje novou krev a jako svého nástupce doporučil hejtmana Libereckého kraje Martina Půtu. Poté, co sněm Starostů pro Liberecký kraj nominoval jejich dosavadního předsedu Martina Půtu na předsedu Starostů a nezávislých, Půta oznámil, že bude o post předsedy usilovat. Na volební sněmu v Průhonicích 28. března 2014 neměl Martin Půta protikandidáta, byl zvolen všemi 160 přítomnými delegáty a stal se tak v pořadí třetí předsedou hnutí Starostů a nezávislých (ČTK 2014).

V květnu 2014 proběhly evropské volby, ve kterých kandidovalo hnutí STAN na základě Smlouvy o dlouhodobé spolupráci v koaličním modelu s TOP 09. Na kandidátní listině bylo navrženo 7 kandidátů za hnutí STAN z celkového počtu 28 kandidátů. Koalice s názvem TOP 09 a Starostové zaznamenala výrazný úspěch – obdržela 15,95 %, což byl druhý nejlepší výsledek po vítězném hnutí ANO. Celkem obdržela koalice 4 europoslanecké mandáty, z kterých jeden připadl hnutí STAN a tři TOP 09. Europoslancem se stal jeden ze zakladatelů,

místopředseda Starostů a nezávislých a dosavadní poslanec Parlamentu ČR Stanislav Polčák (Volby do Evropského parlamentu 2014). Jeho poslanecký mandát zvolením do Evropského parlamentu zanikl a připadl jeho náhradníkovi Martinu Plíškovi z TOP 09. Hnutí STAN proto mělo od roku 2014 do roku 2017 pouze čtyři poslance Parlamentu ČR. Po evropských volbách zanikl mandát senátora také zvolenému europoslanci Jaromíru Štětinovi. Ten byl členem pětičlenného senátorského klubu Starostové a Ostravak, který by jeho odchodem zanikl, protože klub v Senátu Parlamentu ČR musí mít nejméně pět členů. Tímto vznikla na české politické scéně neobvyklá situace, kdy se zástupci senátorského klubu Starostové a Ostravak domluvili na dočasném přechodu senátora Zdeňka Brože (zvoleného za KDU-ČSL) z klubu KDU-ČSL a nezávislí do jejich senátorského klubu na téměř půlroční období do následujících senátních voleb. Senátorský klub hnutí STAN a TOP 09 díky tomu přečkal kritické období, ve kterém mu hrozil zánik (Senátorské kluby 2020).

Senátní volby proběhly v roce 2014 ve třech termínech. Hnutí STAN neuspělo v lednových doplňovacích volbách v obvodu č. 80, kde navrhovalo pedagožku Zuzanu Zdráhalovou Lapčíkovou, ani v zářijových doplňovacích volbách v obvodu č. 22, kde podpořilo kandidátku TOP 09 Renatu Sabongui. V řádných senátních volbách 2014 postavily obě strany (včetně SLK) kandidáty ve 22 volebních obvodech. Z těchto kandidátů byli tři navrženi hnutím STAN (Zbyněk Linhart, Vladimír Balaš a Petr Žůrek) a jeden SLK (Jiří Vosecký). Ve volbách neuspěl žádný z kandidátů navrhovaných TOP 09 a uspěli dva zástupci navrženi hnutím STAN, resp. SLK - Zbyněk Linhart a Jiří Vosecký (Volby do Senátu 2014). Senátorský klub hnutí STAN se po volbách rozšířil na šest členů (Zdeněk Brož přestoupil zpět do klubu KDU-ČSL a nezávislí) a přejmenoval se na klub Starostů a nezávislých. V této podobě funguje dodnes (Senátorské kluby 2020).

Svou pozici na české politické scéně si hnutí Starostů a nezávislých upevnilo prostřednictvím komunálních voleb, které jsou pro ně stěžejní právě kvůli udržování pozic svých členů ve vedení obcí. V roce 2014 hnutí STAN postavilo kandidátky v přibližně 800 obcích a městech České republiky (STAN 2014). Stěžejním celostátním tématem hnutí, které mělo v první řadě přilákat pozornost voličů, bylo zavedení přímé volby starostů po vzoru sousedních států. Hnutí Starostů a nezávislých nakonec získalo 3073 zastupitelů, což je o 733 zastupitelů víc, než tomu bylo doposud. Toto číslo je však počítáno dohromady i s kandidáty bez stranické příslušnosti na společných kandidátkách se STAN. (Starostové a nezávislí 1324 mandátů; Sdružení STAN + nezávislí kandidáti 1749 mandátů), což je o 733 mandátů více než získalo hnutí při posledních komunálních volbách. Ve větších městech zaznamenali vyšší zisk ve Zlíně (32 % hlasů) a v Kolíně (64 % hlasů). Poprvé uspěli i ve volbách do zastupitelstva hlavního

města Prahy se ziskem dvou zastupitelů - Jana Plamínková a Miloš Růžička, kteří kandidovali za trojkoalici STAN, Zelených a KDU-ČSL (STAN 2020f).

3.4. Cesta ke svébytnosti hnutí STAN

V prosinci 2015 oznámil předseda Martin Půta, že se rozhodl ukončit své předsednictví. Učinil tak z důvodu řízení v kauze údajného přijetí úplatku. „*Cítím se nevinný. Protože se ale nezdá, že by orgány činné v trestním řízení, jakkoliv usilovaly o brzké uzavření případu, spíše naopak, a protože jsem si vědom toho, že kauza každým dalším dnem negativně ovlivňuje mínění o hnutí STAN, rozhodl jsem se odstoupit.*“ (ČTK 2015). Vedení hnutí od prosince dočasně přešlo na 1. místopředsedu Petra Gazdíka. Několik měsíců od rezignace Martina Půty nemělo hnutí STAN předsedu. Až na volebním sněmu v dubnu 2016 byl znovuzvolen předsedou Petr Gazdík, který funkci zastával od roku 2009 do roku 2014. Ten byl jediným kandidátem na post předsedy hnutí STAN. Od delegátů získal důvěru 133 ze 144 hlasů. Jeho 1. místopředsedou se stal Vít Rakušan, starosta Kolína, který také neměl protikandidáta a ve volbách obdržel 137 hlasů. Na volebním sněmu představilo hnutí STAN také osoby krajských lídrů, formu kandidátek pro podzimní krajské volby a volební programové priority – bezpečnost, dostupnost veřejných služeb a otevřenost hospodaření krajských zastupitelstev (Sněm 2016). Už na tomto sněmu Petr Gazdík hovořil o svébytnosti hnutí STAN, který v krajských volbách nebude spolupracovat výlučně s TOP 09, ale i s dalšími liberálními stranami a celou řadou regionálních uskupení. (Gazdík 2016)

V roce 2016 došlo k prvním výraznějším osamostatnění Starostů a nezávislých od TOP 09 v krajských volbách. Do jisté míry lze krajské volby v roce 2016 označit za otestování autonomie Starostů a nezávislých na politické scéně. O vývoji hnutí před volbami 2016 hovořil předseda Petr Gazdík v rozhovoru pro E15. „*Věřím, že nalezneme svoji úlohu na politické scéně. Z mého pohledu jde o to, abychom spojovali. Politická scéna je natolik rozdělená, že bychom měli být tmelícím prvkem,*“ (Otto 2016). Zároveň označil STAN za autonomní středové až středoprávé hnutí a připustil, že pro nadcházející volby do Poslanecké sněmovny bude vyjednávat nejen s TOP 09, ale také s ODS či KDU-ČSL (tamtéž). Starostové a nezávislí v krajských volbách postavili kandidátní listiny ve všech 13 krajích. Pouze ve dvou krajích se domluvili na společném postupu s TOP 09, se kterou předchozích šest let úzce spolupracovali. Z tabulky č. 1 vyplývá, že se hnutí vydalo směrem ke spolupráci s menšími, regionálními subjekty. Pro krajské volby hnutí podepsalo napříč kraji memoranda o spolupráci celkem s 16 politickými subjekty.

Tabulka č. 1

Kraj	Partneři
Karlovarský	Karlovarská občanská alternativa, KDU-ČSL a TOP 09
Královéhradecký	Východočeši
Liberecký	Starostové pro Liberecký kraj
Moravskoslezský	Ostravak
Olomoucký	ProOlomouc
Pardubický	---
Plzeňský	Občané patrioti, Soukromníci a Svobodní
Středočeský	---
Ústecký	---
Vysočina	SNK-ED
Zlínský	ZVUK 12, Zlínské hnutí nezávislých a Nový impuls
Jihočeský	Hnutí Občané pro Budějovice a TOP 09
Jihomoravský	Starostové a osobnosti pro Moravu

(zdroj: STAN 2016, zpracování vlastní)

Středem kampaně do krajských voleb v roce 2016 se stala podpora šéfky Úřadu pro jadernou bezpečnost Dany Drábové a koncept „Melouny spravedlivě“, který znázorňoval netransparentní hospodaření krajů s veřejnými prostředky. Středobodem celostátního programu pro krajské volby se stalo především téma rozhodování blíže občanům, které apelovalo na přenesení více rozhodovacích pravomocí na kraje a obce (STAN 2016b).

Starostové a nezávislí spolu s partnery získali v těchto volbách téměř 10 % a získali 74 zastupitelských křesel v 11 ze 13 krajů (viz tabulka č. 2). Z čehož navržených zvolených kandidátů hnutím STAN bylo 38, což znamenalo o 11 mandátů více než po volbách v roce 2012 (Volby do zastupitelstev krajů 2016).

Tabulka č. 2

Kraj	Zisk (%)	Mandáty	Počet hlasů	Povolební stav
Jihočeský	8,00 %	5	14658	Opozice ³
Jihomoravský	6,21 %	4	21386	Koalice STAN, ANO, ČSSD, TOP 09
Karlovarský	10,09 %	5	7082	Opozice
Královéhradecký	8,98 %	4	14649	Koalice STAN, ČSSD, ODS, TOP 09, KK
Liberecký	32,35 %	18	40058	Koalice STAN, ANO, ODS, ČSSD
Moravskoslezský	4,29 %	0	12828	Není v zastupitelstvu
Olomoucký	9,68 %	6	16376	Opozice
Pardubický	5,62 %	3	8388	Koalice STAN, ČSSD, ODS, KK
Plzeňský	8,15 %	4	13066	Koalice STAN, ČSSD, ODS, KK ⁴
Středočeský	18,43 %	15	64621	Koalice STAN, ANO, ODS ⁵
Ústecký	4,04 %	0	7535	Opozice
Vysočina	6,84 %	4	10390	Koalice STAN, ANO, ODS, ČSSD
Zlínský	11,62 %	6	21152	Koalice STAN, KDU-ČSL, ANO, ODS

(Zdroj: volby.cz, zpracování vlastní)

Po povolebních vyjednáváních o krajských koalicích se hnutí STAN podílelo na vedení 8 krajů. Výsledky povolebního jednání v krajských zastupitelstvech znázorňuje poslední sloupec tabulky uvedené výše. Post hejtmana obsadil pouze Martin Půta ze Starostů pro Liberecký kraj. Na podzim 2016 proběhly také senátní volby, do kterých hnutí STAN navrhovalo 8 vlastních kandidátů a 3 kandidáty koaliční. Do Senátu byli zvoleni 3 kandidáti hnutí STAN (Jan Horník, Petr Holeček, za SLK Michael Canov) a 3 kandidáti koalice s TOP 09 (Tomáš Czernin, Jiří Růžička), s Občany Patrioty (Václav Chaloupek) (Volby do Senátu Parlamentu ČR 2016). Všichni zvolení senátoři se přidali do senátorského klubu Starostové a nezávislí, který se stal jedenáctičlenným, což znamenalo třetím nejsilnějším klubem v senátu po ČSSD a KDU-ČSL. Z toho důvodu byl zástupce senátorského klubu STAN Jiří Šesták zvolen na pozici místopředsedy Senátu (Organizační výbor Senátu PČR 2020).

Po podzimních volbách se začalo hnutí intenzivně věnovat postupu do nadcházejících poslaneckých voleb v roce 2017. Po schůzce se zástupci TOP 09 oznámilo vedení STAN

³ V Jihočeském kraji došlo v průběhu volebního období ke změně koalice a hnutí STAN je nyní její součástí.

⁴ Pod označením KK se skrývá koalice příslušného kraje.

⁵ Ve Středočeském kraji došlo v průběhu volebního období ke změně koalice a hnutí STAN je nyní v opozici.

v listopadu 2016, dlouhodobá smlouva o spolupráci s TOP 09 bude na konci roku 2016 předčasně ukončena (ČT24 2016). „*Ve druhém období naší spolupráce už nastaly problémy. TOP 09 šla od počáteční slávy personálně i lidsky mírně dolů. Mnoho lidí od ní odešlo, noví se nenabírali a ty předchozí elity už to v rukou neměly. Zatímco my jsme setrvale rostli vzhůru a přirozeně vznikla touha Starostů se více emancipovat. Nabídli jsme TOP 09, že vytvoříme dvojblok, kdy v parlamentních volbách bude kandidovat TOP 09 s podporou Starostů a v krajských a komunálních zase Starostové s podporou TOP 09, ale to nepřijali, a to byl začátek konce.*“ (rozhovor Gazdík 2020). Zároveň oznámilo, že pro parlamentní volby bude jednat o spolupráci s širokým spektrem politických stran, včetně partnerů, s nimiž spolupracovalo v krajských volbách. Vyloučili však, že by se jednalo o spolupráci jen s jedním partnerem a formát pouhé „podpory“ STAN (STAN 2016). Výsledky krajských a senátních voleb Starostů a nezávislých mohly být výrazným faktorem, který ovlivnil přístup k dalším jednáním. Hnutí STAN bylo v roce 2016 výrazně mandátově ukotveno na komunální i krajské úrovni, mělo vlastního europoslance a třetí nejsilnější klub. Zároveň se již v některých průzkumech veřejného mínění po krajských volbách začalo objevovat těsně pod 5% hranicí, což mohlo být signálem možného vstupu do Poslanecké sněmovny (TNS Aisa 2016, STEM 2016).

Na začátku ledna 2017 schválil celostátní výbor vytvoření volební strany ve spolupráci s KDU-ČSL, SNK – Evropskými demokraty (dále SNK-ED) a regionálními partnery (STAN 2017d). „*Největší roli ve výběru Lidovců hrála touha vytvořit třetí sílu i osobní vztahy, protože jsem si s nimi lidsky sedl.*“ (rozhovor Gazdík 2020). KDU-ČSL po své celostátní konferenci koncept volebního subjektu nepřijalo a nabídlo hnutí STAN společný postup v rámci předvolební koalice (ČT24 2017). Koaliční formát s KDU-ČSL s podporou SNK-ED a regionálních uskupení byl hnutím STAN schválen na IX. republikovém sněmu, kde pro něj hlasovalo 86 % z přítomných delegátů. S tím byli také přijaty podmínky koaliční spolupráce. „*Musí panovat shoda na volebním programu, v šesti krajích bude lídr za STAN, v osmi krajích lídr za KDU-ČSL. Kandidát číslo dvě bude vždy z druhé strany než z té, která má lídra, a další místa budou obsazována podle konkrétní kvality kandidátů. Celkový poměr kandidátů a nákladů na volby bude v poměru 6:4 KDU-ČSL:STAN.*“ (Rakušan In STAN 2017b). Delegáti Sněmu také zvolili nové vedení, přičemž funkce předsedy, resp. místopředsedy obhájili Petr Gazdík a Vít Rakušan, kteří neměli protikandidáta (Sněm 2017). Předvolební koalice ovšem vydržela pouze několik měsíců. Ještě před termínem odevzdání kandidátních listin, v červenci 2017, širší vedení KDU-ČSL přehodnotilo formát spolupráce a přijalo usnesení, kdy na místo předvolební koalice nabídlo hnutí STAN formu společné kandidátní listiny pod hlavičkou KDU-ČSL kvůli nejistotě o propadnutí hlasů (Lidovky 2017). Celostátní výbor hnutí STAN o několik dní později zamítl

kandidovat pod hlavičkou KDU-ČSL a rozhodl o samostatné kandidatuře. Petr Gazdík rozhodnutí komentoval tím, že už nechtějí vystupovat v dalším volebním období pod značkou jiné politické strany. „*Nejsme schopni vyměnit identitu hnutí Starostové a nezávislí tak, že budeme poslanci KDU-ČSL... Starostové chtějí budovat svoji identitu*“ (iRozhlas 2017). Gazdík v rozhovoru popsal, že i zpětně považuje tuto neúspěšnou snahu o spolupráci za velmi cennou zkušenost.

Volební lídrem uskupení, ke kterému se přidalo dalších deset regionálních uskupení, se stal dosavadní poslanec Jan Farský. Hnutí STAN také proměnilo svou vizuální identitu a logo, které nyní mělo být ostřejší a lépe čitelné (STAN 2017). Do poslaneckých voleb šlo hnutí s hlavními programovými prioritami – omezení byrokracie, digitalizace veřejné správy, investice do vzdělání a zapojení seniorů do veřejného života – a s heslem „*Umíme se postarat o naše obce, postaráme se i o náš stát.*“ (STAN volební program 2017). Ve volbách do Poslanecké sněmovny obdrželo hnutí STAN 262 157 hlasů, což znamenalo zisk 5,18 % hlasů, tedy těsné překročení hranice pro vstup do Poslanecké sněmovny. Výsledek znamenal zisk šesti mandátů – dva ve Středočeském kraji (Vít Rakušan a Věra Kovářová) a po jednom mandátu v Praze (Jan Farský), Libereckém kraji (Martin Půta), Jihomoravském kraji (Jana Krutáková) a Zlínském kraji (Petr Gazdík) (Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2017). Byl vytvořen šestičlenný poslanecký klub, jehož předsedou se stal volební lídr Jan Farský. Bezprostředně po volbách se Martin Půta vzdal svého poslaneckého mandátu a byl nahrazen Petrem Pávkem (iDNES 2017).

Do komunálních voleb, o které se hnutí STAN dlouhodobě opírá, nasadilo v roce 2018 zhruba 1000 kandidátních listin přímo pod hlavičkou STAN a dalších 500, kteří sestavili registrovaní příznivci hnutí (STAN 2018). Hnutí v komunálních volbách získalo na samostatných kandidátkách 1584 zastupitelů, dalších 2224 zastupitelů na společných listinách se sdružením nezávislých kandidátů a dalších 302 zastupitelů v rámci společných koalic s celou řadou dalších uskupení. Starostové pro Liberecký kraj po volbách obsadili 122 komunálních mandátů (Volby do zastupitelstev obcí 2018). Oproti minulým volbám zaznamenalo hnutí STAN nárůst počtu mandátů o 36 %.

V roce 2018 se také uskutečnily volby do Senátu. Do nich hnutí STAN vyslalo sedm vlastních kandidátů a čtyři koaliční (ODS, KDU-ČSL nebo TOP 09). V senátních volbách uspělo 6 kandidátů, kteří byli nominováni hnutím STAN – Jan Sobotka⁶, Miroslav Balatka, Mikuláš Bek, Jiří Drahoš, Zdeněk Hraba a Hana Žáková i dva koaliční kandidáti s TOP 09 – Herbert

⁶ Jan Sobotka uspěl již v doplňovacích volbách v lednu 2018 (Volby do Senátu Parlamentu ČR 2018).

Pavera, s ODS – Jan Tecl (Volby do Senátu Parlamentu ČR 2018). Předsedou klubu byl zvolen Petr Holeček. Po volbách opustil klub Starostů a nezávislých Jiří Šesták, který v obhajobě mandátu neuspěl a Luděk Jeništa, který již nekandidoval. Do senátorského klubu vstoupilo 6 nově zvolených senátorů (včetně Marka Hilšera, který kandidoval za hnutí Marek Hilšer do Senátu!) i do té doby nezávislá senátorka Alena Dernerová, čímž se klub rozrostl na celkem 20 členů. To z něj dělalo spolu s klubem ODS nejpočetnější klub v Senátu. Po neúspěšné kandidatuře proti Jaroslavu Kuberovi (ODS) na předsedu Senátu se stal Jan Horník místopředsedou a Jiří Růžička 1. místopředsedou Senátu Parlamentu ČR (Organizační výbor Senátu PČR 2020). V následujícím roce uspěl v doplňovacích volbách do Senátu v pražském obvodu David Smoljak, kteří rozšířil senátorský klub na 21 členů, čímž se z něj stal nejpočetnější senátorský klub (Doplňovací volby do Senátu Parlamentu ČR 2019).

Na X. republikovém sněmu, v roce 2019, došlo po pěti letech k výraznější změně ve vedení hnutí. Post předsedy již po třech letech neobhajoval Petr Gazdík a novým předsedou se stal starosta města Kolín, Vít Rakušan, pro jehož zvolení hlasovalo 94 % přítomných delegátů. Jeho prvním místopředsedou se stal předseda poslaneckého klubu STAN Jan Farský se získanou důvěrou 92,5 %. Ani jeden při volbě neměl protikandidáta. Vít Rakušan na volebním sněmu také představil tzv. politiku 5 inovací, program hnutí pro následující období. Ten v sobě zahrnuje pět programových priorit, které by mělo hnutí prosazovat pod jeho vedením – moderní vzdělávání, ochrana životního prostředí a boj se suchem, zjednodušení daňového systému reforma sociálních dávek a jednoduchý digitální stát bez zbytečné byrokracie (Sněm 2019).

Ve stejném roce se uskutečnily volby do Evropského parlamentu. Starostové a nezávislí se domluvili na společném koaličním postupu s TOP 09, což podpořilo dalších 14 regionálních subjektů, politické uskupení Liberálně ekologická strana (dále LES) a Strana Zelených. Jejich kandidáti byli v rámci dvoukoaliční kandidátní listiny navrženi hnutím STAN. V čele kandidátky byla dvojice lídrů Jiří Pospíšil (TOP 09) a Stanislav Polčák (STAN) (STAN 2019). Koalice kandidovala pod označením „Spojenci pro Evropu“ s programovými prioritami jako zajištění evropské kvality života pro všechny občany Unie a snižování rozdílů v životní úrovni mezi jednotlivými regiony (STAN 2019b). Ve volbách koalice získala 276 220 hlasů a 11,65 %, za což znamenalo zisk 4 mandátů. Z kandidátů navržených STAN získal mandát pouze obhajující europoslanec Stanislav Polčák (Volby do Evropského parlamentu 2019). Všichni nově zvolení europoslanci koalice STAN a TOP 09 se stali součástí frakce Evropské lidové strany, které byli tito zástupci členy již od roku 2014.

V období psaná této diplomové práce hnutí STAN představilo lídry a formy postupu do nadcházejících krajských voleb, stejně jako kandidáty do Senátu. Předseda Vít Rakušan

představil ambice hnutí - zisk mandátů ve všech krajích a čtyři hejtmanské posty. Mezi prioritami v programu se objevuje otevřené hejtmanství, boj se suchem, vzdělávání a zdravotnictví (iDNES 2020). Do senátních voleb posílá hnutí 15 kandidátů, přičemž 4 kandidáti z jedenadvacetičlenného senátorského klubu svůj mandát obhajují (STAN 2020d). Na politické scéně začalo hnutí STAN vyjednávat také o koaličním postupu do parlamentních voleb v roce 2021. Rakušan avizoval, že vyjednává o společném postupu s Českou pirátskou stranou a ODS, naopak vyloučil spolupráci s TOP 09. Za cíl společného projektu považuje vítězství nad hnutím ANO 2011 ve volbách (Bartoniček 2020).

Nejvyšší představitelé hnutí v současnosti považují Starosty a nezávislé za svébytné hnutí na české politické scéně. *„Jsme zastoupeni ve všech patrech politiky, dospěli jsme a máme osobnosti. V roce 2010 jsme nebyli schopni obsadit ministerstva a obsadit adekvátně místa náměstků. Dnes jsme na to připraveni i programově. Dříve jsme měli program TOP 09, dnes máme svůj a ve všech oblastech víme co chceme.“* (rozhovor Gazdík 2020). Zda lze v současné době označit hnutí STAN za svébytnou politickou stranu, institucionalizovanou v českém stranickém systému budu zkoumat ve druhé části mé práce.

4. Vnitrostranická struktura hnutí Starostové a nezávislí

V této kapitole je podrobně popsána vnitřní struktura hnutí STAN. Základním zdroje pro tuto část práce jsou oficiální Stanovy hnutí STAN. Tento zdroj je doplněn o informace, které jsem získal při rozhovorech s klíčovými osobnostmi hnutí STAN.

4.1. Stanovy

Stanovy Starostů a nezávislých se skládají ze dvou částí. Obsahem první části je pouze stručná preambule, která v jedné větě definuje základní hodnoty a principy na kterých Starostové a nezávislí vznikli. V preambuli se píše: „*Uznávající neporušitelnost základních lidských práv a svobod, majíce na zřeteli ústavně zaručené právo svobody sdružování, s vědomím významu občanské společnosti založené na principech svrchovanosti zákona a zodpovědnosti každého občana a vyjadřující vůli tyto hodnoty ctít a hájit, přijímáme tyto stanovy.*“ (Stanovy 2019) Tato věta odkazuje na liberální a demokratické smýšlení zakládajících členů, ze kterého následně vychází programové desatero.

Druhá část stanov v sobě zahrnuje celkem sedm hlav, které je rozdělují do tematických částí:

- HLAVA I. – Základní ustanovení
- HLAVA II. - Členství
- HLAVA III. – Práva a povinnosti
- HLAVA IV. – Orgány a jejich působnost
- HLAVA V. – Ustanovení o některých funkcionářích hnutí a poradních orgánech hnutí
- HLAVA VI. – Ustanovení o hospodaření hnutí
- HLAVA VII. – Ustanovení přechodná a závěrečná

Celkově stanovy hnutí obsahují 31 článků, které definují vnitřní uspořádání a vztahy mezi orgány a řadu dalších věcí, které jsou pro život politického subjektu zcela zásadní. Organizace hnutí je stanovami definována ve třech základních úrovních – republiková, krajská a oblastní.

4.2. Vnitrostranické orgány hnutí

4.2.1. Republikový sněm

Nejvyšším orgánem hnutí je republikový sněm (dále Sněm). Od vzniku celostátního hnutí Starostů a nezávislých s výraznou proměnou stanov se uskutečnilo celkem deset republikových sněmů, z nichž nebyl každý volební. Jednání Sněmu je veřejné, pokud sám orgán nerozhodne jinak. Hlasovací práva mají ale pouze delegáti republikového sněmu. Těmi jsou dle stanov volení zástupci krajských organizací podle klíče určeného celostátním výborem, členové předsednictva, členové Parlamentu ČR, Evropského parlamentu a krajští zastupitelé zvolení za

hnutí STAN. Mohou se jimi ale stát i jiní členové hnutí, které jmenuje předsednictvo po souhlasu rozhodcovského a smírčího výboru.

Sněm se svolává na žádost nejméně jedné poloviny krajských sněmů či rozhodcovského a smírčího výboru. Koná se zpravidla každý rok, ale v maximální dvouleté lhůtě, která odpovídá volebnímu období všech orgánů hnutí. Organizaci sněmu zajišťuje Hlavní kancelář z pověření předsednictva.

Sněm má nezastupitelnou roli při rozhodování o volených pozicích v dalších celorepublikových orgánech hnutí, přičemž vedle složení také určuje jejich počet a může je ze svých pozic odvolat. Schvaluje statut rozhodcovského a smírčího výboru, zprávy o činnosti předsednictva a zprávy o hospodaření a při 3/5 většině může rozhodnout o změně stanov. Sněm schvaluje také politické a volební programová východiska hnutí a koaliční formu spolupráce s jinými politickými subjekty pro celostátní volby, byť tuto pravomoc republikovému sněmu stanovy nepřisuzují. Je jediným orgánem, který může hnutí ze svého rozhodnutí rozpustit, sloučit s jiným politickým subjektem či změnit na občanské sdružení (Stanovy, čl. 20).

4.2.2. Předsednictvo

O postavení předsednictva hnutí STAN (dále jen předsednictvo) a jeho roli v rámci stranické organizační struktury pojednává především článek 21 Stanov hnutí. Z něj lze vyčíst, že se jedná o nejvyšší výkonný orgán. „*Předsednictvo hnutí je nejvyšším orgánem hnutí mezi konáním Sněmů, které je plně odpovědné za činnost hnutí (statutární orgán).*“ (Stanovy, čl. 21). Předsednictvo je složeno z volených zástupců (o obsazení rozhoduje Sněm) a členů hnutí z titulu funkce – těmi jsou předsedové poslaneckého a senátorského klubu i předseda klubu v Evropském parlamentu⁷ (Stanovy, tamtéž). Ještě před volbou členů předsednictva probíhá na Sněmu volba předsedy hnutí a jeho 1. místopředsedy, což jsou osoby, které mohou za předsednictvo podepisovat právní úkony zavazující hnutí (Stanovy, čl. 3). Dále Sněm také určuje počet místopředsednických pozic a jejich obsazení. Místopředsedové zastupují předsedu hnutí v jeho nepřítomnosti. Stanovy neurčují jejich minimální ani maximální počet, proto na rozdíl od předsedy a 1. místopředsedy nemusí Sněm zvolit ani jednoho řadového místopředsedu. Členem předsednictva je však také předseda partnerské organizace Starostů pro Liberecký kraj⁸. V rámci českého stranického systému je výjimečností, aby předseda politické strany byl ze své funkce členem nejvyššího orgánu jiné politické strany. Tato skutečnost odráží

⁷ V současnosti má hnutí STAN pouze jednoho zástupce v Evropském parlamentu a tudíž v europarlamentu nemá vlastní klub.

⁸ Nyní Martin Půta.

nadstandardní vztahy obou uskupení a dokazuje, že je pro hnutí STAN spolupráce s SLK nesmírně cenná.

Současné předsednictvo tvoří 15 členů (13 volených a 2 z titulu své funkce). Vedle předsedy Víta Rakušana a 1. místopředsedy Jana Farského byli X. republikovým sněmem v dubnu 2018 zvoleni tři místopředsedové – Petr Gazdík, Věra Kovářová a Radim Sršeň.

Současné složení předsednictva hnutí STAN:

- Vít Rakušan, poslanec PČR a krajský zastupitel, Středočeský kraj
- Jan Farský, předseda poslaneckého klubu, Liberecký kraj
- Petr Gazdík, poslanec PČR a krajský radní, Zlínský kraj
- Věra Kovářová, poslankyně PČR, Středočeský kraj
- Radim Sršeň, krajský zastupitel a starosta, Olomoucký kraj
- Věslav Michalík, krajský zastupitel a starosta, Středočeský kraj
- Stanislav Polčák, europoslanec, Zlínský kraj
- Pavel Čížek, náměstek hejtmana, Plzeňský kraj
- Zdeněk Hraba, senátor PČR a krajský zastupitel, Středočeský kraj
- Michaela Matoušková, starostka, Pardubický kraj
- Petr Hlubuček, náměstek primátora Prahy a starosta, Praha
- Lukáš Vlček, krajský zastupitel a starosta, kraj Vysočina
- Jana Krutáková, poslankyně PČR, Jihomoravský kraj
- Petr Holeček, předseda senátorského klubu, Středočeský kraj
- Martin Půta, hejtman, Liberecký kraj

(STAN 2019c)

Jednání předsednictva svolává a řídí předseda hnutí a musí proběhnout vždy do jednoho měsíce od uplynutí jednání předešlého. (Stanovy, čl. 21) Avšak praxe je taková, že se předsednictvo hnutí schází v intervalu dvou týdnů a na svých jednáních se zabývá aktuálními politickými tématy, běžnou provozní agendou a agendou spojenou s volbami (rozhovor Rakušan 2020).

Složení předsednictva lze zmapovat od volebního sněmu v roce 2011. Od té doby došlo k pozvolnému navýšení jeho členů. Počet místopředsedů hnutí je naopak od té doby téměř neměnný (viz tabulka č. 3).

Tabulka č. 3

Rok	Počet místopředsedů	Počet volených členů předsednictva
2011	3	8
2014	4	10
2015	4	11
2017	4	10
2019	4	13

(zdroj: web a youtube hnutí STAN, zpracování vlastní)

Při porovnání personálního složení předsednictev vidíme, že od roku 2011 dochází k drobným a pozvolným proměnám, ale zcela minimálně se objevují výrazné změny obsazení předsednických postů. To potvrzuje slova předsedy Rakušana, že ke změnám ve vedení dochází „evolučně“ nikoli „revolučně“ (rozhovor Rakušan 2020).

V roce 2014 došlo nejen k proměně na pozici předsedy, kdy Petra Gazdík nahradil Martin Půta, ale i k personálnímu nahrazení 4 z 8 členů předsednictva (což je 50% obměna). V roce 2017 byl znovuzvolen předsedou Petr Gazdík, který již v roce 2016 nahradil v čele strany odstoupivšího Martina Půtu. Znovuzvolen byl také Vít Rakušan, který byl taktéž po odstoupení Martina Půty a „povýšení“ Petra Gazdík volebním republikovým sněmem zvolen v roce 2016 1. místopředsedou. Dva ze tří místopředsedů obhájili v roce 2017 své pozice a v celkovém součtu došlo ke dvěma personálním obměnám volených zástupců předsednictva, což představuje 20 %. O dva roky později, na posledním volebním republikovém sněmu došlo opět k minimální změně v nejužším vedení, kdy se 1. místopředsedou stal Jan Farský, který však byl již necelé dva roky člen předsednictva z titulu své funkce předsedy poslaneckého klubu. Předsedou se stal Vít Rakušan, který v přechozích dvou obdobích zastával pozici 1. místopředsedy. Místopředsedové Sršeň a Kovářová znovu obhájili svou pozici, kterou zastávají již od roku 2014. Do předsednictva bylo tedy zvoleno sedm nových osob, což je více než 50% obměna. Přičemž vznikla tři volená místa oproti původnímu počtu, proto lze hovořit o zhruba třetinové obměně volených pozic v předsednictvu (MVČR 2020).

Předsednictvo hnutí, jakožto nejvyšší orgán lze označit za relativně stabilní. Při konkrétnějším zaměření se na složení předsednictev od roku 2011 lze vidět, že některé stranické kádry operují ve vedení hnutí na různých pozicích od začátku doposud (MVČR 2020). K výraznější proměně složení došlo vždy s rozšířením míst v předsednictvu (2014 a 2019). Lze však odvozovat, že vedení hnutí není zcela uzavřené novým stranickým kádrem, ale v dosavadní historii nedošlo

k revoluční proměně toho orgánu. K proměně dochází pomalu a hnutí si doposud udrželo charakter pozvolné proměny nejvyšších stranických kádrů.

4.2.3. Celostátní výbor

Celostátní výbor je dalším orgánem s celorepublikovou působností. O nastavení jeho působnosti pojednává článek 19 Stanov hnutí STAN. Členy celostátního výboru jsou všichni stávající členové předsednictva, členové voleni Sněmem⁹ a z titulu své funkce předsedové všech krajských organizací. Ti mohou být v nepřítomnosti na jednání celostátního výboru nahrazeni místopředsedy dle zvoleného pořadí. S hlasem poradním se mohou jednání účastnit také předsedové dozorčí rady a rozhodcovského a smírčího výboru nebo ředitel hlavní kanceláře (Stanovy, čl. 19). Právě kvůli tomu, že jsou v něm zastoupeni představitelé krajských organizací má nezastupitelnou roli jako orgán, který propojuje celostátní a regionální osobnosti. Podle Jany Krutákové se na jednání celostátního výboru řeší totožná agenda jako na předsednictvu, ale mimo to také problémy jednotlivých regionů. *„Skrze celostátní výbor je užší provázanost nejvyšších politiků s děním v regionech a oni pak nejsou odtrženi od každodenní reality.“* (rozhovor Krutáková 2020).

Jednání celostátního výboru svolává a řídí předseda hnutí. Svolat ho musí také na žádost dozorčí rady nebo 1/3 oblastních sdružení, krajských sněmů nebo krajských výborů (Stanovy, čl. 19). V aktuálním období má celostátní výbor hnutí 42 členů (STAN 2020), z nichž 15 je členů předsednictva, 13 předsedů krajských organizací hnutí¹⁰ a 24 zástupců zvolených na X. republikovém sněmu. A jak vyplynulo z výzkumu, celostátní výbor se v aktuálním období podle většiny respondentů z řad členů orgánu schází dvakrát až čtyřikrát ročně.

V působnosti celostátního výboru je celá řada pravomocí. Bezprostřední slovo má ale především ve schvalování některých kandidátů v celorepublikových i krajských volbách, personálií zastupujících hnutí v důležitých politických pozicích a při konečném schvalování programových bodů. V gesci celostátního výboru je také schválení kandidátní listiny pro Evropské volby i kandidátů do Senátu navržených z krajských organizací. Dále má také konečné rozhodnutí při schvalování lídra celostátních voleb a lídrů všech čtrnácti kandidátních listin pro volby do Poslanecké sněmovny i pro volby do krajských zastupitelstev¹¹. Celostátní výbor také schvaluje zástupce hnutí ve Vládě ČR či v nejvyšších ústavních funkcích, které může také ze svého rozhodnutí odvolat. Mezi další významné funkce celostátního výboru patří

⁹ Celorepublikový sněm také rozhoduje o počtu volených zástupců v celostátním výboru.

¹⁰ Předseda Starostů pro Liberecký kraj je na základě dlouhodobého partnerství stálým členem předsednictva hnutí STAN

¹¹ Toto platí také pro formu koaličního postupu.

schvalování konečné verze programových východisek v mantinelech určených republikových sněmem, možnost vykonávat rozpočtové změny v rozpočtu schváleném předsednictvem, určování klíče, podle delegují krajské organizace své zástupce na republikový sněm, schvaluje jednací a hlasovací řády¹², určuje výši členských příspěvků pro členy a registrované příznivce¹³ a schvaluje na návrh předsednictva členy legislativní rady hnutí (Stanovy, čl. 19).

4.2.4. Krajské organizace

Krajská organizace je definována jako základní organizační jednotka hnutí, kterou tvoří krajský výbor a krajský sněm (Stanovy, čl. 4). Charakter její organizace odráží politiku hnutí, která symbolizuje vysokou míru subsidiarity s akcentem na regionální či lokální problémy a formování politiky „bottom-up“. Starostové a nezávislí mají 13 krajských organizací. Jediným krajem, ve kterém dosud nebyla zřízena krajská organizace je Liberecký kraj. Na jeho území operuje samostatné uskupení s vlastní identitou Starostové pro Liberecký kraj a na základě dlouhodobého partnerství supluje roli krajské organizace¹⁴.

Krajskou organizaci tvoří členové a registrovaní příznivci, kteří k ní přísluší. Příslušníci krajské organizace na krajském sněmu stanovují počet členů krajského výboru, počet místopředsedů, které spolu s pozicí předsedy krajského výboru volí podle jednacího a volebního řádu hnutí. Krajský sněm má celou řadu vlastních pravomocí - sestavuje kandidátní listiny do krajských voleb a voleb do Poslanecké sněmovny a navrhuje celostátnímu výboru kandidáty do Senátu, volí delegáty za příslušný kraj na jednání republikového sněmu, volí a odvolává kandidáty do celorepublikových orgánů a může rozhodovat v jakýchkoli záležitostech, které jsou v působnosti krajské organizace (Stanovy, čl. 18).

Krajský výbor řídí činnost krajské organizace mezi krajskými sněmy a s hlasem poradním se mohou jednání krajského výboru zúčastnit také zástupci v Parlamentu ČR a Evropském parlamentu zvolení za příslušný kraj (Stanovy, čl. 18). Většina respondentů mého výzkumu z řad členů krajského výboru (88 %) uvedla, že jednání příslušných krajských výborů probíhají v intervalu jednou měsíčně, pouze jednotlivci pak uvedli, že se krajský výbor schází jednou za dva týdny či dvakrát až čtyřikrát ročně. Krajský výbor má ke své činnosti k dispozici krajského tajemníka, který je součástí Hlavní kanceláře hnutí a je financován z celorepublikového rozpočtu (rozhovor Krejčová 2020). Krajský výbor může na území svého kraje hospodařit dle vlastního uvážení s rozpočtem, jenž mu byl určen. *„Každý kraj má v hlavní kanceláři svůj vlastní virtuální účet, tzn. peníze, se kterými může hospodařit. Ty jsou ale součástí účetnictví*

¹² Vyjma jednacího řádu na republikový sněm. Republikový sněm si svůj jednací a volební řád schvaluje sám na začátku svého jednání.

¹³ Musí však být shodná výše pro oba statuty členství.

¹⁴ Tento fenomén budu detailněji popisovat v samostatné kapitole mé práce.

hnutí jako celku. Je v pravomoci krajské organizace je určit, jak s nimi naloží, jestli si za ně pořídí průzkum nebo je ušetří na komunální či krajské volby.“ (rozhovor Michalík 2020). I z toho důvodu klade hnutí STAN důraz na zodpovědné nakládání s finančními prostředky krajských organizací. Stanovy proto krajskému výboru ukládají určení osoby, která je zodpovědná za dodržování rozpočtu a účetně-hospodářských pravidel (Stanovy čl. 18).

Pravidelnou agendou, výlučně v gesci krajských organizací, je přijímání nových registrovaných příznivců příslušících k danému kraji¹⁵. Svou činností je krajský výbor zaměřen především na krajskou a komunální politiku a celostátní politiku přenechává celorepublikovým orgánům, jejichž členy jsou minimálně předsedové každé z krajských organizací. Rozdíl mezi náplní činnosti a agendou jednání popsal Věslav Michalík, který je předsedou středočeské organizace a zároveň členem předsednictva. „Řeší se tam úplně jiná témata a druh rozhodování je odlišný. Na úrovni krajského výboru je to úzce spojeno s krajskou politikou. Zasedání krajského výboru dominují otázky regionálních politických témat, kdežto na úrovni předsednictva se věnuje velká část prostoru běžnému chodu STAN jako politického subjektu.“ (rozhovor Michalík 2020).

Výraznou pravomocí disponují krajské organizace při schvalování předvolební a povolebních koalic na krajské a komunální úrovni i při schvalování personálií při obsazování pozic krajských radních. Krajský výbor může předložit předsednictvu k projednání odůvodněný nesouhlas se složenou předvolební i povolební koalicí na komunální úrovni. Disponuje však velmi důležitými nástroji pro ovlivňování politiky na krajské úrovni, pokud jich nevyužije krajský sněm. Tímto nástrojem je například rozhodnutí o předvolební a povolební spolupráci v krajských volbách. Spolu s tím navrhuje osoby na místa krajských radních, pokud je hnutí dostane v rámci povolební spolupráce k dispozici. Jen ve výjimečných případech může tato rozhodnutí zrušit předsednictvo hnutí (Stanovy, čl. 18.).

Ve středočeské krajské organizaci hnutí využívají možnosti, kterou povolují stanovy v Čl. 18, odst. 5a. Krajský sněm může při svém volebním shromáždění rozhodnout, že krajský výbor nebude složen z volených zástupců na krajském sněmu, ale že ho budou tvořit členové (často předsedové) jednotlivých oblastních sdružení (Stanovy, čl. 18). Minimální počet členů krajského výboru pak bude roven počtu oblastních sdružení v příslušném kraji a krajský sněm dovoluje pouze místa nad rámec počtu oblastních organizací a pozice předsedy a místopředsedů krajského výboru. Michalík označuje tento krok za jeden z důležitých faktorů úspěchu středočeské krajské organizace. „V krajském výboru nemáme pět, šest, sedm lidí ale pětadvacet. Mezi nim je jednadvacet předsedů oblastních organizací a čtyři dovolené osobnosti. Žádné

¹⁵ O samotném průběhu procesu přijímání nových registrovaných příznivců budu psát v samostatné kapitole, která se věnuje registrovanému příznavectví.

geografické území nemá pocit, že není zastoupeno a krajský výbor je svým počtem už vypovídajícím vzorkem názorů členské základny, protože je v krajském výboru zastoupeno přibližně deset procent členské základny.“ (rozhovor Michalik 2020). Vnitrostranický souboj o pozice v této variantě většinou probíhá na úrovni oblastních organizací, nikoli na úrovni krajské organizace. Výhodou takového rozdělení může být soudržnost krajské organizace, protože konflikty jsou přeneseny na nižší úroveň, jde tedy i o snazší přenos informací na oblastní organizace. Každá oblastní organizace má své zastoupení a tím se snižuje riziko pocitu některých oblastí, že nemají vliv na rozhodování na úrovni krajského výboru. Může to však vést také k horší dostupnosti pro zajímavé osobnosti na krajskou úroveň, pokud nemají dostatečný vliv v rámci své oblastní organizace. Nástrojem na eliminaci těchto rizik může být právě počet dovolovaných míst v krajském výboru.

4.2.5. Oblastní sdružení

Oblastní sdružení je jednotkou členů a registrovaných příznivců, kteří jsou sdružení v organizaci nižší než krajské, zpravidla na území obce s rozšířenou působností. O ustavení na návrh nejméně tří osob či z vlastního podnětu rozhoduje předsednictvo či krajský výbor. Součástí sdružení jsou členové a registrovaní příznivci s trvalým pobytem na příslušném území, ale při prokázání opodstatněného zájmu mohou být součástí i členové a registrovaní příznivci, kteří na území trvalý pobyt nemají. Ze svých řad volí předsedu a nejvýše dva místopředsedy, ti jsou pak reprezentanti oblastního sdružení na schůzích vyšších orgánů. Podle odpovědí respondentů v dotazníkovém šetření nejsou oblastní sdružení svolávána jednotně. Z odpovědí vyplývá, že se oblastní sdružení schází zpravidla jednou měsíčně (44 %), dvakrát až čtyřikrát ročně (44 %) či jednou ročně (12 %).

Oblastní sdružení nejsou v hnutí povinná, protože základní jednotkou je krajská organizace. Některé krajské organizace nemají natolik početnou základnu, aby měla vytvořenou fungující síť oblastních sdružení nebo nemají oblastní organizace zastoupené na celém území kraje. *„Oblastní sdružení doposud fungují pouze v některých krajích jako je Středočeský, Jihomoravský nebo Praha. Některé kraje nemají tak velkou členskou základnu, aby byla jejich krajská struktura ještě členěna do nižších celků a je efektivnější, když se věnují politice na úrovni kraje.*“ (rozhovor Hofman 2020). Oblastní sdružení fungují například ve Středočeském kraji, kde jich je zřízeno celkem 21 na území obcí s rozšířenou působností. Jejich předsedové jsou rozhodnutím krajského sněmu automaticky součástí krajského výboru. Vedle oblastních sdružení fungují i městská sdružení, která se formují ve větších městech (rozhovor Michalik 2020).

Oblastní sdružení mohou jakkoli rozhodovat v oblasti, v níž působí. V jejich gesce je také volba delegátů na krajský sněm podle stanoveného klíče a sestavování kandidátní listiny pro komunální volby (Stanovy, čl. 17). Krajský výbor zasahuje do složení kandidátních listin v komunálních volbách minimálně. *„Nekontrolujeme, kdo má koho na kandidátce. Záleží na tom, zda se za osobu, která kandidátku skládá - a nemusí to být ani registrovaný příznivec – zaručí předseda oblasti.“* (rozhovor Michalik 2020). Ve středočeské organizaci se oblastní sdružení podílejí také na tvorbě kandidátních listin pro krajské volby. *„Každá oblast si zvolí své kandidáty a jejich pořadí podle počtu míst, který jim určil krajský výbor na základě paritního zastoupení. Pokud je oblast silná v rámci krajské organizace, tak má více míst. Krajský výbor pak v 99 % případů jejich rozhodnutí respektuje.“* (rozhovor Michalik 2020). Není to ale jediná gesce, kde lze vypožorovat přesun rozhodovacích procesů z krajského výboru na předsedu oblastního sdružení. Podobný princip funguje zvykově také u přijímání nových registrovaných příznivců. *„Když schvalujeme přijetí registrovaného příznivce, tak je to předseda oblasti, který se za tu osobu zaručuje.“* (rozhovor Michalik 2020). Tyto skutečnosti reflektují posun moci v rámci středočeské organizace z krajského výboru na oblastní sdružení. Byť je krajská organizace dle stanov základní a relativně silnou mocenskou jednotkou v rámci hnutí, toto je případ, kdy se některých vlastních pravomocí vzdává ve prospěch posílení oblastní struktury.

4.2.6. Kontrolní orgány

Hnutí STAN má dva kontrolní orgány působící na celorepublikové úrovni – dozorčí radu a rozhodcovský a smírčí výbor. Jejich rozdílnost spočívá v jejich zaměření, ale také v rozsahu působnosti. Dozorčí rada se zaměřuje striktně na hospodaření s financemi a majetkem hnutí a dohlíží na plnění rozpočtu. Naopak rozhodcovský a smírčí výbor má gesce mnohem širší a řeší především sporné vnitrostranické otázky. Dohlíží nad dodržováním stanov a vnitřních předpisů a řeší konflikty mezi členy či orgány hnutí (Stanovy, čl. 22, čl. 23).

Dozorčí rada je kontrolním a revizním orgánem, který se řídí statutem schváleným na celostátním výboru a dohlíží na hospodářskou i správní činnost hnutí. Je volena Sněmem v počtu jím schváleném (minimálně však tříčlenném) a ze svého středu si volí či odvolává předsedu, jehož povinností je každoročně republikovému sněmu předkládat zprávu o činnosti dozorčí rady. Mezi nejvýraznější pravomoci dozorčí rady patří možnost svolat jednání předsednictva a celostátního výboru. Schvaluje také výši prostředků pro samostatnou rozpočtovou pravomoc celostátního výboru. Předseda dozorčí rady se s poradním hlasem může účastnit jednání předsednictva, celostátního výboru a republikového sněmu (Stanovy, čl. 22).

Na rozdíl od dozorčí rady je rozhodcovský a smírčí výbor plně odpovědný pouze republikovému sněmu a plní roli odvolacího orgánu, který může opravit rozhodnutí orgánů, pokud není ve stanovách uveden jiný dovolávací orgán. O počtu členů a jejich složení rozhoduje Sněm (počet se musí pohybovat v rozmezí 5-9 členů) a ten také určuje statut, podle kterého se rozhodcovský a smírčí výbor řídí. Ze svého středu si volí předsedu, který má povinnost předkládat každoroční zprávu o činnosti republikovému sněmu a má možnost účastnit se jednání předsednictva a celostátního výboru (s poradním hlasem). Členové orgánu se mohou účastnit všech sněmů hnutí. Nemohou však být členy jiného orgánu hnutí ani mít zaměstnanecký či obdobný smluvní poměr k hnutí. Rozhodcovský a smírčí výbor je orgánem, který vydává konečná rozhodnutí o výkladu stanov hnutí, vyloučení či napomenutí členů a registrovaných příznivců, žádosti na rozpuštění organizace nebo stížnosti žadatele o udělení registrovaného příznivectví. Může také zrušit usnesení jakéhokoli orgánu, pokud je v nesouladu s vnitřními či právními předpisy. Rozhodcovský a smírčí výbor může svolat republikový sněm a jednání celorepublikových orgánů, pokud tak neučiní předseda v rámci jemu určené lhůty. Pravomocí rozhodcovského a smírčího výboru je také schvalování delegátů Sněmu (na základě návrhu předsednictva), kteří nebyli schváleni krajskou organizací ani nejsou delegáty z titulu své funkce (Stanovy 2019).

4.2.7. Hlavní kancelář

Hlavní kancelář zajišťuje každodenní technický a organizační provoz hnutí STAN a přímo podléhá předsednictvu. Hlavní kancelář STAN v současné době sídlí na Malostranském náměstí, nedaleko budov Parlamentu ČR. Zahrnuje celkem 7 osob na centrální úrovni a 13 tajemníků, kteří zajišťují provoz krajských organizací. „*V centrále máme tiskové oddělení o třech lidech, dále ředitele Hlavní kanceláře, asistenta ředitele, volebního koordinátora a fakturantku.*“ (rozhovor Hofman 2020).

Tajemníci či regionální manažeři podléhají krajským předsedům a mají na starost běžný provoz v rámci svého kraje. S provozními záležitostmi tajemníkům vypomáhají i samotní členové, kteří za svou činnost nepobírají mzdu. Jejich motivací je hlavně politická angažovanost (rozhovor Krejčová 2020).

I personální vývoj a náplň činnosti Hlavní kanceláře STAN prošly za uplynulých deset let výraznou proměnou, de facto paralelně s vývojem hnutí STAN v celorepublikovou politickou stranu. V období od vzniku NSK v roce 2004 do transformace v roce 2009 fungovalo hnutí STAN bez tohoto aparátu a provoz byl zajišťován samotnými politiky. Po roce 2009 v hlavní kanceláři pracovali dvě osoby a obrysy současné struktury se začaly rýsovat až po úspěchu

v poslaneckých volbách roku 2010. V té době došlo k výraznému nárůstu finančních prostředků a hnutí STAN zřídilo ve 12 krajích (vyjma Libereckého a Prahy) funkci krajského tajemníka. Poté došlo k pozvolnému přijetí dalších osob jako byl tiskový mluvčí, mediální poradce a asistent ředitele hlavní kanceláře.

Od roku 2017, tedy po volbách do Poslanecké sněmovny proběhla profesionalizace Hlavní kanceláře, kdy došlo k automatizaci a nastavení procesů, které se nyní více podobají tradičním firemním procesům než „práci na koleni“, která byla typická pro předchozí období. K tomuto přenastavení vedl nárůst objemu práce, zvýšená mediální pozornost, ale i navýšení finančních prostředků právě po volbách do Poslanecké sněmovny (rozhovor Hofman 2020).

4.3. Vnitrostranická komunikace

Vnitrostranickou komunikaci mezi centrálou, resp. vedením hnutí STAN a členskou základnou lze rozdělit do dvou základních směrů – přímá komunikace shora dolů a komunikace zdola nahoru. Jako informační kanál využívá centrála pravidelné newslettery, které jsou distribuovány přes členskou databázi emailových adres (rozhovor Hofman 2020). Centrála zasílá svým členům a registrovaným příznivcům newsletter předsedy hnutí o činnosti na celostátní úrovni či tzv. Stanoviny (rozhovor Rakušan 2020). To jsou vnitrostranické noviny, které zahrnutí informace o činnosti vrcholných představitelů hnutí, především na parlamentní úrovni i informace o činnosti aktivní politiků na krajské či komunální úrovni. O přehledu aktivit hnutí na celostátní i krajské úrovni pak informují své členy v newsletterech také krajské tajemníci (rozhovor Krejčová 2020).

Existuje i několik komunikačních nástrojů, skrze které může členská základna komunikovat přímo s vedením hnutí či zástupci v Parlamentu. Členové a registrovaní příznivci využívají jako komunikační kanál vlastní uzavřenou skupinu na Facebooku. Krajské organizace pořádají pravidelná setkání pro svou členskou základnu. Politické postoje v různých oblastech komunikují členové s parlamentními zástupci na setkání odborných komisí, které se konají několikrát za rok¹⁶, a jejichž garanty jsou ve většině případů právě členové Parlamentu ČR (STAN 2020c). Dále je členské základně zasílána anketa, kde mohou členové snadno zaznamenat své názory na aktuální témata. *„Zajímavým nástrojem pro zjišťování postojů členské základny k aktuálním politickým tématům nebo dokonce názoru na koaliční spolupráci je pravidelná anketa, ve které mohou svůj názor vyjádřit všichni členové a registrovaní příznivci. Její obsah se vytváří vždy na jednání předsednictva a na dalším jednání je její*

¹⁶ Jak vyplynulo z dotazníkového šetření.

výsledek prodiskutován, aby se při tvorbě politického rozhodnutí bral zřetel i na většinový názor členské základny.“ (rozhovor Hofman 2020)

4.4. Starostové pro Liberecký kraj

Dalším specifikem Starostů a nezávislých, která je na české politické scéně výjimečná, je vztah k politické straně Starostů pro Liberecký kraj (dále SLK). SLK jsou samostatným politickým subjektem s vlastní identifikací u Ministerstva vnitra, vlastními stanovami a organizační strukturou. Do velké míry ale na základě dlouhodobého partnerství supluje roli krajské organizace Starostů a nezávislých. *„Je to jiný politický subjekt, ale na základě dlouhodobého partnerství podporují v celostátní politice hnutí STAN, které za to nestaví vlastní kandidátky v komunálních a krajských volbách. Spolupráce mezi stranami je intenzivní. Předseda SLK je členem předsednictva hnutí, mají delegáty na našem sněmu a zapojují se stranické politiky hnutí. My za to nemáme iniciativu zřizovat v Libereckém kraji svou organizaci“* (rozhovor Hofman 2020). To vypovídá o zcela nestandardních vztazích, které jsou nastavené již od počátku existence obou subjektů.

Obě politické strany, tedy Starostové a nezávislí a Starostové pro Liberecký kraj vznikaly ve stejné době. Inspirací bylo zakladatelům Martinu Půtovi, Václavu Horáčkovi a Janu Farskému právě uskupení Nezávislí starostové pro kraj, které již od roku 2004 působilo ve Zlínském kraji. *„Starostové z Libereckého kraje za mnou v roce 2008 přijeli a říkali, že se jim náš koncept líbí a chtějí založit do krajských voleb to samé. Já jsem jim dal stanov, takže tak trochu mohu za tu dichotomii“* (rozhovor Gazdík 2020). Poprvé kandidovali v roce 2008 do krajských voleb a získali 13,78 % a 7 zastupitelů. V roce 2012 posílili, ve volbách obdrželi 22,21 %, což znamenalo 13 zastupitelů a Martin Půta se stal hejtmánem. Svůj post obhájil i v krajských volbách 2016, kde SLK získali 32,35 % a v současné době mají 18 zastupitelů (Volby do zastupitelstev krajů 2008, 2012, 2016).

Starostové pro Liberecký kraj mají své zastoupení dlouhodobě i v Parlamentu ČR. Na kandidátkách hnutí STAN, resp. TOP 09 získali zástupci SLK mandáty v roce 2010 (Jan Farský, Václav Horáček), 2012 (Jan Farský) i 2017 (Martin Půta¹⁷). Dlouhodobě jsou také úspěšní v senátních volbách. V současné době mají dva senátory ze tří obvodů v Libereckém kraji (Michael Canov, Jiří Vosecký), kteří jsou členy klubu Starostů a nezávislých (senat.cz). Právě Martin Půta, současný předseda Starostů pro Liberecký kraj je jejich nejvýraznější postavou. Předsedou hnutí SLK je již od jeho vzniku v roce 2008 s výjimkou let, kdy ho nahradil Marek Pieter. O úzkém propojení obou subjektů svědčí i fakt, že na sněmu Starostů a

¹⁷ Martin Půta se ihned po volbách vzdal svého poslaneckého mandátu a nahradil ho Petr Pávek (taktéž SLK).

nezávislých v roce 2014 byl Martin Půta zvolen předsedou hnutí. Do úzkého vedení Starostů a nezávislých byl na sněmu v roce 2019 zvolen i další ze zakladatelů SLK Jan Farský, který dodnes zastává funkci 1. místopředsedy.

5. Charakter stranictví uvnitř hnutí Starostové a nezávislí

Tato kapitola představuje analýzu členské struktury. Nejprve popisují formy členství v hnutí STAN a poté samotný vývoj členské základny včetně analýzy její struktury na základě dotazníkového šetření.

5.1. Úvod do členství v politických stranách

Členství v politické straně vychází z podstaty práva sdružovat se, které je každému občanu České republiky umožněno Ústavou (čl. 5 Ústavy České republiky). Občané se prostřednictvím tohoto práva mohou svobodně shromažďovat v politických stranách, aby skrze ně dosáhli uskutečnění moci. Zapojení občanů do politické participace prostřednictvím politických stran či hnutí obnáší rozdílné motivace, ale v českém politickém prostředí řadu nesporných výhod pro kandidaturu ve volbách od komunální úrovně, přes krajskou až po úroveň parlamentní. Další motivací pro vstup do politické strany může být sdružování pro společné prosazování zájmů, související s funkcí politické strany, kterou politologové označují jako „formulace společných cílů a zájmů“ (Novák 1997: 42). Každý jednotlivec sám složitě prosazuje ve veřejném prostoru vlastní politické zájmy, a proto je pro něj přirozeně snazší prosazovat zájmy společně s dalšími jednotlivci stejného politického smýšlení právě skrze politický program politické strany či hnutí.

Jak jsem již zmínil v úvodu této kapitoly, v českém právním prostředí mají občané volné právo pro výběr a vstup do politické strany. Existují ale určité výjimky, které upravují další zákony. Jedním z nich je zákon o politických stranách, podle něhož členy politických stran nemohou být profesionální vojáci, občané vykonávající funkci nebo úřad v Policii České republiky, osoby vykonávající funkci v Bezpečnostní a informační službě nebo také ústavní soudci (Zákon č. 424/1991 Sb.). Sdružovací právo vojákům v aktivní záloze omezuje zákon o službě vojáků v záloze, podle kterého nesmí projevovat při své vojenské činnosti náklonost k politické straně či hnutí a při politické činnosti nesmí využívat vojenský stejnokroj (Zákon č. 45/2016 Sb.). Vystupovat ve prospěch politické strany a zastávat jakoukoli funkci v politických stranách a hnutích nesmí také členové Rady České televize, nebo České tiskové kanceláře, kterým to upravují jednotlivé zákony, které funkce v těchto orgánech upravují (Zákon č. 483/1991 Sb.) (Zákon č. 517/1992 Sb.). Poslední výjimka se týká státních zaměstnanců, kterým se zákonem o státní službě zakazuje po dobu trvání služebního poměru vykonávat funkci v politické straně nebo v politickém hnutí (Zákon č. 234/2014 Sb.), což se týká například části zaměstnanců ministerstev.

Formu a podobu členství v politických stranách definují jejich stanovy, které se přikládají k samotné registraci politického subjektu, mohou se vždy rozhodnutím příslušného orgánu upravovat a často se od sebe vzájemně odlišují. Některé politické strany mají stanovy vzájemně výrazně rozdílné a jiné jsou naopak odlišné pouze v určitých segmentech kvůli vývoji vzájemných vztahů a zkušeností politických stran v rámci stranického systému i uvnitř politické strany. (MVČR 2020) Stanovy politického subjektu určují nejen jasná pravidla, ale také míru vnitrostranické demokracie. Stanovy jsou pro pochopení pravidel členství v politické straně zcela zásadní. Neurčují pouze postup vzniku či zániku členství, ale především práva a povinnosti členů, které jsou významným prvkem pro rozvoj demokracie uvnitř politické strany (Zákon č. 424/1991 Sb.).

S krizí stranictví v českém politickém systému došlo a klesajícím trendem participaci občanů v politických stran (viz tabulka č. 5) se i při akademickém výzkumu dostává do popředí fenomén nových typů členství. V českém prostředí se zabývali studií forem členství v nových politických stranách například Cirhan, Stauber (2018). Podle nich se hnutí ANO a Věci veřejné zaměřili více na registraci sympatizantů stran pro účely propagace strany než na rekrutování řadových členů. Přičemž není výrazná rozdílnost u výhod, které obě strany čerpají, s výjimkou platby členských příspěvků pro řadové členy. Dokonce více než desetkrát spoléhají na registrované sympatizanty než na řadové členy s vysokou lhůtou čekatelství. Spolu s budováním rozšířené sítě on-line podporovatelů se strany snaží nahradit absenci členské struktury (Stauber, Cirhan: 476-477).

5.2. Formy členství v hnutí Starostové a nezávislí

Pro pochopení vnitřního uspořádání i vztahů mezi jednotlivými orgány hnutí je klíčové popsat, jakým způsobem je možné stát se členem hnutí STAN a jaké práva a povinnosti z toho vyplývají. Podoba členství v rámci hnutí STAN je totiž značně atypická a dovolím si říct, že se v rámci politických stran v ČR jedná o jistou anomálii. Stanovy totiž definují dvouступňový model členství, přičemž od roku 2019 je ve stanovách ukotven i statut podporovatele hnutí. Už od svého vzniku bylo ve stanovách zaveden model dvojstupňového členství – registrovaný příznivec a člen (Stanovy 2019). Takový model je v české prostředí unikátní.

5.2.1. Registrovaný příznivec STAN

Statut registrovaného příznivce je jasně definován v článku 12 Stanov hnutí STAN. Tento článek popisuje procesy přijímání registrovaného příznivce, jeho práva i povinnosti. Ve velké většině případů se však podobají těm pro členy hnutí STAN. Ze Stanov hnutí STAN lze vyčíst specifické postavení registrovaných příznivců v rámci politické strany, které se liší od

postavení registrovaných příznivců jiných politických stran. Registrovaný příznivec hnutí STAN má široké množství možností, jak se zapojit a ovlivnit rozhodování uvnitř stranické struktury (Stanovy, čl. 12).

Ojedinělý statut registrovaného příznivce popisuje hnutí STAN stručně na svých webových stránkách: *„Registrované příznivectví je forma, kterou zákon nijak neupravuje, ale vzhledem k našim stanovám je nutným předpokladem pro pozdější plnohodnotné členství. Díky tomuto statusu získáváte práva jako člen, tedy kandidovat na člena krajského či celostátního výboru, můžete stát delegátem krajského, a dokonce i republikového sněmu. Ve všech těchto orgánech jako registrovaný příznivec pochopitelně smíte plně využívat svého hlasovacího práva a rozhodovat tak o směřování Starostů a nezávislých.“* (STAN 2020b).

Z rozhovoru s předsedou Rakušanem vyplývá, že statut registrovaného příznivce dokáže přilákat řadu nezávislých osobností či politiků z komunální úrovně, kteří chtějí zůstat do jisté míry nezávislími a vyhnout se propojením se stranickou příslušností. *„K hnutí Starostové a nezávislí se hlásí na lokální úrovni, kandiduje na našich kandidátkách, podporuje nás i v jiných typech voleb opravdu velká skupina lidí. Ale pokud se jmenujete Starostové a nezávislí, tak musíte počítat s tím, že ti lidé jsou skutečně nezávislé osobnosti, kterým nabízíte politické angažmá a do ničeho je nenutíte. To je věc, která je i v genetickém základu hnutí. Může to přinášet provozní problémy, ale může to přinášet i velké výhody, a to že jsme schopni politiku obohatit o lidi, kteří by prostě do nějaké rigidní stranické struktury nevstoupili“* (rozhovor Rakušan 2020).

Výraznou výhodou statutu registrovaného příznivce pro vedení STAN představuje možnost neuvádět stranické členství na veřejnosti. *„Daří se nám lépe oslovovat ty osobnosti, které nechtějí být členem žádného subjektu, ale chtějí mu vyjádřit svoji podporu. Nemusí si psát do závorek, že jsou reprezentují naši značku a jsou stále uváděni jako nestraníci, a to je pro některé lidi prostě hodnota.“* (rozhovor Rakušan 2020). Zároveň se však v rámci hnutí podle Rakušana k registrovaným příznivcům a členům nepřistupuje s odlišným přístupem. Registrovaní příznivci mají v rámci vnitrostranické politiky vysoká přiznaná práva oproti statutu registrovaných příznivců jiných stran. Tato kombinace je v rámci českého stranického systému zcela ojedinělá. Registrovaným příznivcem hnutí STAN se může stát každý, kdo projde procesem schválení krajským výborem, vyjma dvou zásadních požadavků. Ten první je ideového charakteru – dotyčný zájemce musí být ochotný podporovat cíle a program hnutí STAN. Takovou podmínku lze jen těžko doložit, a proto může splnění podmínky posoudit pouze krajský výbor na základě osobního přesvědčení. Druhou podmínkou pro udělení statusu registrovaného příznivce je nečlenství v extremistických (nedemokratických) uskupeních (Stanovy, čl. 12). Ve stanovách

však není dále vysvětleno a určeno, které strany jsou z pohledu hnutí STAN označovány za extremistické. Z vyjádření představitelů STAN lze vyvodit, že z celostátních politických stran jsou za extremistické považovány KSČM a SPD (Lidovky 2017).

Přihláška registrovaného příznivce je volně dostupná na webových stránkách hnutí ve formě odkazu na přihlašovací on-line formulář, který může vyplnit každá osoba, která má zájem stát se registrovaným příznivcem hnutí STAN, a tedy stát se součástí členské základny. Zájemce musí povinně vyplnit sedm polí, obsahujících osobní údaje:

- Jméno, příjmení, datum narození, kraj, obec, telefon, e-mail

Mezi poli k vyplnění ještě údaj „Profese“, kterou však není třeba povinně vyplnit (STAN 2020b).

Údaje vyplněné příznivcem v on-line formuláři se automaticky odesílají na centrální e-mail Hlavní kanceláře. Správce e-mailové schránky následně žádosti přerozděluje po krajích a preposílá vyplněnou přihlášku registrovaného příznivce dotyčným krajským tajemníkům. Tím celá role Hlavní kanceláře v procesu přijímání registrovaných příznivců končí (rozhovor Hofman 2020).

Statut registrovaného příznivce vzniká až dnem schválení přihlášky krajským výborem. Propojení zájemce s krajským výborem mají na starost krajsští tajemníci. V krajských organizacích, kde jsou zřízené místní organizace, probíhá také propojení s předsedou místní organizace, který překládá krajskému výboru příslušné doporučení. Zájemce je pozván na krajský výbor, kde se osobně představí členům krajského výboru a ti následně hlasují o přijetí zájemce do struktur krajské organizace či o jeho odmítnutí (rozhovor Hofman 2020). Krajský výbor má povinnost projednat novou přihlášku do 6 měsíců od doručení a nejpozději do 9 měsíců rozhodnout o přijetí či nepřijetí nového zájemce.

V případě nepřijetí má zájemce právo odvolat se k Rozhodcovskému a smírčímu výboru skrze ředitele hlavní kanceláře hnutí, a to do 15 dnů od doručení stanoviska krajského výboru k zájemci. Evidenci registrovaných příznivců vede krajská organizace i Hlavní kancelář hnutí, jejichž údaje jsou závazné (Stanovy, čl. 12).

5.2.2. Člen hnutí STAN

Členem hnutí STAN se může stát pouze občan České republiky, který dosáhl 18 let věku, není omezen ve způsobilosti k právním úkonům, nevykonává funkci, s níž je podle zákona neslučitelné členství v politické straně nebo v politickém hnutí nebo není členem jiné politické strany nebo politického hnutí. Členství lze udělit pouze žadateli, který v minulosti nebyl vyloučen z hnutí STAN a v případě, že se žadatel stal registrovaným příznivcem hnutí

nejméně 2 roky před podáním žádosti o členství. Tuto podmínku však může předsednictvo ve výjimečných případech prominout (Stanovy, čl. 6).

Schvalovací proces členů je jednodušší než u registrovaných příznivců. Především z pohledu zkušenosti, kterou zájemce o členství za dva roky projde. Žadatel o členství vyplní papírovou žádost dostupnou na webových stránkách hnutí STAN, ve třech vyhotoveních a s podpisy je doručí tajemníkovi krajského výboru příslušného kraje. Krajský výbor se k žádosti o členství vyjádří, v případě doporučení ke schválení ji doručí Hlavní kanceláři hnutí STAN. V opačném případě neschválenou žádost doručí zpět žadateli. Hlavní kancelář v případě schválení krajským výborem zajistí projednání doporučené žádosti na Předsednictvo STAN. Po tomto schválení a potvrzení Hlavní kancelář jednu žádost založí a dvě odešle zpět příslušnému krajskému tajemníkovi. Ten nového člena zaregistruje, jeden originál doručí zpět žadateli a jeden založí do evidence. Členem politického hnutí Starostové a nezávislí se žadatel stává dnem schválení jeho žádosti Předsednictvem STAN, a to se všemi právy a povinnostmi dle platných stanov hnutí STAN (STAN 2020b).

O rozdílnosti práv registrovaných příznivců a členů STAN nejvíce dokládají odstavce 4 a 5 v článku č. 12 Stanov. Ve čtvrtém odstavci se uvádí, že registrovaný příznivec nemůže kandidovat na volená místa v předsednictvu a na pozici předsedy krajské organizace. Zároveň tento bod přímo uvádí, že registrovaný příznivec má právo ucházet se o funkce ve všech ostatních orgánech hnutí. Může být také navržen do zastupitelských a veřejných funkcí a účastnit se sestavování kandidátních listin. Shodná práva se statusem člena popisuje následující odstavec. Ten obsahuje zásadní informaci pro pochopení analýzy stanov hnutí jako celku, že *„postavení registrovaných příznivců je obdobné členskému statusu, pokud není ve stanovách či vnitřních předpisech hnutí výslovně uvedeno jinak.“* (Stanovy, čl. 5). To znamená, že pokud není ve stanovách přímo uvedeno, tak pokud se píše o členství, platí to shodně i pro registrované příznivce. O rovném přístupu dokládá také stanovami určená shodná výše členského příspěvku, jehož zaplacení je povinností pro obě formy členství se stejným důsledkem.

Z výsledků provedeného dotazníkového šetření mezi členskou základnou vyplývá, že poměr členů k registrovaným příznivcům je 22 % ku 78 %.

Jak jsem popsal výše, registrovaný příznivec může o členství požádat až po dvouleté lhůtě. Abych tedy mohl porovnat i míru zájmu o členství v hnutí, vyloučil jsem z toho respondenty, kteří se připojili k hnutí STAN v roce 2018, 2019 a 2020. Poměr se nepatrně zvýšil a zájem o členství projevil zhruba jedna čtvrtina registrovaných příznivců, kteří již mají právo být členy.

5.2.3. Podporovatel

V současné době je trend, kdy politické strany nahrazují různými formami absenci či pokles své členské základny. Do popředí zájmu se proto dostávají nové typy členství, jejichž význam podpořilo také využívání moderních technologií nejen pro účely kampaně, ale také pro komunikaci mezi členskou základnou (Cirhan, Stauber 2018: 476-477). I prohnutí STAN mohl být stimul absence rozvinuté členské základny a rozvoje moderních technologií jako prostoru pro politické kampaně, aby do svých struktur zařadili třetí formát, který od žadatelů nevyžaduje takřka žádné povinnosti.

„Statut podporovatele byl do stanov zaveden na sněmu 2019. Jde o osoby, které se nechtějí zapojit v rámci vnitrostranické politiky, být stranicky aktivní, ale zároveň mají zájem dostávat informace o činnosti představitelů hnutí STAN a vyjádřit jim poskytnutím základních údajů – jméno, kontakt – své sympatie.“ (rozhovor Hofman 2020). Tito lidé dostávají pravidelný newsletter předsedy hnutí, kde jsou informace o aktuálních tématech, kterým se hnutí STAN věnuje a zároveň je možné je oslovit pro případnou pomoc ve volební kampani, což je pro politické strany vždy důležitý aspekt (rozhovor Rakušan 2020).

Jedná se tedy o statut podobný příznivcům u jiných stran, formálně jde tedy spíše o „fanoušky“ hnutí než o osoby více zapojené do stranického dění. Jsou to osoby, které vyjádří sympatie poskytnutím údajů, které politické strany evidují a zasílají jim pravidelné informace, aby jejich přízeň udržely dlouhodoběji. V případě potřeby mohou tyto podporovatele kontaktovat a požádat je o pomoc či vyjádření podpory směrem k veřejnosti. Je to poměrně čerstvá změna a podle všeho nedochází k navýšeným povinnostem podporovatelů vyjma počátečního poskytnutí údajů. Naopak jsou přijímateli informací, z čehož jim plynou jisté výhody za své vyjádření sympatií.

5.3. Vývoj členské základny

Z tabulky č. 4 je zřejmé, že členská základna Starostů a nezávislých měla podle zdrojů z Hlavní kanceláře hnutí od svého vzniku v roce 2009 rostoucí trend. Zajímavé jsou však roky 2018 a 2019, kdy zaznamenalo hnutí výrazný pokles téměř čtvrtiny své členské základny. Štěpán Hofman z Hlavní kanceláře hnutí STAN tento pokles odůvodňuje zavedením členských poplatků, které hnutí STAN „očistili“ od neaktivních členů či registrovaných příznivců. *„Propad na začátku roku 2019 není způsobený hromadným odchodem osob, ale důvodem je, že v roce 2017 byly zavedeny členské poplatky, které měly za cíl zbavit hnutí tzv. „černých duší“. U nich byla zavedena dvouletá lhůta a v lednu 2019 byly černé duše zbaveny členství.“* (rozhovor Hofman 2020).

Během uplynulého roku, od června 2019 do června 2020, však hnutí STAN zaznamenalo nárůst o 230 nových registrovaných příznivců, což je nejvyšší meziroční růst od roku 2009. Tento nárůst byl podle Hlavní kanceláře hnutí STAN způsobený cílenou kampaní na nábor nových registrovaných příznivců během podzimu roku 2019, kdy v České republice probíhali protivládní protesty a lidé sympatizující s opozičními stranami obecně prokazovali vyšší míru aktivity a potenciálu pro případnou politickou angažovanost. „V tomto období probíhaly celonárodní protivládní protesty organizované spolkem Milionu chviliek, který apeloval na protestující, většinou sympatizující s opozičními stranami, aby se aktivně zapojili do politiky, například formou vstupu do politické strany či kandidováním do veřejných funkcí. STAN, podobně jako jiné politické strany v témže období spustil náborovou kampaň na sociálních sítích“ (rozhovor Hofman 2020). Dle slov ředitele Hlavní kanceláře v zastoupení Štěpána Hofmana byla kampaň považována za úspěšnou, protože počet žádostí v následujících měsících přesáhl 400, což představovalo více než 30 % členské základny (rozhovor Hofman 2020).

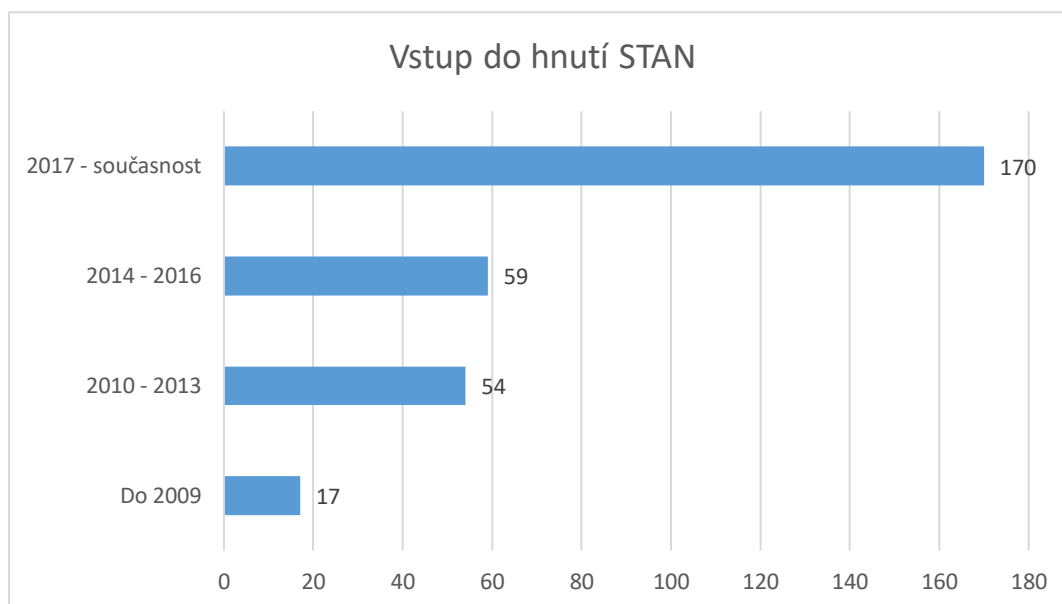
Tabulka č. 4

Období	Počet členů	Rozdíl
1. 6. 2020	1624	230
1. 6. 2019	1394	-357
1. 1. 2018	1751	150
1. 1. 2017	1601	76
1. 1. 2016	1525	71
1. 1. 2015	1454	111
1. 1. 2014	1343	144
1. 1. 2013	1199	183
1. 1. 2012	1016	99
1. 1. 2011	917	200
1. 1. 2010	717	262
1. 1. 2009	455	-

Zdroj: Hofman 2020

Nárůst v období sněmovních voleb v roce 2017 potvrzují také data z dotazníků, kde nadpoloviční část respondentů uvedla, že se hnutí připojila až pro roce 2017. Z dotazníku pak vyplývá, že nejvýraznější množství v roce 2018 (16,7 % respondentů) a v roce 2019 (17 % respondentů). Pouze necelých 6 % respondentů je členy či registrovanými příznivci hnutí Starostové a nezávislí od jeho celostátního vzniku v roce 2009 (viz graf č. 1).

Graf č. 1

(vlastní zpracování dotazníkového šetření)

Hnutí STAN má ve srovnání s dalšími parlamentními stranami druhou nejméně početnou členskou základnu. Nejvyšší počet stále registrují tradiční politické strany, které pohybují na české politické scéně již od vzniku samostatného státu – KSČM, ČSSD, ODS a KDU-ČSL. Byť u těchto politických stran dochází dlouhodobě k výraznému úbytku členské základny (viz tabulka č. 5).

Tabulka č. 5

Pol. strana	Počet členů
KSČM	34 622
KDU-ČSL	22 000
ČSSD	15 624
ODS	14 000
SPD	4 453
ANO	3 150
TOP 09	2 761
STAN	1 751
Piráti	900

Zdroj: novinky.cz, 2020, zpracování vlastní

5.3.1. Odlišnost členské struktury napříč kraji

Stanovy hnutí STAN určují organizační uspořádání ve třech základních úrovních: celostátní, krajská a oblastní, přičemž definují krajskou organizaci jako základní organizační jednotku hnutí (Stanovy, čl. 4). To znamená, že je krajským organizacím stanovami poskytnuta vysoká míra pravomocí, kterými disponují v rámci vnitrostranického uspořádání. Krajské organizace mají právo nezávisle hospodařit s finančními prostředky schváleného rozpočtu, přijímají, schvalují a evidují nově registrované příznivce, mohou vyslovit nesouhlas s vytvořenou koalicí na místní úrovni nebo sestavují kandidátní listiny do krajských, sněmovních i senátních voleb (Stanovy, čl. 18). Z toho důvodu jsou krajské organizace pro hnutí STAN významnou jednotkou, která může zásadně odrážet úspěch Starostů a nezávislých v jednotlivých krajích. To můžeme vidět třeba na úspěchu hnutí STAN ve Středočeském, Libereckém a Zlínském kraji. Podle Štěpána Hofmana z Hlavní kanceláře „*mezi nejpočetnější organizace patří dlouhodobě Středočeský kraj, Praha a Zlínský kraj. V poslední době jsme zaznamenali významnější nárůst také v Olomouckém a Jihomoravském kraji. Starostové pro Liberecký kraj disponují také početnou členskou základnou, byť většina z nich není členy hnutí STAN.*“ (rozhovor Hofman 2020).

V těchto krajích také hnutí STAN zaznamenává dlouhodobě úspěchy ve volbách. Pokud se podíváme na výsledky posledních krajských voleb v roce 2016, tak ve Středočeském kraji získalo hnutí STAN 18,43 % hlasů, ve Zlínském kraji 11,62 % hlasů a v Libereckém kraji obdrželi Starostové pro Liberecký kraj 32,35 % hlasů (Volby do zastupitelstev krajů 2016). I ve volbách do Poslanecké sněmovny uspělo hnutí STAN právě v těchto krajích, když se podíváme na získání mandátů, tak 4 mandáty z celkových 6 pochází právě z těchto tří krajů (Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2017). Z hlediska volebního zisku se jedná o kraje, kde má hnutí STAN dlouhodobě silnou voličskou podporu. „*Ty kraje generují celostátní politiky hnutí STAN, jejich podíl v zastoupení v těch vrcholných funkcích je větší, ale je to vidět i v aktivitě a přípravě voleb, pokud je ta struktura širší, zkušená a má něco za sebou, tak je pro ni jednodušší dělat tu praktickou každodenní politiku.*“ (rozhovor Rakušan 2020).

Pokud to dáme do souvislostí, můžeme pozorovat určitou korelaci mezi počtem členské základny krajské organizace Starostů a nezávislých a volební podporu v kraji. Ačkoli lze z tabulky č. 5 vyčíst, že celkový počet členů politických stran nemá vliv na výsledek voleb, protože v posledních volbách do Poslanecké sněmovny uspěli výrazně například hnutí ANO či Piráti, kteří mají nízký počet členů. To vylučuje korelaci uvnitř stranického systému. Nicméně na případu hnutí STAN lze pozorovat možnou korelaci ve vnitrostranických poměrech.

Skutečný vliv počtu členů krajských organizací na volební zisk v krajích je téma, které by jistě stálo za důkladnější prozkoumání.

Spolupráce Starostů a nezávislých a Starostů pro Liberecký kraj je také specifickým prvkem v českém stranickém prostředí. SLK vedení současným hejtmanem Martinem Půtou mají vlastní právní subjektivitu, registrovanou u Ministerstva vnitra, což z nich dělá samostatný politický subjekt (MVČR 2020). Dlouhodobě však spolupracují a jsou v synergii s hnutím STAN, kterému suplují krajskou organizaci v Libereckém kraji. Předseda SLK je zároveň bývalým předsedou hnutí STAN a současným členem předsednictva. „*Mají vlastní strukturu paralelní ke struktuře hnutí STAN, ale je to naše partnerská organizace, která s námi dlouhodobě spolupracuje a její lidé samozřejmě kandidují ve vyšších typech voleb na našich kandidátkách*“ (rozhovor Rakušan 2020). I určitý distanc od profilace celostátní politiky Starostů a nezávislých může být faktorem vysokého volební úspěchu, kterého SLK dosahuje v Libereckém kraji.

5.4. Analýza členské struktury

V první části mého dotazníku jsem mapoval základní údaje, které by nám dokázali blíže popsat sociodemografické prvky členské základny hnutí – věk, dosažené vzdělání, kraj, forma členství, rok vstupu do hnutí či motivaci, která je k tomu vedla. Tyto údaje nám mohou pomoci k sestavení přesnějšího obrázku, jaké osoby hnutí STAN představují. Ve druhé části se zaměřím na stranickou politiku, angažovanost respondentů v orgánech hnutí i vztah mezi hnutím jako politickým uskupením a jeho členskou základnou.

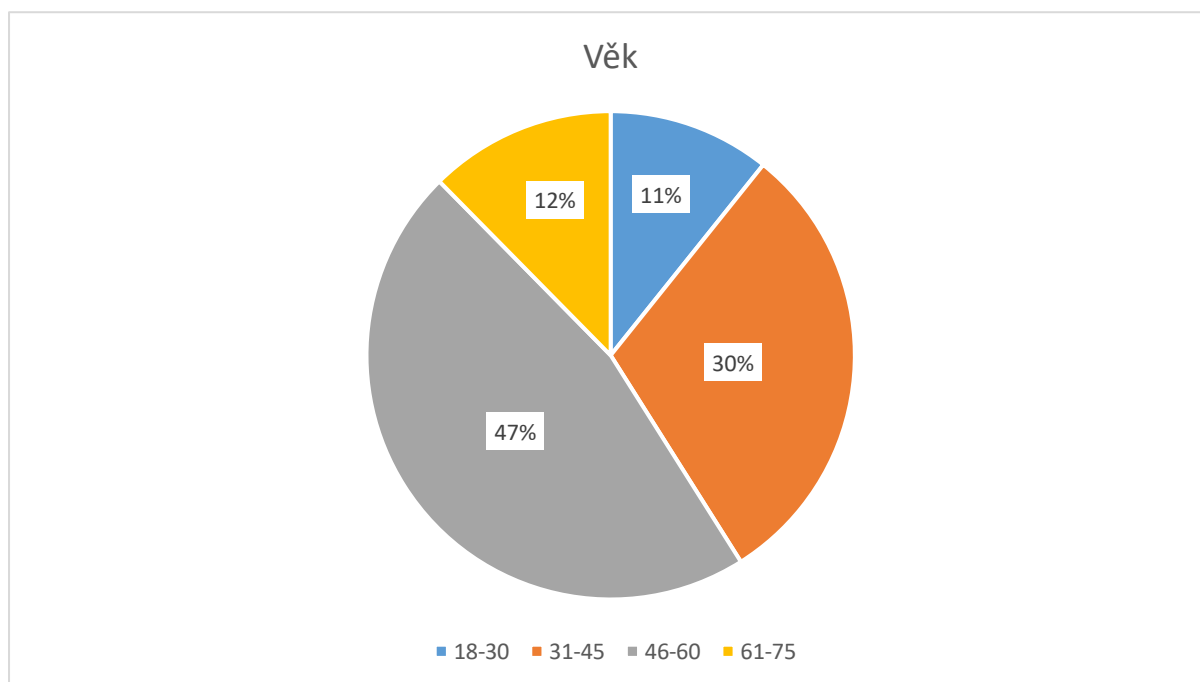
V další části se zabývám údaji charakterizující, do jaké míry mají členové a registrovaní příznivci zkušenosti s komunální politikou i s působením v jiných politických stranách. Díky tomu budeme moci snáze pochopit specifické vlastnosti hnutí jako je komunální zázemí či „nezávislost“, ale také vztah k jiným politickým subjektům. Poslední část této kapitoly je analýza ideologického profilu členů a registrovaných příznivců. Zaměřím se na symboly představující ideologii hnutí a míru shody s osobním profilem.

5.4.1. Základní údaje o členské základně

Většina respondentů z řad členů a registrovaných příznivců se věkově pohybuje v rozmezí 31 až 60 let, přičemž skupina od 46 do 60 let má téměř poloviční zastoupení. Přibližně každý desátý respondent se pohybuje mezi 18 až 30 lety. Mezi respondenty nebyl nikdo starší 76 let ani mladší než 18 let¹⁸. Průměrný věk respondentů je 47 let (graf č.1).

¹⁸ Stanovy hnutí nedovolují osobám mladším 18-ti let stát se členy či registrovanými příznivci. U nejstarší kategorie může být nulové zastoupení způsobené formou on-line dotazníku, který je pro ně obecně méně uživatelsky komfortní.

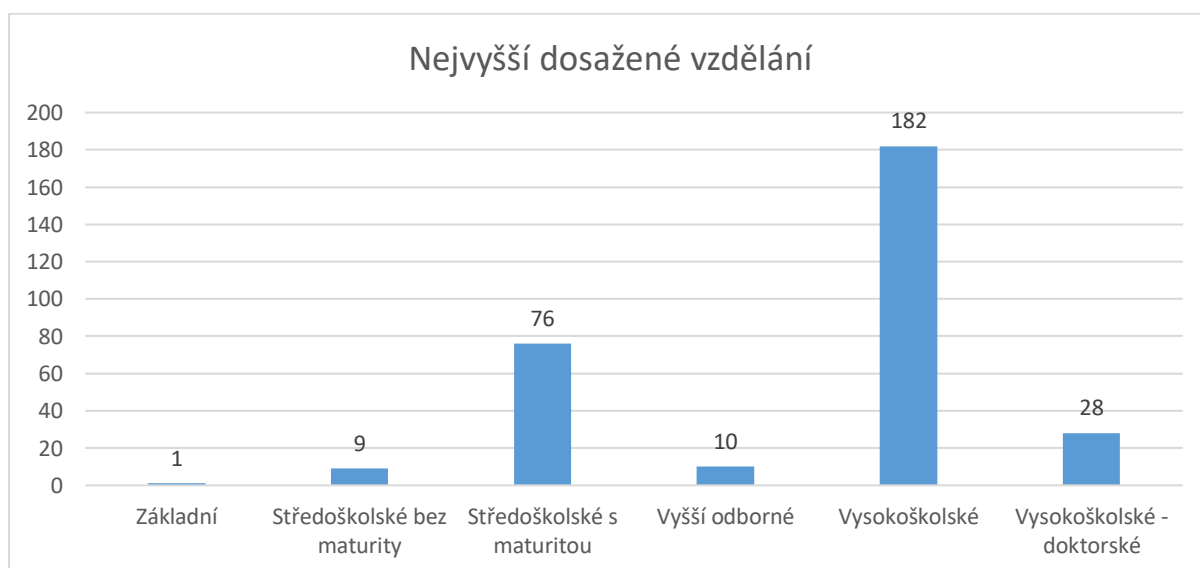
Graf č. 2

(vlastní zpracování dotazníkového šetření)

Jak ukazuje graf č. 2, zaměřený na dosažené vzdělání členské základny hnutí, více než 2/3 respondentů disponují vysokoškolským vzděláním. To de facto i odráží strukturu voličských preferencí, protože STAN má výraznější zastoupení ve vysokoškolsky vzdělaném elektorátu a s nižším vzděláním jeho podpora klesá (Median 2019).

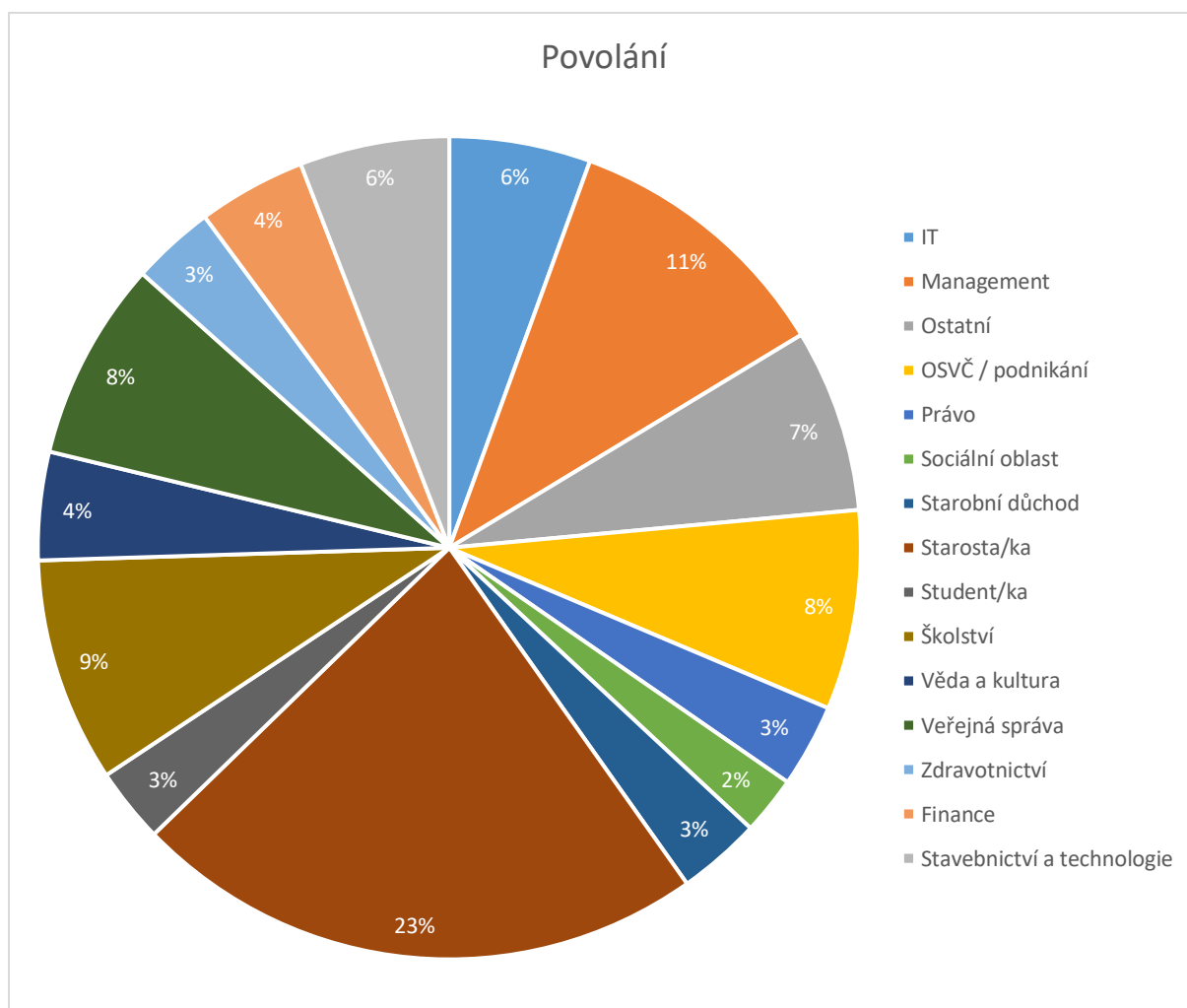
Graf č.2

(vlastní zpracování dotazníkového šetření)

Vysoká míra zastoupení vysokoškolsky vzdělaných osob mezi respondenty je způsobena i tím, že mimo starosty jsou mezi členy osoby z profesí, pro které je nezbytné nebo minimálně přirozené mít vysokoškolské vzdělání. V následujícím grafu č. 3 je znázorněno, že stále dominují mezi respondenty starostové. Těch je mezi respondenty necelá čtvrtina. Vysoké zastoupení mezi respondenty mají lidé z managementu (11 %) či školství (9 %), ale také podnikatelé (8 %) či osoby zaměstnané ve veřejné správě (8 %).

Graf č. 3

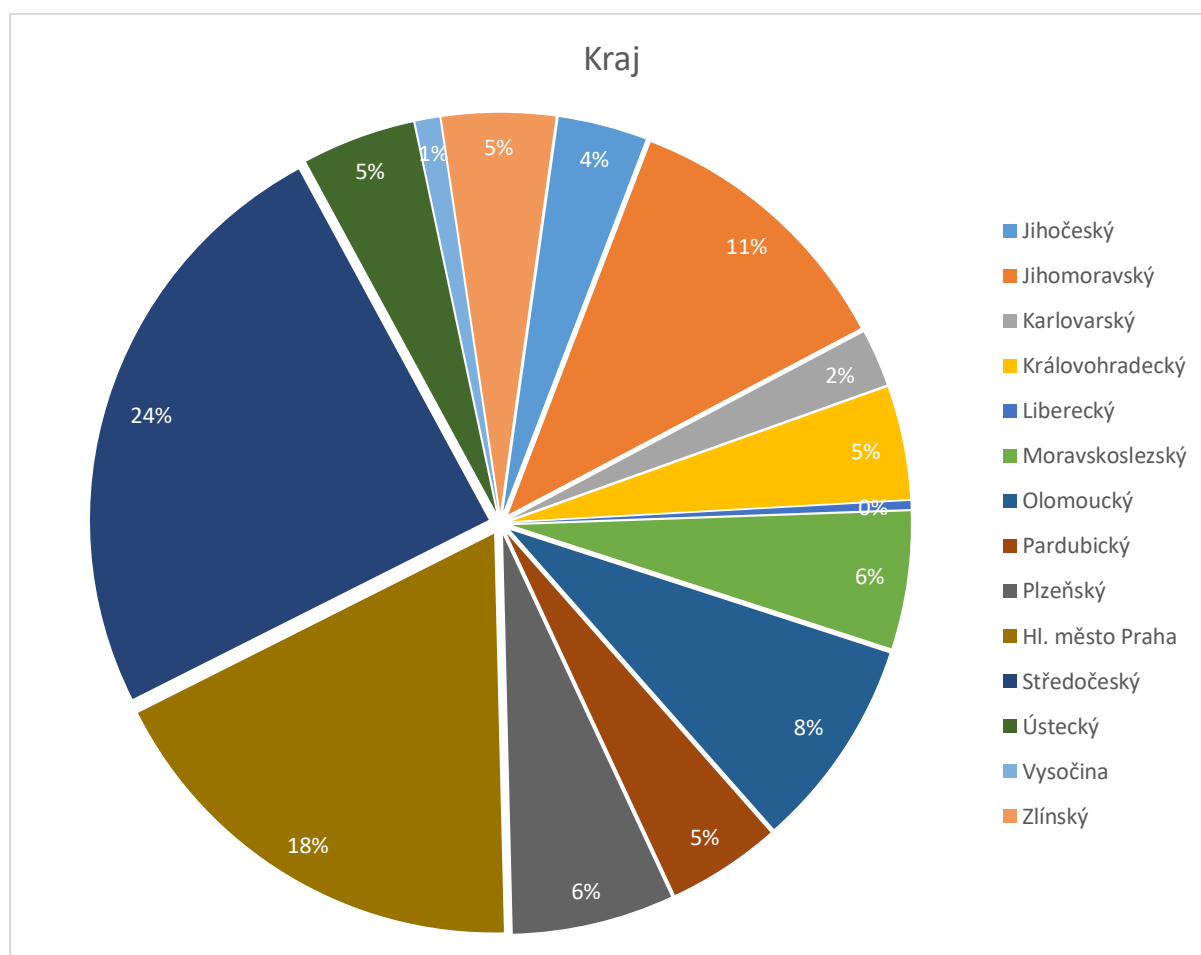

(vlastní zpracování dotazníkového šetření)

V rámci výzkumného šetření se nepodařilo získat ucelená data o tom, jaké zastoupení má hnutí Starostové a nezávislí v jednotlivých krajích. To znamená, jak početné jsou krajské organizace hnutí a jaký byl jejich vývoj z hlediska počtu a zastoupení. Někteří aktéři v rozhovoru nastínili, že mezi nejsilnější kraje, co do počtu, patří Praha, Středočeská, Jihočeská, Olomoucká a Zlínská

organizace (rozhovor Hofman 2020). Nástrojem, kterým můžeme zjistit sílu či minimálně aktivitu členské základny v krajích, může být do jisté míry dotazník, ve kterém respondenti uvedli, z jakého kraje pochází. Tato informace ale může odrážet především aktivitu a míru komunikace či zapojení členské základny. V tomto dotazníku se potvrdilo, že výraznější zastoupení mezi respondenty má Středočeský kraj a Praha, z nichž dohromady pochází 42 % respondentů. 11 % respondentů je pak z Jihomoravského kraje, 8 % z Olomouckého kraje. Zcela minimální zastoupení (tj. do 1 %) mají respondenti z Libereckého kraje a Vysočiny. Přičemž zde musím připomenout, že Starostové a nezávislí nemají v Libereckém kraji svou krajskou organizaci a tu doplňuje samostatné uskupení Starostové pro Liberecký kraj. Z tohoto grafu č. 4 bychom pak mohli potvrdit, že Středočeský kraj i Praha mají výraznější zastoupení v rámci členské základny hnutí.

Graf č. 4

(vlastní zpracování dotazníkového šetření)

Tento fakt potvrzují také volební výsledky či zastoupení v celorepublikových orgánech. Z 6 současných poslanců hnutí STAN jsou 2 mandáty ze Středočeského kraje a 1 z Prahy. V klubu Starostů a nezávislých jsou zastoupeni 2 senátoři ze Středočeského kraje a 4 z Prahy¹⁹, což je téměř 1/3 senátorů Starostů a nezávislých. V posledních krajských volbách zaznamenalo hnutí STAN ve Středočeském kraji zisk 18,43 %, což byl po SLK v Libereckém kraji nejvyšší zisk. V současném patnáctičlenném předsednictvu jsou 4 zástupci Středočeské organizace a 1 z Prahy (dohromady 50% zastoupení) a ve dvačtyřicetičlenném celostátním výboru je 7 zástupců ze Středočeské organizace a 5 z Prahy (dohromady 28,6% zastoupení)²⁰.

Podle předsedy Středočeské organizace je mezi silou členské základny a volebními výsledky vzájemná závislost, přičemž volební výsledek je závislý na tom, v jaké míře je vytvořena struktura na krajské úrovni. „*Nejprve se musí vytvořit silná struktura krajské organizace, a pak přichází úspěchy v krajských, senátních i parlamentních volbách*“ (rozhovor Michalik 2020)

Respondentů jsem se také ptal na motivaci pro vstup do hnutí. Provedl jsem kategorizaci odpovědí a z dat vytvořil grafiku klíčových slov (viz grafika č. 1).

Grafika č. 1

(vlastní zpracování dotazníkového šetření)

¹⁹ Zde je důležité zmínit, že je započten i kandidát Marek Hilšer, který působí v klubu Starostů a nezávislých, ale nebyl kandidátem hnutí ve volbách do Senátu.

²⁰ 13 členů celostátního výboru jsou předsedové krajských organizací, 15 členů předsednictva a 14 volených míst, z nichž 4 obsadili zástupci Středočeské organizace a 3 zástupci Prahy (dohromady 50 %).

Motivace respondentů by se dala rozdělit do tří segmentů:

1. Komunální politika a rozpočtové určení daní
2. Názorová shoda a podpora programu
3. Nespokojenost s politickou situací a snaha změnit

Z mé analýzy dat vyzorovat, že názorová shoda s hnutím, jeho programem či podporou hnutí se objevuje u osob nezávisle na období, kdy do hnutí STAN vstoupili a zda jsou aktivní v komunální politice. Vlastně je charakteristická pro různé typy osob. Ale v průběhu období vstupu do hnutí i pozic v komunální politice už nastává posun v motivacích. Respondenti, kteří jsou již několik let registrovanými příznivci či členy daleko častěji uváděli jako důvod pro své zapojení možnost participovat na komunální politice, boj proti rozpočtovému určení daní či snahu získat informace než ti, kteří jsou v hnutí STAN krátkou dobu. Naopak u respondentů, kteří se k hnutí STAN zapojovali v posledních letech je mnohem častější motivací nespokojenost se stavem české politiky, snaha něco změnit či možnost podílet se na politice a směřování české politiky.

To může souviset právě s nárůstem členské základny v období Babišových vlád a demonstrací spolku Milion chviliek pro demokracii, který opoziční strany aktivně podpořil a svým podporovatelům doporučoval vstoupit do politických subjektů. Jak uvedl Štěpán Hofman z hlavní kanceláře, hnutí se těmto lidem aktivně nebránilo, a naopak podpořilo náborovou kampaní (rozhovor Hofman 2020).

Stejným způsobem jsem postupoval i s odpověďmi respondentů na otázku týkající se přínosu jejich členství v hnutí STAN. Velké množství z nich považuje přínos členství v hnutí možnost ovlivňovat věci kolem sebe. Mezi další přínosy respondenti uváděli prosazování potřeb regionu nebo setkávání se s lidmi s podobným názorem (viz grafika č. 2).

(vlastní zpracování dotazníkového šetření)

5.4.2. Politická a vnitrostranická angažovanost

Ve druhé části dotazníku jsem se soustředil na politickou a stranickou angažovanost členské základny. Respondentů jsem se ptal na jejich zapojení ve vnitrostranických orgánech, vztah k zástupcům hnutí ve veřejných funkcích i na zapojení členů a registrovaných příznivců ve veřejných politických funkcích.

Z respondentů 13 % uvedlo, že jsou členy krajského výboru a dohromady 5 % členů republikových orgánů předsednictva a celostátního výboru. Mezi respondenty se objevilo 15 % členů odborných nebo- li programových komisí (viz graf č. 5).

Programové komise jsou neformální orgány, jejichž pravomoci nevyplývají ze stanov. V hnutí STAN je v současné době 13 programových komisí, které svým zaměřením kopírují složení ministerstev. Fungují jako poradní orgány, které mají své předsedy a garanty. Garanti jsou členové parlamentních klubů hnutí²¹ a spolu s předsedy zodpovídají za činnost komisí složených z odborníků hnutí. Naplní jejich činnosti je tvorba programů a v současné době se zaměřují na program pro volby do Poslanecké sněmovny v roce 2021 (STAN 2020c).

²¹ Vyjma Komise pro průmysl, energetiku a vědu a výzkum, kde je garantem starosta a krajský zastupitel Věslav Michalik.

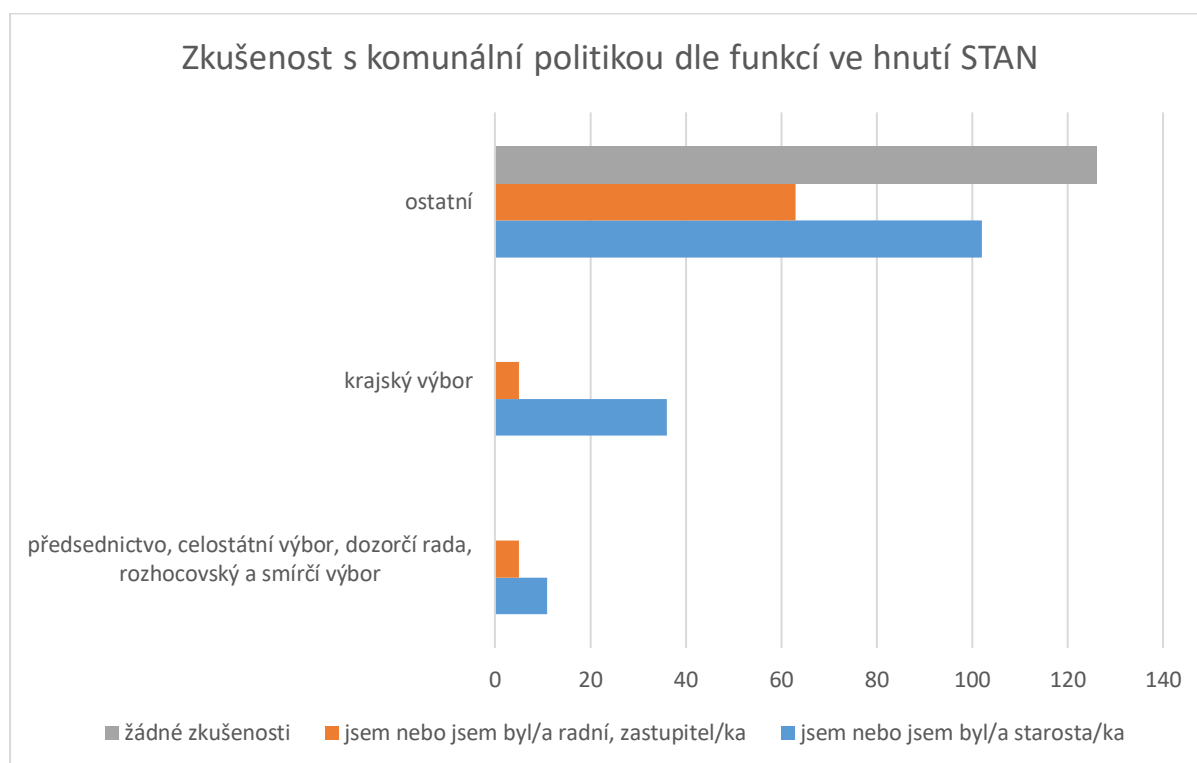
Graf č. 5

(vlastní zpracování dotazníkového šetření)

Zajímavé je také podívat se do složení těchto orgánů. Z výsledků dotazníku vyplývají dvě velmi podstatné informace, které mohou nastínit pravidlo, které může být důležité pro pochopení vnitrostranické politiky uvnitř hnutí (viz graf č. 6).

Graf č. 6

(vlastní zpracování dotazníkového šetření)

Z dat vyplývá, že všichni členové orgánů předsednictva, celostátního výboru a krajského výboru z řad respondentů mají zkušenosti s politikou na komunální úrovni. Většina zástupců v orgánech předsednictva, celostátního výboru a krajského výboru jsou nebo byli starosty či starostkami.

Starostové a starostky a obecně lidé se zkušenostmi v komunální politice mají ve vnitrostranické politice dominantní postavení (nikoli počtem, jak ukážu v další části), ale svým zastoupením ve volených stranických funkcích. Výrazné zastoupení mají osoby se zkušenostmi se starostovskou pozicí především v krajském výboru. Z členů tohoto orgánu odpovědělo 87,8 % respondentů, že jsou nebo byli v minulosti starosty.

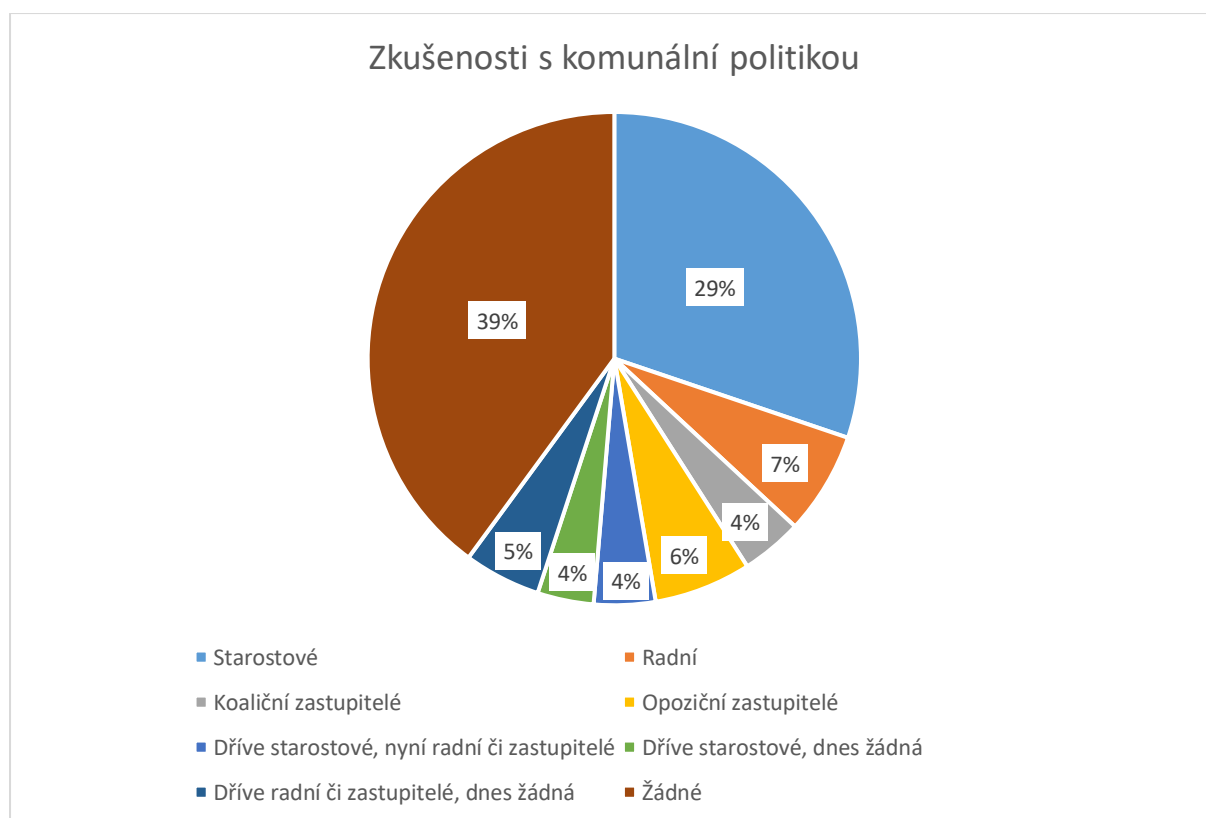
Pro veřejnost je hnutí Starostové a nezávislí charakteristické svým zaměřením na komunální politiku. Tato vlastnost vyplývá již z názvu hnutí a při jeho vzniku hrála motivace vytvořit politické uskupení, které bude usilovat o zastoupení komunální politiky, významnou roli. I v současnosti si tuto vlastnost hnutí uchovává byť jeho představitelé hovoří o tom, že vnitřně prošlo hnutí transformací z „odborového hnutí Starostů“ na klasickou politickou stranu (rozhovor Rakušan 2020). V předešlé části jsem popsal vznik hnutí, na kterém se podíleli právě výhradně starostové. Nyní se podle dat z dotazníku pokusím popsat současný stav poměru

komunálních politiků a lidí „z venku“ v rámci členské základny. Data nám mohou také posloužit jako verifikace vyjádření aktérů z vedení o tom, zda hnutí STAN skutečně prošlo vnitřní proměnou členské základny právě v poměru obou skupiny.

Více než 60 % respondentů nám potvrdilo, že má nebo v minulosti mělo funkci v komunální politice. Ať už jako starostové, radní nebo zastupitelé. Ukazuje stále převládající charakter nad těmi, kteří nemají zkušenosti s komunální politikou.

To ale nemusí nutně znamenat, že jsou pro ně komunální politika a problémy samospráv prioritou. Problémy obcí se totiž výrazněji dotýkají především starostů, kteří jsou v kontaktu s každodenní agendou samosprávy a řeší problémy s tím spojené. Řadových zastupitelů či dokonce těch opozičních se problematika obcí a měst nedotýká přímo, protože se své činnosti ve většině případů nevěnují každodenně. Z dat vyplývá, že 40 % respondentů vykonávalo či stále vykonává funkci starosty (viz graf č.7).

Graf č. 7

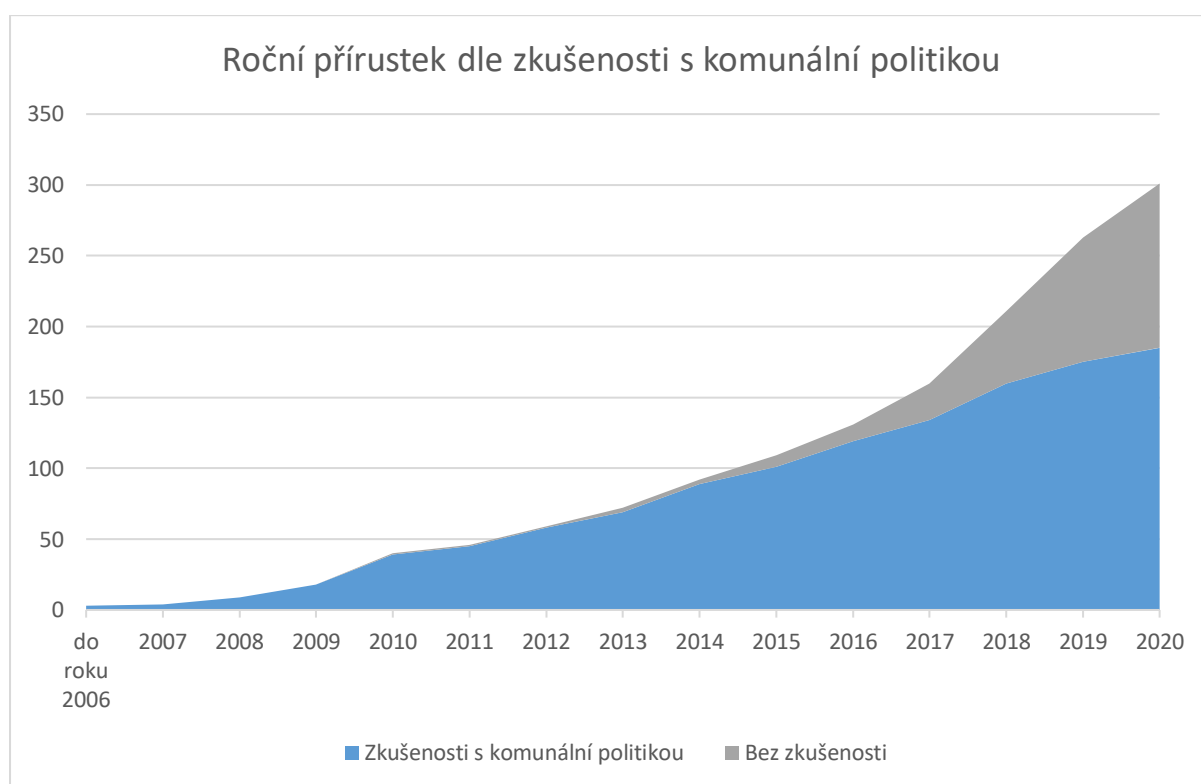
(vlastní zpracování dotazníkového šetření)

To jsou zhruba 2/3 respondentů, kteří mají zkušenost v komunální politice, z čehož vyplývá, že hnutí se zaměřuje primárně právě na starosty obcí a měst než na komunální zastupitele obecně. Téměř třetina respondentů je aktivní starosty i v současné době. Není to dominantní podíl, ale

přesto mají starostové mezi členy stále výrazné zastoupení. Zhruba každý desátý respondent uvedl, že už nepůsobí v komunální politice, ale přesto zůstává členem či příznivcem hnutí STAN.

Porovnáme-li data respondentů podle jejich zkušeností v komunální politice a dobou, po kterou v hnutí STAN působí (délka členství), vzniká z toho zajímavá korelace, která naznačuje trend postupné proměny (viz graf č. 8). Respondenti, kteří působí vstoupili do hnutí již 2009-2014 téměř všichni přiznávají, že mají zkušenosti s komunální politikou. Od roku 2017 dochází k navyšování počtu členů, kteří dnes tvrdí, že zkušenost v komunální politice mají.

Graf č. 8

(vlastní zpracování dotazníkového šetření)

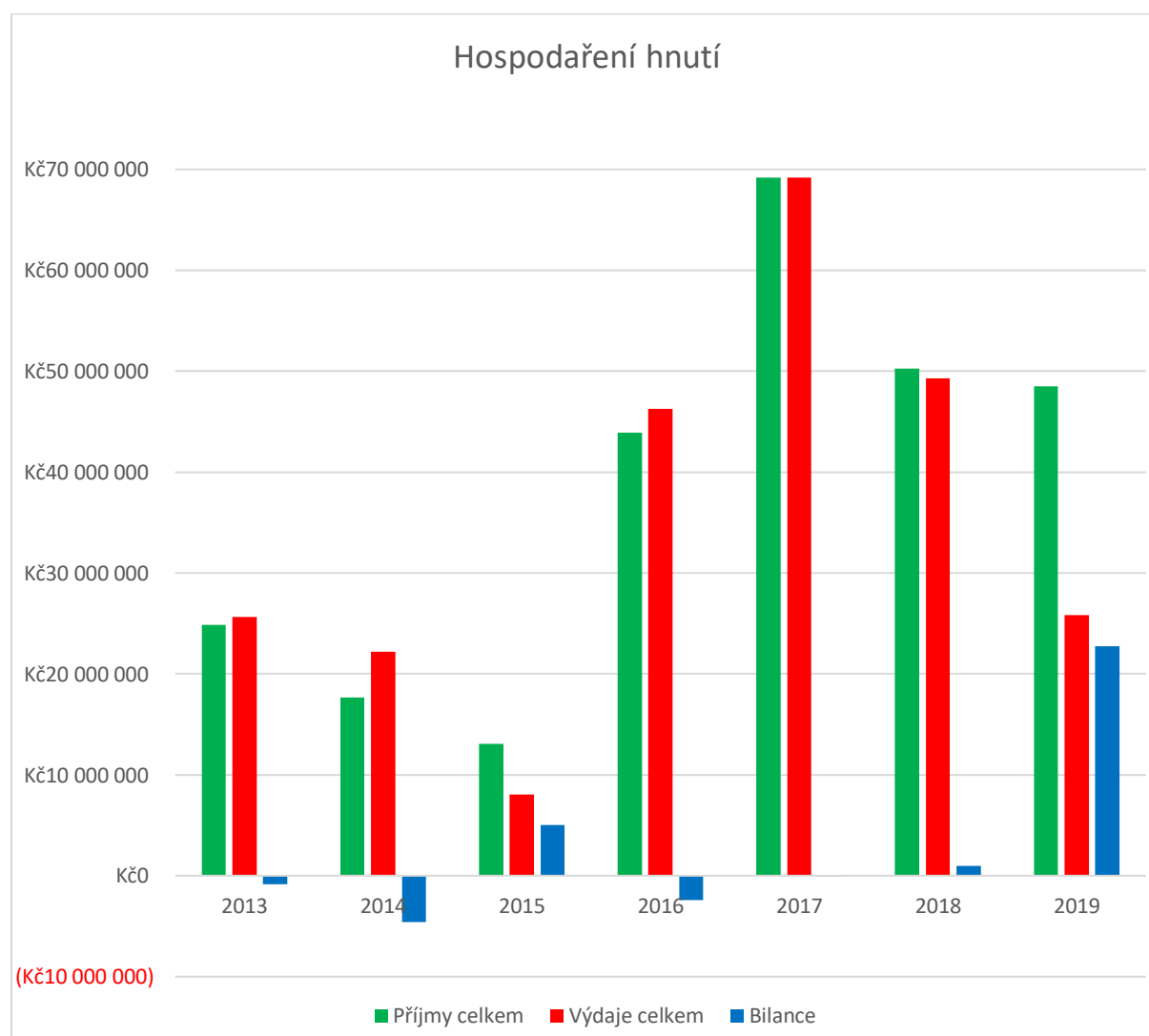
Tento trend může být způsoben dvěma faktory. Zaprvé je možné, že členství v hnutí motivuje své členy vstupovat do komunální politiky, což znamená, že ti, kteří vstoupili po roce 2017 a nemají zkušenosti s komunální politikou by za čtyři roky již zkušenosti mít mohli. Ale může to být také důsledek „otevření se“ novým příznivcům z řad občanské společnosti, o kterém hovoří v rozhovoru Hofman (2020) a hnutí prochází postupnou proměnou členské základny. Tuto premisu mimo jiné potvrdil v rozhovoru také Rakušan (2020). Bude proto zajímavé sledovat další vývoj struktury členské základny hnutí STAN v nadcházejících letech.

6. Financování hnutí STAN

Stanovy určují tři orgány, které mohou nakládat s prostředky v rámci rozpočtu hnutí – předsednictvo, celostátní výbor a krajský výbor. O sestavení rozpočtu rozhoduje předsednictvo (Stanovy, čl. 21), resp. osoba, která je členem předsednictva a je jím pověřená za odpovědnost v oblasti hospodaření hnutí (rozhovor Rakušan 2020).

Výroční zprávy hnutí STAN o hospodaření jsou dostupné na webových stránkách od roku 2013. I na základní struktuře hospodaření lze vypočítat proměnu, která je charakteristická pozvolným nárůstem prostředků, se kterými hnutí v každoročních cyklech hospodaří (viz graf č. 9 a detailněji příloha č. 3).

Graf č. 9

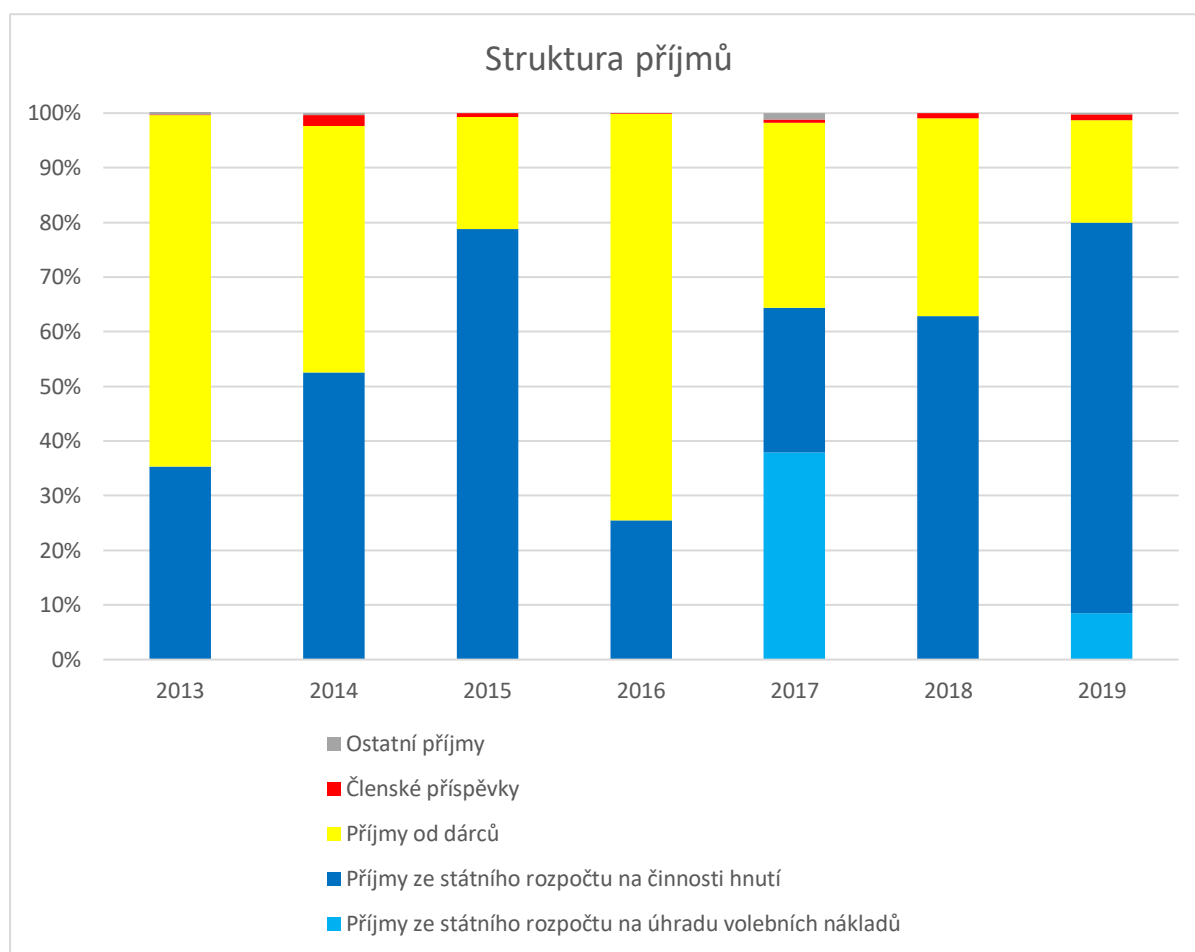
(vlastní zpracování dotazníkového šetření)

V letech 2013 a 2014 hospodařilo hnutí se zápornou konečnou bilancí a snižující tendencí v oblasti příjmů. V roce 2013, kdy probíhaly volby do Poslanecké sněmovny, vykázalo hnutí ztrátu 818 740 Kč, přičemž téměř 2/3 příjmů tvořily finanční prostředky od dárců a necelé 3/4 výdajů vynaložilo hnutí na volby. O rok později v období komunálních voleb byla ztráta 4 575 779 Kč. Poměr příjmů plynoucích se státního rozpočtu za mandáty a dary byl obdobný. Rok 2015 byl v hospodaření politické strany specifický, což bylo způsobeno především absencí voleb. Rozpočet hnutí byl v třetinové výši oproti roku 2013 a hnutí vykázalo na konci roku zisk přes 5 milionů Kč. Více než 3/4 příjmů tvořil příspěvek za mandáty a veškeré výdaje utratilo hnutí za provoz. V roce 2016 se rozpočet kvůli krajským volbám zvedl na téměř šestinásobek předchozího roku a ze 3/4 byl financován ze prostředků od dárců. Na konci roku hnutí vykázalo ztrátu 2,4 milionů Kč, přičemž necelé 2/3 byly využity na úhradu volebních nákladů.

Rok 2017 představuje výraznější změnu struktury hospodaření v příjmové stránce i rekordní rozpočet ve výši 69 190 257 Kč, ze kterého šlo 82,3 % na volební výdaje (viz graf č. 9). V posledních třech letech většina příjmů (kolem 2/3) pochází ze státního rozpočtu, zatímco poklesl podíl prostředků od dárců, který v roce 2015 tvořil necelou polovinu příjmové stránky a v období voleb 64,4 % a 74,4 %. V roce 2017 lze roční rozpočet se ztrátou ve výši 15 tisíc Kč považovat za vyrovnaný, v roce 2018, kdy probíhaly komunální a senátní volby vykázalo hnutí zisk necelý milion korun a v roce 2019 dosáhlo hnutí nejvyššího zisku v konečné bilanci ve výši 22 720 056 Kč.

Ze struktury příjmů, kterou ukazuje graf č. 10, vyplývá zcela minimální podíl členských příspěvků na financování hnutí. Ve výročních zprávách lze zaznamenat navýšení absolutní hodnoty od roku 2017, kdy došlo k zavedení členských příspěvků, ale vzhledem k nízkému počtu členské základny je tato položka v příjmové stránce stále zanedbatelná v porovnání s příspěvkem za mandáty či dary (Výroční zpráva STAN 2020).

Graf č. 10

(vlastní zpracování dotazníkového šetření)

Podle Věslava Michalika, který je v současné době pověřený předsednictva odpovědný za hospodaření hnutí je bilance pozitivní z posledních let způsobená především dlouhodobě úspěšným fundraisingem a tím, že hnutí STAN nemá vysoké fixní náklady. „Byli jsme zvyklí, že neživíme velký aparát oproti stranám, které jsou zastoupeny v Parlamentu delší dobu“ (rozhovor Michalik 2020).

Byť se v poslední době výrazně navýšily prostředky, které hnutí získává za mandáty, i díky samostatnému působení šesti poslanců v Parlamentu, tak podle představitelů hnutí by hnutí případný výpadek příjmů za mandáty zvládlo a neznamenovalo by to zánik hnutí STAN na české politické scéně. „Nebyla by to jednoduchá situace, ale máme velký senátní klub, díky kterému se dají predikovat příjmy na šest let i výrazné množství peněz za mandáty krajských zastupitelů. Pro nás by to určitě konec neznamenovalo.“ (rozhovor Rakušan 2020).

7. Ideologické vymezení hnutí STAN

Určit ideologické vymezení a profil politického hnutí STAN není z politologického pohledu vůbec jednoduché. Má analýza této oblasti má dva základní pilíře, kterými se v této kapitole budu zabývat. Prvním je studium programových dokumentů, kterých není mnoho, což je způsobené krátkým samostatným působením hnutí na národní úrovni. Druhým pilířem je analýza dat ze závěrečné části dotazníku, která se věnuje právě ideologické a programové profilaci sebe i hnutí. V rámci této části využiji i rozhovory s aktéry, dlouhodobě reprezentujícími hnutí ve veřejných funkcích.

7.1. Programové dokumenty

Základní hodnotové postoje hnutí obsahují stanovy ve svém druhém článku. Rozšířenější programové ukotvení, které navazuje právě na programové cíle ze stanov je tzv. „hodnotové desatero“. V obou případech se definuje základní hodnotové smýšlení. Dokumenty zdůrazňují akcent judaisticko-křesťanské morálky, ochrany demokratických principů, právního státu a lidských práv. Dále také avizují prozápadní směřování s podporou členství v EU a prosazování decentralizace ve prospěch samosprávy. V hodnotovém desateru je také výrazný prostor věnován apelu na svobodu jednotlivce nejen v osobní rovině, ale také v té ekonomické – nedotknutelnost soukromého vlastnictví, vyrovnané hospodaření. Ale vedle odpovědnosti jednotlivce se v hodnotovém desateru také klade akcent na solidaritu s lidmi v tíživých situacích, nemocných i starších občanů (STAN 2020e).

Starostové a nezávislí na celorepublikové úrovni již od svého vzniku až do roku 2016 působili v Parlamentu společně s TOP 09, se kterou sdíleli i svůj programový postoj. Ten byl také z velké části tvořen veřejnými postoji mediálně nejviditelnější osoby a předsedy hnutí Petra Gazdíka. *„Dnes již máme vlastní program, ale dříve se to vytvářelo ad hoc kvůli tomu, že jsme žádný neměli a profilovali ho osobnosti Starostů v médiích. Média nám přiložila mikrofon k ústům a my nemohli říct, že mají počkat až svoláme celostátní výbor a ten dá dohromady stanovisko. Nyní už je to o práci stranických komisí, které mají ta programová stanoviska vypracována.“* (rozhovor Gazdík 2020). Samostatný program pro celorepublikové volby vytvořilo hnutí až v roce 2017. Tento volební program má celkem sedmnáct oblastí, ve kterých definují své priority pro krátkodobé i dlouhodobé politické prosazení. Absolutní priority tohoto dokumentu pak shrnuje jeho preambule, vycházející v mnohém z hodnotového desatera hnutí a kapitola strategický plán. Mezi priority hnutí před volbami do Poslanecké sněmovny se objevuje navýšení investic do vzdělávání, snížení počtu úředníků a státní byrokracie, digitalizace státní správy, zrušení zbytečných zákonů, snížení daňové zátěže, zastavení odlivu dividend, dobudování páteční sítě dálnic, podpora výstavby bytů pro seniory, a především vyšší

míra decentralizace a přenesení agend na samosprávy. To vše pod heslem „Silný, ale štíhlý stát“ (STAN 2017c).

Na sněmu v roce 2019 představil současný předseda Vít Rakušan program hnutí pro následující mezivolební období, který označil za „politiku 5 inovací“. Jsou to priority, které měli představitelé hnutí prosazovat na celorepublikové úrovni v nadcházejících letech. Za 5 politických inovací označil především oblasti, které dle něj vyžadují velké reformy – školství, boj se suchem, zjednodušení státní správy, přerozdělování sociálních dávek a daňový systém (Sněm 2019). Program pro první tři oblasti představilo hnutí na svých webových stránkách. Hnutí STAN v oblasti školství navrhuje vyšší prostupnost středoškolského vzdělávání skrze propojení gymnázií a učilišť, zrušení devátého ročníku základní školy nebo propojit vzdělávání s potřebami trhu práce nebo rozložení plnění maturitní zkoušky do období celého středoškolského studia (Moderní školství 2020). V oblasti jednoduchého státu nabízí především rychlejší sdílení informací mezi úřady, digitalizaci a zjednodušení povinností pro firmy (Jednoduchý stát 2020). V oblasti boje se suchem hnutí prosazuje zavedení práva na pitnou vodu do ústavy, sloučení ministerstev životního prostředí a zemědělství nebo jednodušší možnost vyvlastňování pro budování vodních závlah (STAN proti suchu 2020).

Oblasti, které označuje členská základna hnutí za prioritní pro politiku STAN se ve většině případů shoduje právě s programovými prioritami, které jsou představiteli mediálně prezentované. Mezi odpověďmi se objevují především tři oblasti – posílení samosprávy (decentralizace), školství a životní prostředí. Dále také podpora Evropské unie, právního státu a ekonomická prosperita České republiky. Tyto oblasti se ve velké míře shodují s prioritami programu pro volby do Poslanecké sněmovny v roce 2017 a politiku 5 inovací (grafika č. 3).

(vlastní zpracování dotazníkového šetření)

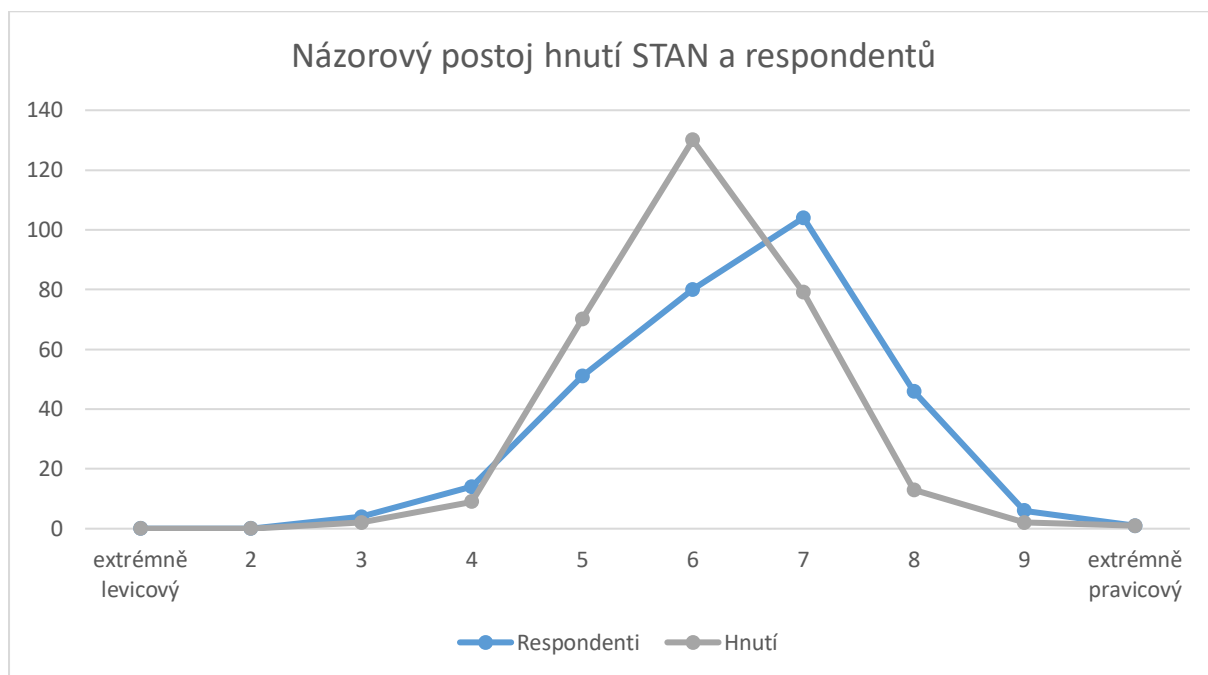
Z programových dokumentů nelze explicitně určit ideologickou podstatu hnutí. Hodnotové desatero určuje hodnotový směr hnutí, který by se akcentem na ekonomické svobody dal označit jako signál směřování liberálním směrem. Ovšem v mnoha dalších aspektech jako je východisko z křesťansko-judaistické morálky nebo akcent na solidaritu s ohroženými skupinami obyvatel ale může naznačovat konzervativnější tendence ideové zázemí.

7.2. Sebeprofilace aktérů hnutí

Při hledání odpovědí na otázku, kam by se hnutí STAN mohlo zařadit na pravo-levé ose, nám může pomoci výzkumná otázka na sebezařazení členů a příznivců na tuto škálu od 1 (extrémně levicový) až 10 (extrémně pravicový). Musíme v této záležitosti brát na zřetel, že rozhodnutí respondentů je ovlivněno tím, co oni vnímají za levicové a pravicové. Rozptyl zařazení na škálu je vysoký a pohybuje se od 3 až do 10, přičemž nejvyšší počet respondentů (více než třetina) se označilo za hodnotu 7. Průměrná hodnota členské základny pro sebezařazení na pravolevou škálu je 6,42. To naznačuje, že většinově respondenti svůj názorový postoj na pravolevé ose označují za středový až středopraví. Osobní názorové postoje členské základny však nemusí být relevantním faktorem pro pozici hnutí STAN jako celku. Graf č. 11 nám ukazuje porovnání v tom, jak členové a příznivci hnutí vnímají svůj osobní postoj v rozdílnosti s tím, jak vnímají STAN jako politickou stranou. Hnutí STAN jako politická

strana se ve vnímání respondentů posouvá více ke středu pravolevé osy. Průměrná hodnota na hodnotu 6,06, přičemž absolutní hodnota se zvyšuje posunem od extrémů ke středu osy. Rozdíl hodnot není nikterak výrazný, protože se většinový postoj pohybuje stále v hodnotách 5-7, nicméně je zřejmý posun z pozice středopravé směrem ke středové.

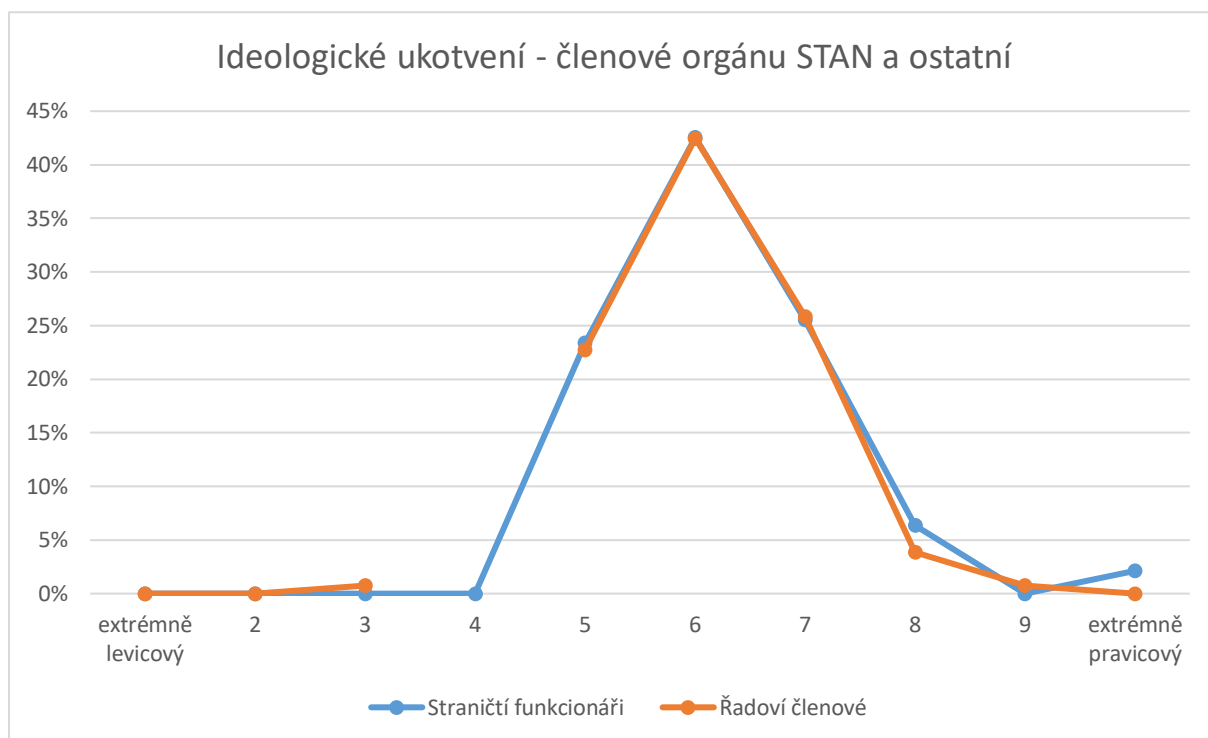
Graf č. 11

(vlastní zpracování dotazníkového šetření)

V zařazení hnutí na pravolevém spektru nehraje roli vnitrostraničná funkce respondentů. Členové republikových vnitrostraničných orgánů a krajských výborů se v tomto prakticky shodují s názory řadových členů či příznivců hnutí. Odlišnost lze spatřovat pouze na krajním spektru pravolevé osy, jenž však může být způsobena statistickou odchylkou kvůli velmi nízkému počtu respondentů, kteří hnutí zařadili do krajních hodnot (viz graf č.12).

Graf č. 12

(vlastní zpracování dotazníkového šetření)

I bývalý předseda hnutí Petr Gazdík, který několik let svými veřejnými vyjádření formoval postoj hnutí, upozorňuje, že STAN zaznamenal během svého vývoje přechod směrem ke od původního středopravicového hnutí více ke středu. Sám sebe přitom označuje za středopravicového politika. „*Ta proměna prošla během mého předsednictví se to přirozeně posunovalo skladbou členské základny. Způsobené je to tím, že v průběhu odešlo mnoho starších starostů, kteří měli blízko k ODS. A dnešní generace starostů je více středová*“ (rozhovor Gazdík 2020). Z tohoto je patrné, že proměna nevzešla z generační výměny ve vedení, ale naopak byla důsledkem proměny ke středovému hnutí, které reprezentuje nová generace starostů, mezi něž současný předseda Vít Rakušan patří.

Podle Věslava Michalika je STAN označován jako středopravé uskupení kvůli spolupráci s TOP 09. Dle jeho slov je však vyšší míra flexibility hnutí při pohybu na pravolevé ose významným prvkem definujícím středové hnutí. „*STAN je centristické, středové hnutí, které v různých aspektech může vykročit nalevo a jiných zase směrem doprava*“ (rozhovor Michalik 2020). Určující pro politiku hnutí je flexibilní postoj napříč klíčovými tématy. STAN projevuje v ekonomické oblasti pravicové liberální rysy, vyznačující se zodpovědným hospodařením, minimálními zásahy státu, ochranou soukromého vlastnictví i minimalistickým přístupem k majetkovému vlastnictví státem. Naopak v pohledu na fungování sociální sítě, zajištění státní

pomoci potřebným v oblasti sociálních služeb a zdravotnictví připomíná hnutí levicově zaměřené uskupení. „*Hnutí STAN by se klidně dalo zařadit do škatulky sociálních demokracií ve skandinávských zemí před 20 lety, které byly typické podobně středovým myšlenkovým proudem.*“ (rozhovor Michalik 2020).

Nejasné ideologické ukotvení na politické scéně hnutí často nahrazuje za „pragmatickou politiku“. Mezi aktéry, s nimiž jsem vedl rozhovor, se taková definice objevovala často. „*Vycházíme od starostů, z komunální politiky, a proto víme, co stát a občané potřebují a umíme řešit jejich problémy. To je naší ideologií*“ (rozhovor Kovářová 2020). Podle Zdeňka Hraby je dominantním prvkem, nahrazujícím zařazení na pravolevou osu, „racionální politika“ (rozhovor Hraba 2020). „*Chceme pragmatické a praktické řešení a nezáleží nám, zda ho někdo strčí do levicové a pravicové krabičky*“ (rozhovor Michalik 2020).

Určitou komparací ideologického postoje politických stran napříč Evropou může být jejich členství a postavení v rámci evropských frakcí v Evropském parlamentu. Hnutí STAN má svého europoslance Stanislava Polčáka již od roku 2014 ve frakci Evropské lidové strany (EPP), Členství europoslance v EPP však nebyla v roce 2014, resp. 2019 zcela autonomním rozhodnutím. V obou případech bylo působení v EPP součástí smlouvy o předvolební koalici s TOP 09, která byla členem frakce již od roku 2009 (rozhovor Polčák 2020).

Podle Stanislava Polčáka je ale frakce EPP svými hodnotami a programem pro hnutí přirozeným uskupení, protože její program je přijatelný pro liberální severské strany i konzervativní jižní strany a je hnutí bližší než liberální program frakce Renew Europe. „*Starostové jsou liberálně konzervativní uskupení a čirý liberalismus Renew nebo dříve Alde by mnohým Starostům nekonvenoval. Víra v tradice a odpovědnost za sebe, rodinu, obec a stát vychází z jádra hnutí*“ (rozhovor Polčák 2020).

Zajímavostí je, že všichni aktéři se shodují ve věci vlivu podstaty komunálního zázemí hnutí na hodnotový a ideově myšlenkový proud. Nicméně právě z podstaty hnutí založeného na kultu starosty jako určité prvku ovlivňujícího ideovou politiku hnutí může vycházet nejednotnost celého uskupení. Každý „nezávislý“ starosta má svou komunální politiku založenou na svých osobních politických hodnotách a dohromady pak tvoří uskupení, které z vychází z jejich názorů, opírá se o jejich zkušenosti, ale nemá jednotnou ideologickou podstatu. Ta nebyla předem definována a byla vytvářena aktéry až v průběhu vývoje hnutí. Lze to vyzorovat i z rozhovorů s aktéry, kteří mají zkušenosti s komunální politikou. Podle Věslava Michalika se starostové o svou obec i občany „starají“, což v sobě obsahuje prvky levicové politiky (rozhovor Michalik 2020). Petr Gazdík zase tvrdí, že „*starostové pociťují dennodenně neschopnost státu na nejnižší úrovni, a proto za takových okolností musí být pro minimální stát*“

a přenesení pravomocí blíže občanům“ (rozhovor Gazdík 2020). Podle Stanislava Polčáka jsou starostové konzervativní ekonomicky kvůli hledání úspor v obecních rozpočtech ale také tím, že hodnotově nevnímají pouze za základní složku jednotlivce, ale rodinu či obec, z čehož je nelze označovat za čiré liberály (rozhovor Polčák 2020).

7.3. Koaliční potenciál a vztah k jiným politickým stranám

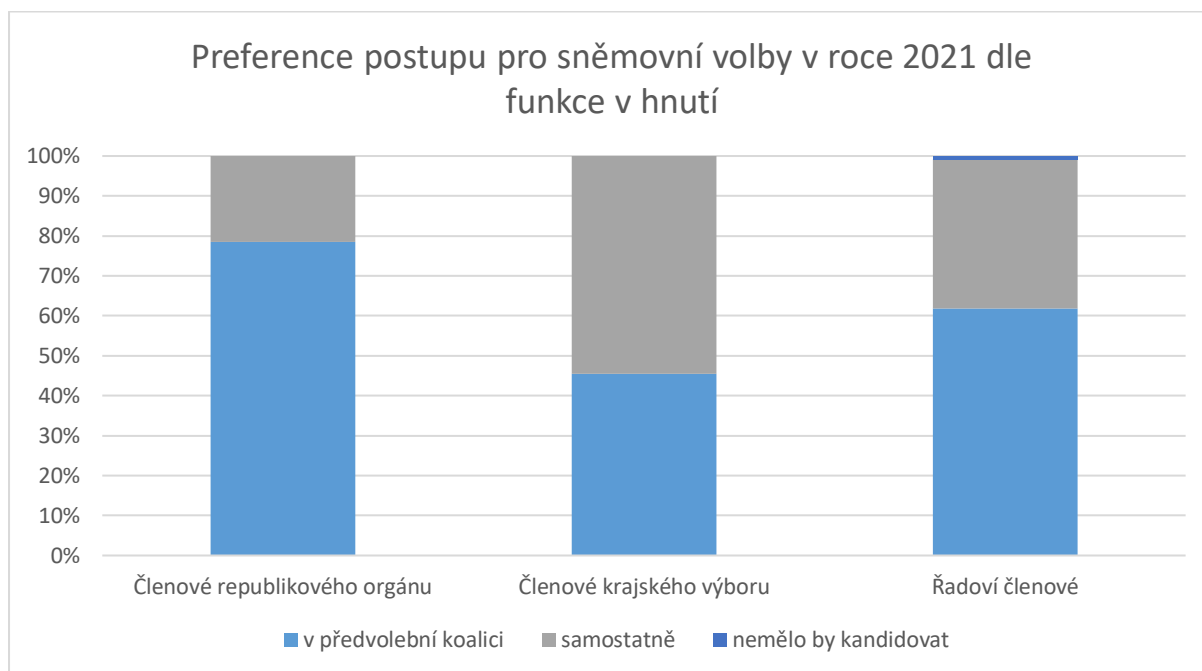
Starostové a nezávislí jsou specifictí také mírou vysokého koaličního potenciálu. Mezi relevantními politickými silami na české scéně velmi rozsáhlým až výjimečným, a to nejen z pohledu koalic povolebních, ale především předvolebních, které nejsou žádoucím faktorem pro získání politické moci. Hnutí STAN si za dobu své existence vyzkoušelo spolupráci s celou řadou uskupení, v posledních volbách v krajských volbách, volbách do evropského parlamentu i do Poslanecké sněmovny spolupracovalo s více než desítkou regionálních uskupení, kterým však tato část nebude věnovat příliš prostoru a zaměřím se na spolupráci s relevantními subjekty působícími na celonárodní úrovni, které vykazují prvky jasného programového a ideologického ukotvení.

Takřka bezprostředně po svém vzniku došlo k integraci s TOP 09, který fungoval na základě dlouhodobé formy spolupráce, jež vydržela 6 let. Oba subjekty spolupracovali ve volbách na všech úrovních až do krajských voleb v roce 2016. V následujícím roce hnutí vytvořilo předvolební spolupráci s KDU-ČSL, která však byla ještě před volbami v roce 2017 ukončena. V evropských volbách v roce 2019 tvořilo hnutí STAN koalici s TOP 09, se kterou spolupracovala i Strana Zelených. Do krajských voleb v roce 2020 hnutí vytvořilo předvolební spolupráci (koalice či forma podpory na kandidátní listině hnutí STAN) s ODS v Královéhradeckém kraji, Českou pirátskou stranou v Olomouckém kraji, s KDU-ČSL ve Středočeském kraji s TOP 09 v Karlovarském a Zlínském kraji a se Stranou zelených v Moravskoslezském kraji (E15.cz 2020). V současném mediálním prostředí se také objevují zprávy o vyjednávání společného postupu do parlamentních voleb v roce 2021, které ze strany hnutí STAN probíhá paralelně s ODS a Českou pirátskou stranou (Aktuálně.cz 2020).

To je velmi široké politické spektrum, které v sobě zahrnuje spektrum od pravicových stran po postmoderní levici, na kterém se projevuje i aktéry zmíněný ideologický vývojový posun směrem doleva na pravolevé osy, což se může projevit na možnosti budoucí širší spolupráce s Piráty nebo Stranou Zelených. Vysoký koaliční potenciál si hnutí dlouhodobě pěstuje i nižší mediálním vyhraněním vůči většině politických subjektů. Dlouhodobě vylučuje spolupráci primárně s KSČM a SPD. „*U nás je to poměrně jednoduché. Nepůjdeme do koalice se žádnou extremistickou, xenofobní stranou a s komunisty“* (E15.cz 2016).

Ze současného mediálního diskurzu je zřejmé, že mezi vedením politických stran dochází k interakci ohledně předvolební koalice do nadcházejících parlamentních voleb, z čehož můžeme odvodit, že vedení zmiňovaných stran nad tím do jisté míry minimálně uvažují. Z neúspěšné spolupráce s KDU-ČSL z roku 2017 však víme, že nebude-li v politické straně s vyšší mírou vnitrostranické demokracie a autonomie nižších orgánů vůle členské základny, dohoda na úrovni vedení nepovede k úspěšné předvolební integraci dotyčných subjektů. Proto je důležité se zaměřit i na názor členské základny a její vůli po integraci v předvolební formu koalice pro parlamentní volby. Více než 60 % respondentů se vyslovilo, že by preferovalo koaliční formát s jinou politickou stranou, zatímco pouze 38,5 % by preferovalo samostatný postup. Data ukazují, že hnutí STAN je předvolební spolupráci na celorepublikové úrovni nakloněné. Vůle pro koaliční postup převažuje u představitelů zastoupených v republikových orgánech (78,6 %) a také řadových členů (včetně předsedů oblastních sdružení), mezi kterými by koaliční postup preferovalo 61,8 % respondentů. Naopak mezi členy krajských výborů je vůle spíše k samostatnému postupu. Ten preferuje 54,5 % z nich (viz graf č. 13).

Graf č. 13

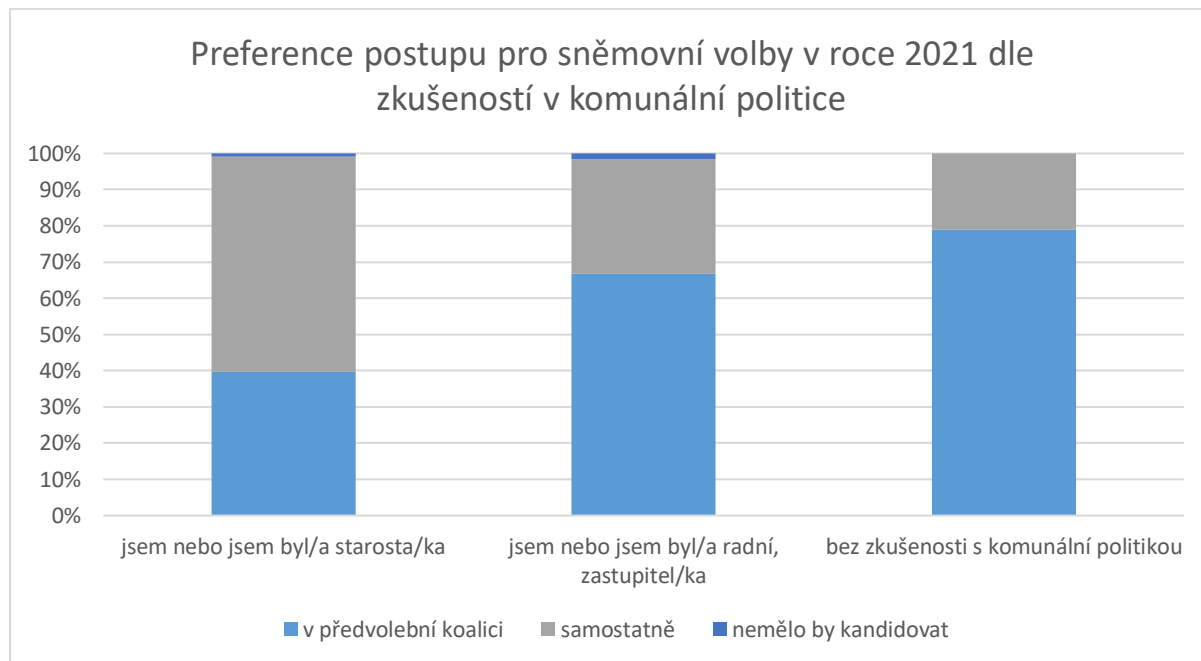

(vlastní zpracování dotazníkového šetření)

Při komplexnější analýze preferencí postupu do sněmovních voleb v roce 2021 se ukazuje, že vyšší míru vůle po předvolební integraci vykazují členové a příznivci bez zkušeností v komunální politice. Necelých 79 % z nich by uvítalo společný postup s jiným politickým

uskupení. K předvolební integraci jsou naopak mnohem skeptičtější současní či bývalí starostové. Z těchto respondentů ji označilo jako prioritu pouze 39,7 % (graf č. 14).

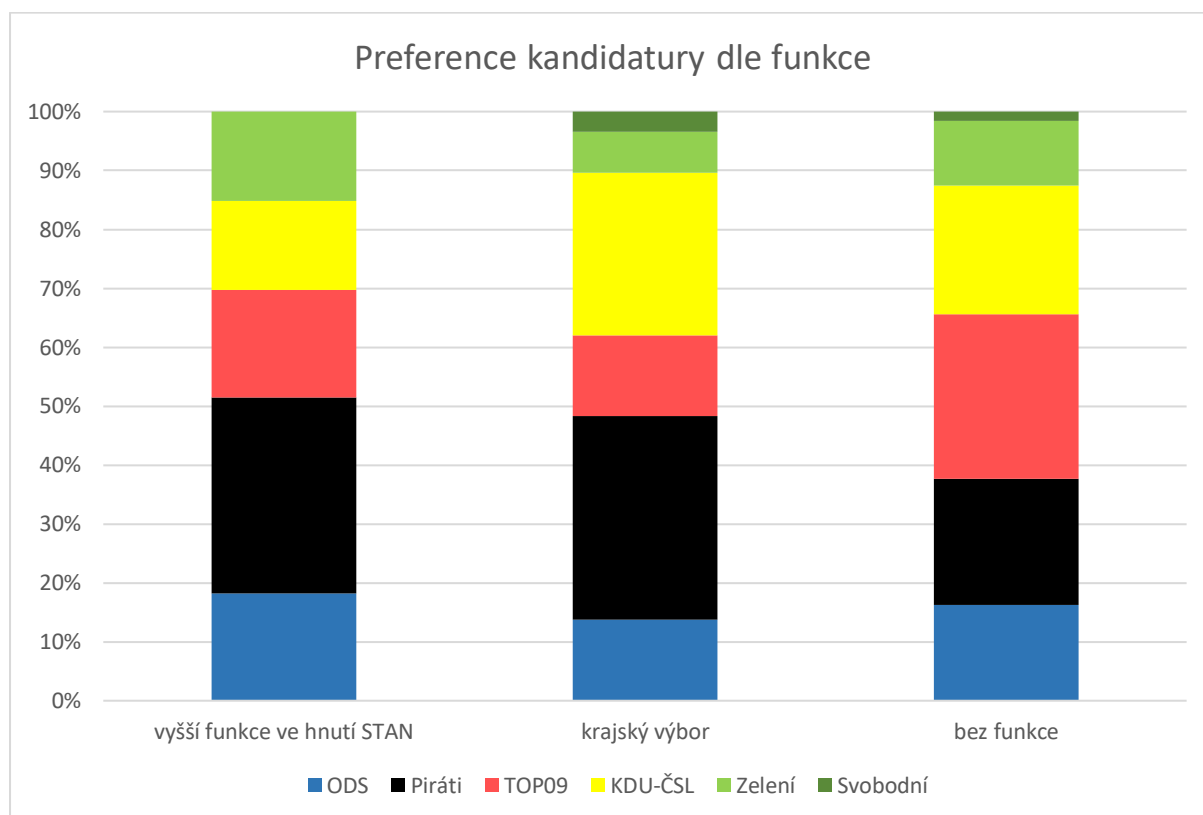
Graf č. 14

(vlastní zpracování dotazníkového šetření)

Při otázce, s kým by mělo hnutí STAN v nadcházejících volbách tvořit předvolební koalici už dochází k fragmentaci názorů respondentů, kteří předvolební koalici preferují. Z deseti nabízených relevantních politických stran vyloučili respondenti pouze čtyři (ANO, ČSSD, SPD a KSČM) a částečně Svobodné. Mezi zbylých pět stran (ODS, Piráti, KDU-ČSL, TOP 09 a Strana Zelených) byly rozloženy preference v nezanedbatelném poměru. Respondenti měli na výběr více preferencí, přičemž jeden respondent zaškrtnl v průměru 2,65 stran. To znamená, že ti respondenti, pro které je prioritou koaliční postup jsou poměrně vstřícní k více politickým stranám. Respondenti uvedli, že 69 % z nich by volilo TOP 09, která uspěla především mezi řadovými členy. Naopak členové republikových orgánů a krajských výborů preferují nejčastěji postup s Piráty (viz graf č. 15), dohromady tuto variantu volilo 60,8 % respondentů. Variantu spolupráce s KDU-ČSL zvolilo 57,5 %, s ODS 43 %, se Stranou zelených 29 % a se Svobodnými 4,3 %.

Graf č. 15

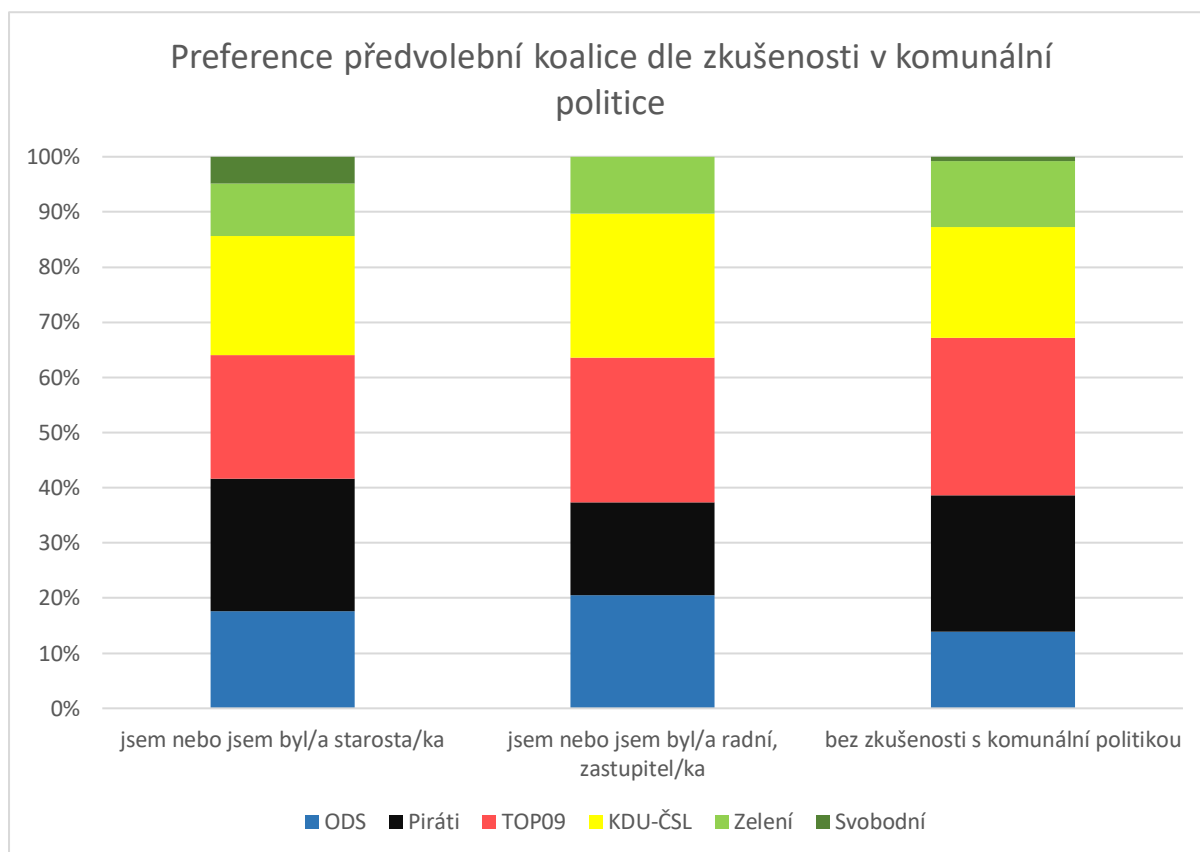

(vlastní zpracování dotazníkového šetření)

Méně výrazné rozdíly v preferenci politických stran pro koaliční postup se pak projevují při rozdělení podle zkušenosti v komunální politice. Z grafu č. 16 je patrné, že respondenti se zkušenostmi v komunální politice mají mezi preferencemi častěji ODS, KDU-ČSL a Svobodné, zatímco respondenti bez zkušeností v komunální politice častěji preferují ostatní strany. Rozdíl je ale v tomto případě téměř zanedbatelný.

Tato fragmentace může být způsobena dvěma faktory. Zaprvé je členská základna hnutí svolná svým nevyhraněným postojem ke spolupráci s více politickými subjekty napříč spektrem, přičemž vylučují pouze spolupráci se stranami, které jsou označovány za extremistické a vládnoucími stranami, vůči nimž je hnutí více než tři roky v parlamentní opozici. Může to být také způsobeno názorovou nejednotností, která vychází ze stejné podstaty nejasného ideového ukotvení.

Graf č. 16

(vlastní zpracování dotazníkového šetření)

Ačkoliv na celostátní úrovni se v opozici hnutí vymezuje vůči současné vládní koalici tvořené hnutími ANO nebo ČSSD, na krajské úrovni spolupracuje i s nimi. Jak dokládá tabulka č. 2), hnutí STAN se podílí s hnutím ANO na pěti krajských koalicích a s ČSSD vládne v šesti krajích. Spolu s ODS jde o tři nejčastější partnery na krajské úrovni. Panuje zde proto výrazný protiklad vůči opozičnímu působení na celostátní úrovni. Na tomto lze jednoznačně ilustrovat vysoký koaliční potenciál, který hnutí umožňuje podílet se na vládnoucích koalicích. Jejich ideologická nevyhraněnost umožňuje, že jsou pro většinu politických subjektů v českém stranickém systému potenciálním partnerem pro spolupráci. Tato vyšší míra četnosti předvolební i povolební spolupráce může být také důsledkem povahy s komunálními rysy, protože starostové už mají většinou minimálně jednu zkušenost s úspěšným vytvořením koalice na komunální úrovni „*Naši politici prošly komunálním kvasem, který je naučil, že politika je uměním kompromisu a schopnosti se dohodnout*“ (rozhovor Michalík 2020).

Byť svými volebními výsledky na celonárodní úrovni či nízkopočetní členskou základnou se může hnutí STAN zdát jako malá strana, která nemá relevantní postavení v rámci stranického systému, tak právě absence programového vymezení a vysoký koaliční potenciál může míru

její relevance v systému výrazně zvyšovat. Podle Sartoriho je potřeba s každou polickou stranou bez ohledu na její velikost počítat, pokud má možnost v nějakém časovém úseku promlouvat do vytvoření vládních koalic. To znamená, že její existence změní směr soutěžení na vládu orientovaných stran z dostředivého na odstředivý (Sartori 2005: 127-128).

U Starostů a nezávislých se takový potenciál projevuje především na krajské úrovni, kde bylo schopno ve většině krajů vytvořit různorodé koalice. Na národní úrovni stále operuje jako opoziční hnutí, ale vykazuje potenciál spolupráce se čtyřmi až šesti subjekty, které mají své zastoupení v Parlamentu, a dokonce se výrazně odlišují svou socioekonomickou orientací i hodnotami, na kterých stojí.

Ve vztahu k ostatním politickým stranám nelze opomenout také kořeny členů a registrovaných příznivců. To znamená odkud pocházejí, zda jsou opravdu formováni z veřejnosti, která nemá zkušenosti s působením v politických stranách či zda byli v průběhu své politické dráhy členy jiných politických stran. Z odpovědí respondentů vyplývá, že téměř 84 % z nich nebylo před vstupem do hnutí STAN členy jiné politické strany. Za pozornost však stojí vysoká fragmentace zbylých více než 16 % respondentů. Ti totiž pocházejí více než třinácti jiných politických uskupení od Svobodných až po ČSSD či Stranu zelených. Nejvíce z nich bylo členy ODS (24 %), Unie svobody (18 %), TOP 09 (12 %), SNK-ED (12 %). Mezi respondenty jsou však bývalí členové dalších politických subjektů – ČSSD, KDU-ČSL, ODA, Věci veřejné, Zelení, Svobodní, ANO 2011 a jiných stran (graf č. 17).

Graf č. 17

(vlastní zpracování dotazníkového šetření)

Na výsledcích patrných z grafu č. 17 lze ilustrovat, jak je hnutí STAN přijatelné pro různé typy osob, které pocházejí z politických stran napříč českým stranickým spektrem.

Závěr

Samotný vznik hnutí Starostové a nezávislí byl a dodnes je na české politické scéně velmi ojedinělý. Uskupení vzniklo z iniciativy několika starostů ve Zlínském kraji, kteří vytvořili kandidátku do krajských voleb s cílem získávat informace z krajské samosprávy a zastupovat zájmy svých měst a obcí. Poté co se koncept osvědčil, začal inspirovat starosty v jiných krajích napříč Českou republikou. Za získané finanční prostředky ze státního rozpočtu za krajské a senátní mandáty se začalo hnutí profesionalizovat a integrovat až v celorepublikové uskupení, kterému předcházela mobilizace starostů skrze téma diskriminačního nastavení rozpočtového určení daní. V tomto případě lze hovořit o pozvolném vzniku zdola, kdy se územní jednotky postupně formovaly v celorepublikový politický subjekt. Způsob vzniku hnutí lze označit z pohledu teorie Angela Panebianca za proces teritoriální difuze. V kontextu českého stranického systému je takový vznik politické strany nestandardní, resp. politická uskupení, jež vzniknou na lokální úrovni ve většině případů nejsou až k integraci v celostátní subjekt. To představovalo nižší míru institucionalizace při vzniku hnutí, resp. po jeho transformaci v celostátní uskupení.

Ačkoli bylo období šestileté spolupráce s TOP 09 na celostátní úrovni v mnoha aspektech zásadní, potlačovalo plnohodnotný rozvoj STAN jako autonomní politické strany s celostátním působením. Ve stínu TOP 09 mělo hnutí prostor pozvolna rozvíjet svou vnitrostranickou organizaci a členskou základnu, která se rekrutovala primárně z řad komunálních politiků. Kategorie systémovosti se proto mohla volně rozvíjet budování pevné organizační struktury a rozvojem vnitrostranické demokracie i skrze prvky decentralizovaného rozhodování uvnitř strany. Vnitřní organizační struktura je stabilní, přičemž nastavená pravidla organizačního uspořádání jsou akterem respektována a v praxi dodržují. V důsledku tyto faktory posilují systémovost, která má až do současnosti pozitivní vliv na institucionalizaci hnutí STAN. Je to ale jediná dimenze, která v celém průběhu vývoje hnutí míru institucionalizace navyšuje.

Z aktuálního pohledu se období takové formy dlouhodobé spolupráce s TOP 09 jeví jako výhodné, protože STAN nebyl v přímé linii při prosazování „nevděčných politik“ v době krize či u pádu Nečasovi vlády. Byť byl na parlamentní úrovni součástí poslaneckého klubu TOP 09 i vládní koalice, jako svébytná značka byl pro veřejnost skrytý pod dominancí TOP 09. I z toho důvodu mohla nadále volební podpora STAN na všech úrovních postupně narůstat a v roce 2017 využít protestní rétoriky. Není však zcela zřejmé, zda měla kategorie autonomie negativní vliv na institucionalizaci politického uskupení v rámci stranického systému. Hnutí STAN nebylo úplně autonomní jednotkou, která mohla svévolně rozhodovat o formulaci vlastních cílů a jejich prosazování či o nominaci kandidátních listin. Nicméně povedlo se prosadit hlavní

politický cíl hnutí, kterým bylo rozpočtové určení daní, na druhou stranu s mnoha politikami TOP 09 představitelé hnutí nesouhlasili (rozhovor Gazdík 2020).

Pro posouzení vlivu kategorie rozšiřování hodnot na míru institucionalizace hnutí STAN musíme odlišit období jeho vzniku a působení po prosazení rozpočtového určení daní. Hnutí vzniklo jako společné uskupení starostů, jejichž silným motivem pro politické aktivity byl boj proti daňové diskriminaci. Jednalo se o společný a velmi silný cíl, který posiloval míru institucionalizace hnutí. Po dosažení tohoto cíle, jakožto jednotícího prvku skupiny, starostů se projevila absence společné zájmu, že je hnutí bez silného mobilizačního prvku uvnitř ideově a programově nejednotné, což vedlo k sestupné tendenci institucionalizace vlivem tohoto aspektu interní dimenze.

Omezení institucionalizace představovalo upínání mediální pozornosti na osobu předsedy hnutí, poslance a později také místopředsedy Poslanecké sněmovny Petra Gazdíka. V době spolupráce s TOP 09 byl de facto jedinou výraznou tvář hnutí a kvůli nízkému povědomí veřejnosti o hnutí STAN, skrytém v té době pod značkou TOP 09, byl symbolem hnutí směrem k veřejnosti právě předseda Petr Gazdík. Také absence vypracovaných programových dokumentů a odborných postojů k politickým tématům byla důvodem toho, že mediálně prezentované postoje Petra Gazdíka často představovaly postoje celého hnutí, což byl další aspekt nižší míry institucionalizace během let 2009-2017.

Samostatná kandidatura v roce 2017 a překročení potřebné hranice pro vstup do Poslanecké sněmovny představovala výraznou proměnu v procesu institucionalizace hnutí z hlediska obou dimenzí ovlivňujících míru institucionalizace. Hnutí STAN pro sněmovní volby vytvořilo vlastní politický program, který byl první komplexnější formulací politických cílů autonomního politického uskupení a byl vytvořen samostatný poslanecký klub, který je nezbytný pro politické prosazování těchto cílů. Výrazněji také posílila značka politického hnutí jako marketingový produkt. STAN se prezentací vlastního vizuálu i osobností dostal do povědomí veřejnosti s důrazem na jeho existenci, což vedlo k nárůstu preferencí v průzkumech veřejného mínění. V rámci kategorie zhmotnění proto hnutí až do roku 2017 posilovalo svou míru institucionalizace.

Od té doby lze skrze kategorii zhmotnění hovořit o stagnaci vlivu na institucionalizační proces, protože preference hnutí STAN se stále pohybují okolo pětiprocentní hranice zaručující vstup do Poslanecké sněmovny (ČT24 2020). Z toho důvodu nelze působení hnutí STAN na nejvyšší úrovni stále považovat za životaschopné. Disponuje početným senátorským klubem, jehož počet v průběhu času narůstá, ale pro politickou stranu v českém politickém systému je absence v Poslanecké sněmovně velkou ztrátou především kvůli výraznému snížení mediálního zájmu

věnovaného zástupcům v dolní komoře. Důležité v tomto ohledu budou nadcházející krajské a sněmovní volby, které mohou prolomit přetrvávající stagnaci zhmotnění a posunout institucionalizační proces hnutí pozitivním či negativním směrem.

I aspekty interní dimenze byly ovlivněné postupnou proměnou hnutí pro roce 2017. Byť ani jeden z nich nezvrátil svůj vliv na institucionalizační proces, ale naopak lze hovořit o prohloubení stavu z období před rokem 2017. Po sněmovních volbách a po změně předsedy hnutí došlo ke zvýšené interakci mezi členskou základnou a vedením. Vznikla celá řada nástrojů, které zvýšily participaci a informovanost členů a registrovaných příznivců – rozesílá se pravidelný newsletter předsedy, vydávají se stranické noviny, vznikla komunikační platforma na Facebooku a zavedly se vnitrostranické ankety k politickým otázkám. Členové a registrovaní příznivci se mohou skrze odborné komise podílet na tvorbě programu i stanovisek zákonodárců (rozhovor Kovářová 2020). Hnutí profesionalizovalo a navýšilo své expertní zázemí i svou příjmovou stránku rozpočtu skrze příspěvku za mandáty v Poslanecké sněmovně. To přirozeně vedlo k ještě výraznějšímu posílení míry institucionalizace.

Tu ale naopak stále oslabuje kategorie rozšiřování hodnot jako subjektivní aspekt interní dimenze. Se zvýšeným nábořem nových členů se do hnutí rekrutovali především lidé z řad občanské společnosti, kteří doposud neměli zkušenosti s komunální politikou. Jejich motiv spočívá především v nespokojenosti se stavem současné politické scény a vykazují určité odlišnosti od členů a registrovaných příznivců, které jsou v hnutí již delší dobu. Jednotné ideologické zázemí s ustáleným hodnotovým systémem společným pro všechny aktéry je kategorií, která dlouhodobě brání hnutí STAN k vyšší míře institucionalizace v českém politickém systému.

V úvodu své práce jsem si stanovil výzkumnou otázku, zda naplňuje hnutí STAN rysy „elitní“ strany s vlivem notáblů na jeho působení v politickém systému. Hnutí lze charakterizovat jako stranu elitního typu v moderním pojetí. Vyznačuje se nízkým počtem členů, přičemž členství jako takové má dokonce ještě charakter exkluzivity skrze dvouletou čekací lhůtu. Statut dvojitého členství, což je v českém prostředí specifický jev, vytváří hnutí STAN větší příležitosti v rekrutování osobností, které si chtějí uchovat punc nezávislosti. Takový prvek představuje o to větší výhodu vůči svým konkurentům v získávání nezávislých osobností na kandidátní listiny v českém prostředí, které se vyznačuje krizí modelu stranicství.

Organizační struktura hnutí je rozvinutá a nese prvky decentralizovaného rozhodování, protože krajské organizace jako základní jednotka mají na svém územní působnosti omezenou moc jen ve výjimečných případech. Mohou nabírat nové registrované příznivce, schvalovat kandidáty i tvořit koalice na krajské úrovni nebo nominovat kandidáty ze svého středu do parlamentních

voleb. Středočeská organizace hnutí dokonce některé své výhradní pravomoci přenáší dobrovolně na nižší úroveň oblastních sdružení.

Existuje velmi blízká provázanost mezi vedením strany a představiteli hnutí v Parlamentu. Z šestičlenného poslaneckého klubu STAN je pět členů předsednictva. Ve vedení hnutí jsou také dva senátoři. Předsednictvo se na jednáních také zabývá parlamentní agendou. Dle těchto rysů by bylo možné hnutí STAN zařadit do kategorie moderních kádrových stran.

S Koolovou definicí (1994) ale nekoresponduje struktura financování Starostů a nezávislých. V období 2013-2016 bylo hnutí financováno podobným poměrem z veřejných rozpočtů a od soukromých dárců, přičemž poměr určovalo, zda je volební rok či nikoli. Od roku 2017 jsou příjmy z velké části tvořeny příspěvky z veřejných rozpočtů. Členské příspěvky hrají pouze marginální roli i po jejich povinném zavedení.

Výraznou roli, která vyplývá už z názvu, mají v hnutí starostové a komunální politici. Strana vznikla na konceptu politického sdružení starostů a ti si uchovávají až dodnes v mnoha ohledech výsadní postavení. Ačkoli starostů v hnutí od roku 2017 každoročně ubývá, mají stále drtivé zastoupení v republikových orgánech i krajských výborech hnutí, čímž mají výrazný vliv na formování politiky hnutí uvnitř i navenek. Nejedná se přitom o konkrétní osoby, jako spíše o starostenskou funkci. Lze je proto označit jako notáblly, které si udržují výsadní postavení v politické straně. Pro STAN jako politický subjekt představují starostové důležitý aspekt, díky kterému je mají silné zázemí na komunální i krajské úrovni. I analýza prostorové podpory ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2017 ukazuje, že STAN byl úspěšný v menších obcích, kde rekrutuje své starosty, což elektorát STAN odlišuje od liberálního elektorátu stran jako TOP 09, Piráti nebo historicky ODA.

Tento fenomén starostů, kteří tvoří politické uskupení na celostátní úrovni je však způsobený podporou vnějších faktorů politického systému. Jednak je to vysoký počet obcí, ze kterých může hnutí rekrutovat své notáblly. Za druhé jde o volební systém na komunální úrovni, který relativně jednoduše umožňuje kandidovat Sdružením nezávislých kandidátů či nezávislým osobám, která pak v kombinaci s odporem vůči politickému stranictví dosahují vysokých volebních úspěchů. A právě tito nezávislí starostové byli dlouhodobě skupinou, ze které se notábllové hnutí rekrutovali. A za třetí je to široká možnost kumulace funkcí, což umožňuje hnutí STAN využívat osobnosti z řad starostů v různých typech voleb a opakovaně.

Pro udržení tohoto konceptu hnutí založeného na místních notáblech z komunálního prostředí je důležité udržet v těchto oblastech status quo. Spolu s tím, ale od roku 2017 prochází hnutí STAN vnitrostranickou proměnou, kdy se poměr starostů vůči lidem pocházejícím z nekomunálního prostředí snižuje, čímž ve struktuře členské základny dochází k přiblížení se

jiným politickým stranám a v následujících letech může dojít k oslabení stranických notáblů uvnitř hnutí STAN.

Summary

The very origin of the Mayors and Independents Movement (STAN) has been unique on the Czech political scene from the beginning. The group was formed on the initiative of several mayors in the Zlín Region, who created a list of candidates for the regional elections with the aim of obtaining information from the regional self-government and representing the interests of their towns and municipalities. After the concept has proved its worth, it began to inspire mayors in other regions across the Czech Republic. For the funds obtained from the state budget for regional and senate mandates, the movement began to become more professional and integrated into a nationwide grouping, which was preceded by the mobilization of mayors through the topic of discriminatory tax budgeting. In this case, we can speak of a gradual emergence from below, when territorial units gradually formed into a nationwide political entity. From the point of view of Angel Panebianco's theory, the way in which the movement originated can be described as a process of territorial diffusion. In the context of the Czech party system, such a political party is non-standard, resp. political groupings that arise at the local level in most cases are not up to integration into a national entity. This represented a lower degree of institutionalization in the emergence of the movement, respectively after its transformation into a nationwide grouping.

Although the period of six years of cooperation with TOP 09 at the national level was crucial in many respects, it suppressed the full development of STAN as an autonomous political party with a nationwide operation. In the shadow of TOP 09, the movement had the space to gradually develop its internal party organization and membership base, which was recruited primarily from the ranks of municipal politicians. The category of systemicity could therefore freely develop by building a solid organizational structure and developing intra-party democracy also through elements of decentralized decision-making within the party. The internal organizational structure is stable, while the set rules of the organizational structure are respected by the actors and observed in practice. As a result, these factors strengthen the systemic nature that has so far had a positive effect on the institutionalization of the STAN movement. But it is the only dimension that increases the rate of institutionalization throughout the development of the movement.

From the current point of view, the period of such a form of long-term cooperation with TOP 09 seems to be advantageous, because STAN was not in a direct line in promoting "ungrateful policies" during the crisis or the fall of Nečas' government. Although it was part of the TOP 09 parliamentary group and the government coalition at the parliamentary level, it was hidden from the public under the dominance of TOP 09 as a distinctive brand. However, it is not entirely

clear whether the category of autonomy had a negative effect on the institutionalization of political groupings within the party system. The STAN movement was not a completely autonomous unit that could arbitrarily decide on the formulation of its own goals and their promotion or on the nomination of candidate lists. However, the main political goal of the movement, which was the budget determination of taxes, was successfully enforced; on the other hand, the movement's representatives did not agree with many TOP 09 policies (Gazdík 2020 interview).

To assess the impact of the category of dissemination of values on the degree of institutionalization of the STAN movement, we must distinguish the period of its origin and operation after the enforcement of the budgetary determination of taxes. The movement as a joint grouping of mayors, whose strong motive for political activities was the fight against tax discrimination. It was a common and very strong goal that strengthened the degree of institutionalization of the movement. After achieving this goal, as a unifying element of the group, the mayors showed a lack of common interest that the movement without a strong mobilization element is ideologically and programmatically inconsistent within the world, which led to a downward trend of institutionalization due to this aspect of the internal dimension.

The limitation of institutionalization was the focus of media attention on the person of the movement's chairman, deputy and later also the deputy chairman of the Chamber of Deputies, Petr Gazdík. At the time of cooperation with TOP 09, he was de facto the only significant face of the movement and due to the low public awareness of the STAN movement, hidden at the time under the TOP 09 brand, the symbol of the movement towards the public was the chairman Petr Gazdík. The absence of elaborated program documents and expert opinions on political topics was also the reason why the media presented attitudes of Petr Gazdík often represented the attitudes of the whole movement, which was another aspect of the lower degree of institutionalization during 2009-2017.

Independent candidacy in 2017 and exceeding the necessary threshold for entry into the Chamber of Deputies represented a significant change in the process of institutionalization of the movement in terms of both dimensions affecting the degree of institutionalization. The STAN movement for parliamentary elections created its own political program, which was the first more comprehensive formulation of the political goals of the autonomous political grouping, and a separate parliamentary group was created, which is necessary for the political promotion of these goals. It also significantly strengthened the brand of the political movement as a marketing product. STAN with a presentation of your own visuals and personalities became

known to the public with an emphasis on its existence, which led to an increase in preferences in opinion polls. Therefore, within the materialization category, the movement strengthened its degree of institutionalization until 2017.

Since then, we can talk about the stagnation of influence on the institutionalization process through the category of materialization, because the preferences of the STAN movement are still around the 5% limit guaranteeing entry into the Chamber of Deputies (ČT24, 2020). For this reason, the operation of the STAN movement at the highest level can still not be considered viable. It has a large senatorial club, the number of which is growing over time, but for a political party in the Czech political system, absence from the Chamber of Deputies is a great loss, mainly due to a significant reduction in media interest in representatives in the lower house. Important in this regard will be the upcoming regional and parliamentary elections, which may break the persisting stagnation of materialization and move the institutionalization process of the movement in a positive or negative direction.

Aspects of the internal dimension were also affected by the gradual transformation of the movement for 2017. Although none of them reversed their influence on the institutionalization process, but on the contrary we can talk about deepening the situation before 2017. between the membership base and management. A number of tools have emerged to increase the participation and awareness of members and registered supporters - a regular newsletter of the chairman, party newspapers are published, a communication platform on Facebook has been set up and internal party polls have been set up on political issues. Members and registered supporters can participate through the expert commissions in the creation of the program and the opinions of legislators (interview Kovářová 2020). The movement professionalised and increased its expert background and its revenue side of the budget through a contribution for mandates in the Chamber of Deputies. This naturally led to an even greater strengthening of the degree of institutionalization.

On the contrary, it is still weakened by the category of spreading values as a subjective aspect of the internal dimension. With the increased recruitment of new members, people from civil society, who have not yet had experience with communal politics, were recruited into the movement. Their motive lies primarily in dissatisfaction with the state of the current political scene and they show certain differences from members and registered supporters who have been in the movement for a long time. A unified ideological background with a stable value system common to all actors is a category that has long prevented the STAN movement from achieving a higher degree of institutionalization in the Czech political system.

At the beginning of my work, I set myself a research question whether the STAN movement fulfills the features of an "elite" party with the influence of notables on its activities in the political system. The movement can be characterized as an elite-type party in a modern sense. It is characterized by a low number of members, and membership as such even has the character of exclusivity through a two-year waiting period. The status of double membership, which is a specific phenomenon in the Czech environment, creates greater opportunities for the STAN movement in recruiting personalities who want to retain the stamp of independence. Such an element represents an even greater advantage over its competitors in obtaining independent personalities for candidate lists in the Czech environment, which is characterized by the crisis of the partisan model.

The organizational structure of the movement is developed and carries elements of decentralized decision-making, because regional organizations as a basic unit have limited power in their territorial competence only in exceptional cases. They can recruit new registered supporters, approve candidates and form coalitions at the regional level, or nominate candidates from among themselves for parliamentary elections. The Central Bohemian organization of the movement even voluntarily transfers some of its exclusive powers to the lower level of regional associations.

There is a very close link between the party leadership and the movement's representatives in Parliament. There are five members of the presidency from the six-member STAN parliamentary group. The movement is also led by two senators. At the meeting, the presidency also deals with the parliamentary agenda. According to these features, it would be possible to place the STAN movement in the category of modern personnel parties.

However, the structure of funding of Mayors and Independents does not correspond to Kool's definition (1994). In the period 2013-2016, the movement was funded by a similar ratio from public budgets and private donors, with the ratio determining whether or not it was an election year. Since 2017, revenues are largely made up of contributions from public budgets. Membership fees play only a marginal role even after their mandatory introduction.

Mayors and municipal politicians play a significant role in the movement, as the name implies. The party was founded on the concept of a political association of mayors, and they still retain a privileged position in many respects. Although the mayors of the movement have been declining every year since 2017, they still have an overwhelming representation in the republic's bodies and regional committees of the movement, thus having a significant influence on the formation of the movement's policy within and outward. These are not specific persons, but rather a care function. They can therefore be described as notables who maintain a privileged

position in a political party. For STAN as a political entity, mayors represent an important aspect, thanks to which they have a strong background at the municipal and regional level. An analysis of spatial support in the elections to the Chamber of Deputies in 2017 also shows that STAN was successful in smaller municipalities where it recruits its mayors, which distinguishes the STAN electorate from the liberal electorate of parties such as TOP 09, Pirates or historically ODA.

However, this phenomenon of mayors, who form a political grouping at the national level, is caused by the support of external factors of the political system. On the one hand, there is a high number of municipalities from which the movement can recruit its notables. Secondly, it is an electoral system at the municipal level, which relatively easily allows candidates to run by the Association of Independent Candidates or independent persons, which in combination with resistance to political partisanship achieve high electoral success. And it was these independent mayors who have long been the group from which the notable movement was recruited. And thirdly, it is a wide possibility of cumulation of functions, which allows the STAN movement to use personalities from the ranks of mayors in various types of elections and repeatedly.

To maintain this concept of a movement based on local notables from the communal environment, it is important to maintain the status quo in these areas. At the same time, but since 2017, the STAN movement has undergone an internal party transformation, with the ratio of mayors to people from non-municipal backgrounds declining, bringing the political structure closer to other political parties and weakening party notables within the movement STAN.

Použitá literatura a elektronické zdroje:

ANO ztrácí členy, Okamura hlásí nárůst. In: *Novinky.cz* [online]. 2020 [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/ano-ztraci-cleny-okamura-hlasi-narust-40330149>

BARTONÍČEK, Radek. Spojením s TOP 09 Babiše neporazíme, říká Rakušan. Rozhoduje se mezi Piráty a ODS. *Aktuálně.cz* [online]. 2020 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/politika/spojenim-starostu-s-top-09-babise-neporazime-rika-rakusan/r~9152b516c1c011ea95caac1f6b220ee8/>

Bernard je lídrem STAN v krajských volbách. Rok chystaná šaráda, říká Hamáček. In: *IDNES: Zpravodajství* [online]. 2020 [cit. 2020-06-29]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/plzen/zpravy/josef-bernard-stan-volby-lidr-jan-hamacek.A200609_114050_plzen-zpravy_pp

Celostátní výbor STAN. In: *Starostové a nezávislí* [online]. 2020 [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: <http://www.starostove-nezavisli.cz/nasi-lide/celostatni-vybor-stan>

CHARLOT J. *Le Phénomène gaulliste*, Fayard: Paris. 1970, III, s. 63–85.

CIRHAN, Tomáš a Jakub STAUBER. Online supporter and registered sympathiser as alternatives to a regular party member. *East European Politics* [online]. 2018, 34(4), 458-482 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21599165.2018.1532410>

Členové - Poslanecký klub TOP 09 a Starostové. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: Digitální repozitář* [online]. [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/snem.sqw?!=cz&id=865&O=6&fbclid=IwAR2xmG3qYcCPQeT2Cztt1gl8w7mSzs7dq6CZybgLbU5CQ2DJyIOX25qLrCU>

Členství ve STAN. In: *Starostové a nezávislí* [online]. 2020b [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: <http://www.starostove-nezavisli.cz/zapojte-se/clenstvi-ve-stan>

ČTK. Novým předsedou hnutí STAN byl zvolen liberecký hejtman Půta. In: *Deník.cz* [online]. 2014 [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: https://www.denik.cz/z_domova/novym-predsedou-hnuti-stan-je-liberecky-hejtman-puta-20140328.html

ČTK. Prezident jmenoval Hanákovou novou ministryní kultury. *E15* [online]. 2011 [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/domaci/prezident-jmenoval-hanakovou-novou-ministryni-kultury-727832>

ČTK. Půta odstoupil z postu předsedy hnutí STAN: Obviněný hejtman. In: *Týden.cz* [online]. 2015 [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/puta-odstoupil-z-postu-predsedy-hnuti-stan_366494.html

Dohoda TOP 09 a STAN. Pokračujeme! In: *TOP09* [online]. 2014 [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: <https://www.top09.cz/co-delame/medialni-vystupy/dohoda-top-09-a-stan-pokracujeme-15067.html>

Doplňovací volby do Senátu Parlamentu ČR konané dne 5.1. – 6.1.2018. *Volby.cz* [online]. Český statistický úřad [cit. 2020-06-20]. Dostupné z: <https://volby.cz/pls/senat/se?xjazyk=CZ&xdatum=20180105>

Doplňovací volby do Senátu Parlamentu ČR konané dne 5.4. – 6.4.2019. *Volby.cz* [online]. Český statistický úřad [cit. 2020-06-20]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/senat/se?xjazyk=CZ&xdatum=20190405>

DOSTÁL, Vratislav. Hnutí ANO cílí na starší voliče, ODS na vzdělanější, levice vyklízí terén, říká Prokop. *Info.cz* [online]. 2018 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://www.info.cz/zpravodajstvi/cesko/hnuti-ano-cili-na-starsi-volice-ods-na-vzdelanejsi-levice-vyklizi-teren-rika-prokop>

DUVERGER, Maurice. *Political parties, their organization and activity in the modern state*. London: Methuen, 1954.

Evropská kvalita života pro všechny. Koalice STAN, regionálních hnutí a TOP 09 představila priority pro eurovolby. In: *Starostové a nezávislí* [online]. 2019 [cit. 2020-07-15]. Dostupné z: <https://www.starostove-nezavisli.cz/info-a-media/tiskove-zpravy/evropska-kvalita-zivota-pro-vsechny-koalice-stan-regionalnich-hnuti-a-top-09-predstavila-priority-pro-eurovolby>

GAZDÍK, Petr. Projev kandidáta na předsedu. In: *Záznam: VIII. republikový sněm Starostů a nezávislých* [youtube video]. STAN, 16. 4. 2016.

HANLEY, Sean. Dynamics of New Party Formation in the Czech Republic 1996-2010: Looking for the Origins of a Political Earthquake. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* [online]. 2011, 47(1) [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: https://sreview.soc.cas.cz/artkey/csr-201101-0006_dynamics-of-new-party-formation-in-the-czech-republic-1996-2010-looking-for-the-origins-of-a-political-earthqu.php?l=EN&fbclid=IwAR1_NwX-P4e5oaTxj7Bs2WISBgiOCyZgJOXFBhhyZ6wQbVI_Hw8v6SN7oVA

Hejtman Půta se vzdal poslaneckého mandátu, do Sněmovny jde rebel Pávek. In: *IDNES: Zpravodajství* [online]. 2017 [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/liberec/zpravy/hetjman-martin-puta-poslanecky-mandat-snemovna-pavek.A171106_131008_liberec-zpravy_jape

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Portál, 2016.

HLINOVSKÝ, Šimon. *TOP 09 a STAN jako aliance stran*. 2015. Diplomová práce. Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy. Vedoucí práce PhDr. Petr Juptner, Ph.D.

Hnutí STAN by mělo postavit až 1500 kandidátek v komunálních volbách. In: *Starostové a nezávislí* [online]. 2018 [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: <https://www.starostove-nezavisli.cz/info-a-media/tiskove-zpravy/hnuti-stan-by-melo-postavit-az-1500-kandidatek-v-komunalnich-volbach>

Hnutí STAN schválilo podobu koaliční kandidátky i volební program. In: *Starostové a nezávislí* [online]. 2019b [cit. 2020-05-29]. Dostupné z: <https://www.starostove-nezavisli.cz/info-a-media/tiskove-zpravy/hnuti-stan-schvalilo-podobu-koalicni-kandidatky-i-volebni-program>

HOPKIN, J. a PAOLUCCI C. The business firm model of party organisation: Cases from Spain and Italy. *European Journal of Political Research*. 1999, 35 (3), s. 307–339.

CHARVÁT, J. a JUST, P. Krize politického stranictví a noví straníční aktéři v české politice. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2016, 118 s.

Jednoduchý stát: Stát má sloužit, ne překážet. In: *Starostové a nezávislí* [online]. 2020 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://www.jednoduchystat.cz/>

Kandidáti pro volby do krajů 2020: Seznam kandidátů všech krajů. *E15* [online]. 2020 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/volby/krajske-volby/kandidati-pro-volby-do-kraju-2020-seznam-kandidatu-vsech-kraju-1371779>

KATZ, R. a MAIR P. 1995. „Changing Models of Party Organization and Party Democracy.“ *Party Politics* 1, č. 1, 5–28.

KIRCHHEIMER, Otto. The Transformation of The Western European Party Systems. In: Joseph LA PALOMBARA a Myron WEINER, eds. *Political Parties and Political Development*. Princeton: Princeton University Press, 1966, s. 177–200.

KLÍMA, Michael. *Od totality k defektní demokracii: privatizace a kolonizace politických stran netransparentním byznysem*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2015. Edice politické systémy.

KOPEČEK, L., & SVAČINOVÁ, P. Kdo rozhoduje v českých politických stranách? Vzestup nových politických podnikatelů ve srovnávací perspektivě. *Středoevropské politické studie*. 2015, 17(2), 178–211.

KOOLE, Ruud. The Vulnerability of The Modern Cadre Party in The Netherlands. In: Richard S. KATZ a Peter MAIR, eds. *How Parties Organize: Change and Adaptation in Party Organizations in Western Democracies*. London: Sage Publications, 1994

KREML, Karel. *Analýza volební kampaně Starostů a nezávislých před krajskými volbami v roce 2016*. 2017. Diplomová práce. Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy. Vedoucí práce Mgr. Anna Matušková, Ph.D.

MAŠKARINEC, Pavel. *Analýza prostorové podpory a stranického nahrazení na příkladu hnutí Starostové a nezávislí (STAN): Vstup nového subjektu do stranického systému České republiky* [online]. 2020 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/339941253_Analyza_prostorove_podpory_a_stranickeho_nahrazeni_na_prikladu_hnuti_Starostove_a_nezavisli_STAN_Vstup_noveho_subjektu_do_stranickeho_systemu_Ceske_republiky_An_analysis_of_spatial_support_and_party_r

MEJSTRÍK, Martin. Panebiancův organizační model a jeho aplikovatelnost na transformaci komunistických stran v západní Evropě. *Politologický časopis* [online]. 2013, 2013(3), 282–298 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: https://www.politologickyacasopis.cz/userfiles/file/2013/3/Polcas_2013_3_pp_282_298.pdf

Moderní školství: Vzdělávání pro 21. století. In: *Starostové a nezávislí* [online]. 2020 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://moderniskolstvi.cz/>

Náš volební lídr je otec registru smluv Jan Farský. In: *Starostové a nezávislí* [online]. 2017 [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: <https://www.starostove-nezavisli.cz/info-a-media/tiskove-zpravy/nas-volebni-lidr-je-otec-registru-smluv-jan-farsky>

Naši partneři: Archiv. In: *Starostové a nezávislí* [online]. 2016 [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: <https://www.starostove-nezavisli.cz/volby/archiv/krajske-volby-2016/nasi-partneri>

NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-22-2.

Organizační výbor: Senát PČR. *Senát Parlamentu ČR* [online]. 2020 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: https://senat.cz/organy/index.php?lng=cz&ke_dni=31.7.2020&O=12&par_2=408&fbclid=IwAR3z7lxT-gS634M-W-MyOuy8Ar_Q4wKM9tT6BkOO4tiwgCsBA9BQkiQQMR8

OTTO, Pavel. Petr Gazdík: Krajské volby ukážou, jaká bude další cesta Starostů. In: *E15* [online]. 2016 [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/domaci/petr-gazdik-krajske-volby-ukazou-jaka-bude-dalsi-cesta-starostu-1294128>

PANEBIANCO, Angelo. *Political Parties: Organization and Power*. Cambridge: Cambridge University Press, 1988.

Petr Gazdík: Postoj Kalouska k hnutí ANO je pokrytecký. *E15* [online]. 2016 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/rozhovory/petr-gazdik-postoj-kalouska-k-hnuti-ano-je-pokrytecky-1323141>

Piráti si ve volebním modelu upevnili druhou pozici, v čele zůstává s náskokem ANO. *ČT24* [online]. 2020 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3137267-pirati-si-ve-volebnim-modelu-upevnili-druhou-pozici-na-cele-zustava-s-naskokem-ano>

Programové komise STAN. In: *Starostové a nezávislí* [online]. 2020c [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: <https://www.starostove-nezavisli.cz/program/programove-komise-stan>

Předsednictvo STAN. In: *Starostové a nezávislí* [online]. 2019c [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: <https://www.starostove-nezavisli.cz/nasi-lide/predsednictvo-stan>

Předvolební pakt: Lidovci začínají vyjednávat s hnutím STAN. In: *ČT24* [online]. 2017 [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2029070-predvolebni-pakt-lidovci-zacinaji-vyjednavat-s-hnutim-stan>

RANDALL, Vicky a Lars SVÅSAND. Party Institutionalization in New Democracies. *Sage Journals* [online]. 2002, 8(1) [cit. 2020-07-31].

REMR, Jiří. (2015) „Honba za vyšší návratností. Stojí opravdu za to?“. *Evaluační teorie a praxe* 3(1): 33–59.

Rozpad dvojkoalice: Starostové půjdou do voleb bez lidovců. Chceme budovat svou identitu, řekl Gazdík. In: *IROZHLAS* [online]. 2017 [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/dvojkoalice-se-rozpada-starostove-chteji-jit-do-snemovnich-voleb-bez-lidovcu_1707251740_ako

SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy: Schéma pro analýzu*. Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005.

Senátní volby 2020. In: *Starostové a nezávislí* [online]. 2020d [cit. 2020-06-29]. Dostupné z: <https://www.starostove-nezavisli.cz/volby/senatni-volby-2020>

Senátorské kluby. *Senát Parlamentu ČR* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: https://senat.cz/organy/index.php?lng=cz&ke_dni=31.7.2020&O=12&par_1=K&fbclid=IwAR1CWY--2BYBikPmYxX2luggp3tb2E6EkWZOsyFxAOxomgBMhUBFnnBialo

SEZNAM POLITICKÝCH STRAN A HNUTÍ: Rejstřík politických stran a politických hnutí. *Ministerstvo vnitra ČR* [online]. 2020 [cit. 2020-07-30]. Dostupné z: <https://aplikace.mvcr.cz/seznam-politickych-stran/>

Sněm STAN schválil spolupráci s KDU-ČSL a SNK ED před volbami. In: *Starostové a nezávislí* [online]. 2017b [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: <http://www.starostove-nezavisli.cz/volby/archiv/parlamentni-volby-2017/nejnovejsi-informace/snem-stan-schvalil-spolupraci-s-kdu-csl-a-snk-ed-pred-volbami>

Sněm STAN schválil spolupráci s KDU-ČSL a SNK ED před volbami. In: *Lidovky.cz* [online]. 2017 [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/vedeni-lidovcu-vyzvalo-stan-at-vstoupi-na-jejich-kandidatky-mist.A170718_192649_in_domov_ELE

Spolupráce s KDU-ČSL a SNK-ED před volbami má od nás zelenou. In: *Starostové a nezávislí* [online]. 2017d [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: <https://www.starostove-nezavisli.cz/info-a-media/tiskove-zpravy/spoluprace-s-kdu-csl-a-snk-ed-pred-volbami-ma-od-nas-zelenou>

STAKE, Robert. (2005). Qualitative Case Studies. In Denzin, N., Lincoln, Y. (eds.). *The Sage Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks: Sage Publications.

STAN neprodlouží končící smlouvu s TOP 09. In: *Starostové a nezávislí* [online]. 2016 [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: <https://www.starostove-nezavisli.cz/info-a-media/tiskove-zpravy/stan-neprodlouzi-koncici-smlouvu-s-top-09>

STAN proti suchu: Staráme se o krajinu: bráníme ji před suchem. In: *Starostové a nezávislí* [online]. 2020 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://stanprotisuchu.cz/>

STAN představili kampaň a kandidáty do komunálních voleb. Chtějí přímou volbu starostů. *Starostové a nezávislí* [online]. 2014 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <http://www.starostove-nezavisli.cz/volby/archiv/komunalni-volby-2014/stan-predstavili-kampan-a-kandidaty-do-komunalnich-voleb-chteji-primou-volbu-starostu?fbclid=IwAR2sD0bwSNZvcGajtALRKKv0pFUkkIb6UyBnSPc7LOqU3KNdfa2616Tahe4>

STAN: Zahájili jsme kampaň, sázíme na úzký kontakt s lidmi v obcích. *Starostové a nezávislí* [online]. 2016b [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <http://www.starostove-nezavisli.cz/volby/archiv/krajske-volby-2016/stan-zahajili-j sme-kampan-sazime-na-uzky-kontakt-s-lidmi-v-obcich?fbclid=IwAR2z-W4uKRv800QMWGI-kkdU6-qjfqwNz4SYFocKkRgG7XFhy93FK3-uxfl>

STANOVY. Praha: Hnutí Starostové a nezávislí, 2019 [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <http://www.starostove-nezavisli.cz/o-nas/stanovy>

Starostové nepodpoří menšinovou vládu ANO. Nechtějí být spojováni s KSČM a SPD. In: *Lidovky* [online]. 2017 [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/starostove-nepodpori-mensinovou-vladu-ano-nechteji-byt-spojovani-s-kscm-a-spd.A171220_125246_In_domov_ele

Starosty a nezávislé povede Petr Gazdík. In: *ČT24* [online]. 2009 [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1420307-starosty-a-nezavisle-povede-petr-gazdik>

STAUBER, Jakub (2015). Organizační vývoj nových politických stran v České republice pohledem teorie institucionalizace. *Acta Politologica* 7, 2, 133-155. ISSN 1803-8220.

Stauber, Jakub. (2015). Organizační vývoj nových politických stran v České republice pohledem teorie institucionalizace. *Acta Politologica*. 7. 133-155.

STEM – volební preference – prosinec 2016 [online]. STEM [cit. 2020-07-30]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/stem-volebni-preference-prosinec-2016/>

Strana TOP 09 a hnutí Starostové a nezávislí podepsaly smlouvu o spolupráci. *TOP09* [online]. 2009 [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: <https://www.top09.cz/co-delame/tiskove-zpravy/strana-top-09-a-hnuti-starostove-a-nezavisli-podepsaly-smlouvu-o-spolupraci-69.html>

Strategický plán. In: *Starostové a nezávislí* [online]. 2017 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://www.starostove-nezavisli.cz/volby/archiv/parlamentni-volby-2017/volebni-program/strategicky-plan>

ŠKOP, Michal. Přehledně: Kdo komu bral a kam utekly hlasy. Nejvíc „loupili“ ANO a Piráti. *Hlídací pes* [online]. 2017 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/prehledne-bral-kam-utekly-hlasy-nejvic-loupili-ano-pirati/>

TOP 09 a Starostové ukončí spolupráci, Gazdík má odejít z vedení sněmovny. *ČT24* [online]. 2016 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1952940-top-09-a-starostove-ukonci-spolupraci-gazdik-ma-odejit-z-vedeni-snemovny?fbclid=IwARICWY--2BYBikPmYxX2luggp3tb2E6EkwZOsyFxAOxomgBMhUBFnnBialo>

Trendy Česka: Listopad 2016 - 30. vlna [online]. TNS Aisa pro Českou televizi [cit. 2020-07-30]. Dostupné z: https://ct24.ceskatelevize.cz/sites/default/files/1840630-trendy_ceska_2016_vlna_30_listopad_volebni_model.pdf

Ústava České republiky: Listina základních práv a svobod ; Zákon o volbě prezidenta republiky. Český Těšín: Poradce, [2019]. Zákony do kapsy. ISBN 978-80-7365-421-4.

VAN BIEZEN, Ingrid. *Political Parties in New Democracies: Party Organization in Southern and East-Central Europe*. Palgrave MacMillan, 2003.

Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 5. 6. – 6. 6. 2009. In: *Volby.cz* [online]. Český statistický úřad [cit. 2020-01-25]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/ep2009/ep11?xjazyk=CZ>

Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 23.05. – 24.05.2014. In: *Volby.cz* [online]. Český statistický úřad [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/ep2014/ep?xjazyk=CZ>

Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 24.05. – 25.05.2019. *Volby.cz* [online]. Český statistický úřad [cit. 2020-05-20]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/ep2019/ep?xjazyk=CZ>

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 28.05. – 29.05.2010. *Volby.cz* [online]. Český statistický úřad [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/ps2010/ps>

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10. – 26.10.2013. In: *Volby.cz* [online]. [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/ps2013/ps>

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 20.10. – 21.10.2017. *Volby.cz* [online]. Český statistický úřad [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/cz/ps2017.htm>

Volby do Senátu Parlamentu ČR konané dne 10.10. – 11.10.2014. *Volby.cz* [online]. Český statistický úřad [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://volby.cz/pls/senat/se?xjazyk=CZ&xdatum=20141010>

Volby do Senátu Parlamentu ČR konané dne 12.10. – 13.10.2012. *Volby.cz* [online]. Český statistický úřad [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/senat/se?xjazyk=CZ&xdatum=20121012>

Volby do Senátu Parlamentu ČR konané dne 15.10. – 16.10.2010. *Volby.cz* [online]. Český statistický úřad [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/senat/se?xjazyk=CZ&xdatum=20101015>

Volby do Senátu Parlamentu ČR konané dne 17.10. – 18.10.2008. *Volby.cz* [online]. Český statistický úřad [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/senat/se?xjazyk=CZ&xdatum=20081017>

Volby do Senátu Parlamentu ČR konané dne 20.10. – 21.10.2006. *Volby.cz* [online]. Český statistický úřad [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/senat/se?xjazyk=CZ&xdatum=20061020>

Volby do Senátu Parlamentu ČR konané dne 7.10. – 8.10.2016. *Volby.cz* [online]. Český statistický úřad [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/senat/se?xjazyk=CZ&xdatum=20161007>

Volby do Senátu Parlamentu ČR konané v roce 2018. *Volby.cz* [online]. Český statistický úřad [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/senat/serok?xjazyk=CZ&xrok=2018>

Volby do zastupitelstev krajů konané dne 12.10. – 13.10.2012. *Volby.cz* [online]. Český statistický úřad [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/kz2012/kz?xjazyk=CZ&xdatum=20121012>

Volby do zastupitelstev krajů konané dne 17.10. – 18.10.2008. *Volby.cz* [online]. Český statistický úřad [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/kz2008/kz?xjazyk=CZ&xdatum=20081017>

Volby do zastupitelstev krajů konané dne 5. - 6.11.2004. *Volby.cz* [online]. Český statistický úřad [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/kz2004/kz2?xjazyk=CZ&xdatum=20041105>

Volby do zastupitelstev krajů konané dne 7.10. – 8.10.2016. *Volby.cz* [online]. Český statistický úřad [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/kz2016/kz?xjazyk=CZ&xdatum=20161007>

Volby do zastupitelstev obcí 05.10. - 06.10.2018. *Volby.cz* [online]. Český statistický úřad [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/kv2018/kv?xjazyk=CZ&xid=1>

Volební model - srpen 2019 až prosinec 2019. In: *Sněmovní volby by MEDIAN* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <http://showme.median.cz/snemovni-volby/#/model>

Volební program a ideová východiska: Hodnotové desatero hnutí STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ. *Starostové a nezávislí* [online]. 2020e [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://www.starostove-nezavisli.cz/o-nas/volebni-program-a-ideova-vychodiska>

Volební program: Program pro volby do Poslanecké sněmovny v roce 2017. In: *Starostové a nezávislí* [online]. 2017c [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: <https://www.starostove-nezavisli.cz/volby/archiv/parlamentni-volby-2017/volebni-program>

Výroční zprávy. *Starostové a nezávislí* [online]. 2020 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://www.starostove-nezavisli.cz/o-nas/vyrocnizpravy?fbclid=IwAR01SmykfKIs74dlI9GZczDTa4smlGG9nAiP5PdFpKSAX21kJE3uaZZm550>

Výsledky voleb. *Starostové a nezávislí* [online]. 2020f [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: https://www.starostove-nezavisli.cz/volby/archiv/vysledky-voleb?fbclid=IwAR3E2_emZVUh4fe0hAsAIw7kOLo6up45Y3Ifc6P9KejUfNvwm3C4ZFXLXNE

YIN, Robert K. Case study research: design and methods. California: SAGE Publications, 2014.

Zákon č. 234/2014 Sb.: Zákon o státní službě. 2014.

Zákon č. 424/1991 Sb.: Zákon o sdružování v politických stranách a v politických hnutích. 1991.

Zákon č. 45/2016 Sb.: Zákon o službě vojáků v záloze. 2016.

Zákon č. 483/1991 Sb.: Zákon České národní rady o České televizi. 1992.

Zákon č. 517/1992 Sb.: Zákon České národní rady o České tiskové kanceláři. 1992.

Záznam: IX. republikový sněm Starostů a nezávislých [youtube video]. STAN, 16. 4. 2016. Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=a_TURnSiSQI&fbclid=IwAR0kZ2MFaJgq8ipef7pwzgZRlrDIW2rm8IDDvUYHo8tMFZsgTE-q6YGV0Xk

Záznam: VIII. republikový sněm Starostů a nezávislých [youtube video]. STAN, 16. 4. 2016.

Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=GWjGyj9NXqY&fbclid=IwAR2z-W4uKRv800QMWGI-kkdU6-qjfqwNz4SYFocKkRgG7XFhy93FK3-uxfl>

Záznam: X. republikový sněm Starostů a nezávislých [youtube video]. STAN, 16. 4. 2016.

Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=sTdXmqWEooA&fbclid=IwAR12Zodi_IYkyVqVha_TXBvGn6RccQvEC0oZXGwR3ehm5Ng9k17IUIBSPzk

ŽMOLÍK, Lukáš. *Starostové a nezávislí a jejich politická orientace*. 2018. Diplomová práce. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce Prof. PhDr. Lubomír Kopeček, Ph.D.

Teze diplomové práce

Vymezení výzkumného problému

Pro svou diplomovou práci jsem si vybral téma výzkum vývoje politické strany STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ (dále STAN) spojeného s nastavením vnitrostranických procesů a koaličním potenciálem politické strany uvnitř stranického systému. Hnutí Starostů a nezávislých je česká politická strana, zaměřená především na decentralizaci státní správy, která vznikla v roce 2009 transformací z lokálního uskupení Nezávislí starostové pro kraj a v posledních letech se etablovala na komunální, krajské i celostátní úrovni. Vzhledem k současnému postavení této politické strany však stále není v českém politologickém prostředí dostatečně zmapována historie vzniku, její vývoj od lokálního uskupení po celorepublikovou politickou stranu ani nastavení vnitrostranických procesů. Hnutí původně vzniklo především za účelem prosazení změny rozpočtového určení daní, ale i po překonání tohoto tématu se v rámci stranického systému udrželo.

Cílem výzkumu budou také postoje členské základny a zmapování ideového půdorysu představitelů hnutí. V mediálním diskurzu bývá hnutí STAN vyčítáno ideologické neukotvení, které však může být do jisté míry faktorem pro vyšší koaliční potenciál, který hnutí umožňuje vysokou míru flexibility při tvorbě předvolebních i povolebních koalice. Pro svůj výzkum využiji širší spektrum zdrojů - veřejně dostupných zdroje, stranické dokumenty (především stanovy), polostrukturované rozhovory s aktéry a dotazník pro členskou základnu hnutí.

Cíle diplomové práce

Cílem diplomové práce je především analyzovat vývoj politického hnutí Starostů a nezávislých, nastavení vnitrostranických procesů a míru ideologické flexibility. Formuloval jsem proto následující oblasti, kterým je zapotřebí věnovat pozornost:

1. Vznik a vývoj politického hnutí STAN v rámci českého stranického systému
2. Nastavení vnitrostranických procesů
3. Nezávislost členů jako nástroj pro udržení členské základny i dosažení volebních zisků
4. Ideologická neukotvenost umožňující flexibilní tvorbu koalic

Výzkumné otázky

Práce bude zaměřena především na tyto výzkumné otázky:

1. Jaké je ideologické zakotvení hnutí STAN?
2. Do jakého teoretického konceptu organizace politických stran se řadí hnutí STAN?

Teoretická východiska

Tato diplomová práce bude vycházet především z předešlých výzkumů českého stranického systému. Pro své účely se zaměřím především na autory, kteří se zabývali proměnou českého stranického systému po roce 2010 a nástupem tzv. „nových politických stran“.

Výzkumný plán

Výzkum k první části této diplomové práci bude vycházet z analýzy vnitrostranických dokumentů, především stanov, které určují pravidla na nastavení procesů uvnitř demokratických stran. Výzkum bude z velké části postaven na rozhovorech s aktéry a předními představiteli politického hnutí, aby práce reflektovala i praktické nastavení procesů uvnitř hnutí. Výzkum bude doplněn o mediální diskurz a analýzu dotazníku, zaslaného členské základně, ze kterého budu čerpat kvantitativní data o postoji členů a registrovaných příznivců hnutí. Nejprve dojde ke shromáždění a analýze dokumentů a následně budou provedeny rozhovory s jednotlivými aktéry.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Seznam zkratk

Příloha č. 2: Informovaný souhlas

Příloha č. 3: Financování hnutí

Příloha č. 1: Seznam zkratk

NSK – Nezávislí starostové pro kraj

RUD – rozpočtové určení daní

SMS – Sdružení místních samospráv České republiky

SMO ČR – Svaz měst a obcí České republiky

SLK – Starostové pro Liberecký kraj

SNK – SNK sdružení nezávislých

SNK-ED – SNK Evropští demokraté

LES – Liberálně ekologická strana

STAN – hnutí Starostové a nezávislí

ANO – hnutí ANO 2011

KDU-ČSL – Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová

TOP09 – strana TOP 09

ODS – Občanská demokratická strana

KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy

SPD – hnutí Svoboda a přímá demokracie

Piráti – Česká pirátská strana

ODA – Občanská demokratická aliance

Zelení – Strana zelených

ČSSD – Česká strana sociálně demokratická

Příloha č. 2: Informovaný souhlas

Informovaný souhlas

Výzkum k diplomové práci Bc. Tomáše Pergla

Předpokládaný název práce: *Vývoj hnutí STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ – od lokálního uskupení po parlamentní stranu*

Rozhovor je veden formou polostrukturovaného rozhovoru. Vaše účast na rozhovoru je zcela dobrovolná a kdykoli během rozhovoru můžete odmítnout odpovědět na otázky, na které nechcete odpovědět. Máte také právo rozhovor kdykoli ukončit.

Jsem si vědom/a toho, že rozhovor bude zaznamenáván na mobilní diktafon a přepsán do písemné formy. Informace, které v rozhovoru zazní budou autorem použity pouze pro výzkumné účely této diplomové práce.

Jméno a příjmení

Dne

Souhlasím s účastí ve výzkumu a provedením rozhovoru. ano ne

Přeji si být informován/a o výsledcích výzkumu. ano ne

Poznámka:

.....
.....

Po skončení rozhovoru jsem se rozhodl/a, že si nepřeji, aby byly pro účely výzkumu použity následující pasáže:

.....
.....

Zároveň jsem si vědom/a toho, že pokud v budoucnu změním svůj názor a nebudu si přát využití některých pasáží formou přímé citace, mohu se do doby odevzdání diplomové práce obrátit na tazatele Tomáše Pergla, který se zavazuje mé přání respektovat.

Podpis:

Příloha č. 3: Financování hnutí

	2013	2014	2015	2016
Příjmy celkem	24 841 045 Kč	17 634 671 Kč	13 088 762 Kč	43 888 606 Kč
Příjmy ze státního rozpočtu na úhradu volebních nákladů	0 %	0 %	0 %	0 %
Příjmy ze státního rozpočtu na činnosti hnutí	35,3 %	52,5 %	78,8 %	25,5 %
Příjmy od dárců	64,4 %	45,1 %	20,5 %	74,4 %
Členské příspěvky	0,1 %	2,1 %	0,7 %	0,1 %
Ostatní příjmy	0,6 %	0,3 %	0 %	0 %
Výdaje celkem	25 659 785 Kč	22 210 450 Kč	8 056 846 Kč	46 288 217 Kč
Výdaje na volby	72,3 %	63 %	0 %	63,8 %
Provozní výdaje	27,7 %	37 %	100 %	36,1 %
Ostatní výdaje	0 %	0 %	0 %	0,1 %
Bilance	-818 740 Kč	-4 575 779 Kč	5 031 916 Kč	-2 399 611 Kč

	2017	2018	2019
Příjmy celkem	69 175 219 Kč	50 250 781 Kč	48 519 416 Kč
Příjmy ze státního rozpočtu na úhradu volebních nákladů	37,9 %	0 %	8,5 %
Příjmy ze státního rozpočtu na činnosti hnutí	26,5 %	62,9 %	71,5 %
Příjmy od dárců	33,9 %	36,2 %	18,7 %
Členské příspěvky	0,5 %	0,9 %	1,1 %
Ostatní příjmy	1,2 %	0 %	0,2 %
Výdaje celkem	69 190 257 Kč	49 270 000 Kč	25 799 360 Kč
Výdaje na volby	82,3 %	66,2 %	24,4 %
Provozní výdaje	-	-	-
Ostatní výdaje	17,7 %	33,8 %	75,6 %
Bilance	-15 038 Kč	980 781 Kč	22 720 056 Kč

(zdroj: Výroční zprávy STAN, vlastní zpracování)